

PANORMIA VIII

Octava pars continet de homicidio spontaneo et non spontaneo, et quod potest fieri sine peccato. De eo qui quemlibet clericum occiderit¹, quid debeat emendare. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem et abortierit², utrum fecerit homicidium³ necne⁴. De incantationibus et divinationibus et diverso genere magice artis. De natura demonum. De sortibus. De observatione dierum et mensium. De iuramento quod debeat teneri necne, et quos habeat comites. De omni genere mendacii.

Expliciunt capitula⁵

¹ occiderit Tb; occidit *and lacuna* Ph

² ob- Ph; ab- Tb

³ fec. hom. Tb; hom. fec. Ph

⁴ necne Tb; nec nec Ph

⁵ Octava - mendacii. - capitula PhTb; Octava - mendacii QeVm; *om.*

AdBdBcCaDbFcLdLflJmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSITcVoVpVqWcWdWeBrant

Incipit liber octavus¹

1²

Augustinus in epistola³ ad Publicolam⁴

Omnes leges tam ecclesiastice quam seculares effusionem sanguinis humani⁵ prohibent⁶.

ID 10.1 rubric, 13.115b from CBJ

¹ Incipit liber octavus BeCaDbFcLjLnPhPk²Tb; Incipit octavus AdLdMqPfObOcOdPwSeSgVq; Incipit [] liber Ea; Incipit octava pars EgSIWc; Incipit liber vii. Incipit vi Lf; Liber octavus incipit LgMg; Incipit octava LmVp; Incipit octava pars et liber quintusdecimus Pa; Liber octavus Oe; Incipit pars octava PtRaVmWe; *om.* Qa; Octava pars istius libri *at head of leaf* Vo³

² *om.* Aa

³ iii *add.* BdCaEgObOdPwRaVpWcBrant, *om.* LdLjMqOcOePfSeSITbTcVqWe

⁴ Aug. - Publ. BdBeCaEaLcMqPfPtPwRaSeSITcVqWe; *om.* AdLmLnMgOaQaTbVo; Aug. ad Publ. in ep. *in mg.* Fc; *before* de occidendis *below* AbWc; (*i. add* Bd) De homicidio spontaneo et non spontaneo (*et add.* Db) quod potest fieri sine peccato *add. in mg.* BdDbLj², *i. in mg.* Be²

⁵ sang. humani BeCaEaEgMgPfPtTbVoVq; sang. Lm; sang. humaniani Qa; humani sang. Tc

⁶ Omnes - prohibent (*Brant c 4*) *as here*

AdBdBcCaDbEgFcHaLdLflJmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSeSgSIVmVoVqWcWdWe; *as last canon of Bk. 7, adding* Explicit septima pars Lm; *as last c. of Bk 7, beginning Bk 8:* Incipit liber octavus. De occidendis *without inscription* Tc; *at end of c 1 as last paragraph* QeTb (*with insc.* Item). De occidendis hominibus *add.* Od² *over erasure*.

[Item]⁷

De occidendis hominibus ne ab eis quisque⁸ occidatur⁹ non mihi placet consilium¹⁰, nisi forte sit miles aut publica functione¹¹ teneatur, ut non¹² pro¹³ se hoc faciat sed pro aliis vel pro civitate ubi etiam ipse est¹⁴, accepta legitima potestate si eius congruit¹⁵ persone. Qui vero repelluntur aliquo terrore¹⁶ ne male faciant, etiam ipsis aliquid¹⁷ fortasse prestatur. Hinc autem dictum est, Non resistamus malo, ne¹⁸ nos vindicta delectet que alieno malo¹⁹ animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus. Unde non reus est²⁰ mortis aliene²¹, qui cum²² sue possessioni²³ et murorum²⁴ circumduxerit²⁵ aliquis²⁶ ex ipsorum usu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat. Aut ideo non debent²⁷ Christiani²⁸ boves habere cornua²⁹, aut equus ungulas, aut dentes canes³⁰. Aut³¹ vero, quando Paulus apostolus satis egit, ut³² in tribuni notitiam³³ perferretur³⁴ insidias sibi a quibusdam perditis³⁵ preparari, et³⁶ ob hoc

⁷ Item BdBcLflJmGpWSeTcVp; Idem Be; Aug. ad Publ. in ep. iii *here* AbWc; Aug. Ea; Idem ad Publicolam Eg; in epistola ad Publicanum *in mg.* Ld; Augustinus in ep. ad Publicolam Ad(*adding* De omicidio *before ins.*)LmOaQeTb; *om.* CaLcLnMqPfPtRaVqVoWe. Aug. in ep. ad Puccolicam Sg

⁸ quisque *BeCaEgLfLmMgTbTc; qui Ld; quis PfVoVq; quisquam Qa

⁹ Item *add.* Ld, *om.* CaEgMgPfTbTcVoVq. De (Ex Ad) occ. - occidatur *attached to previous para.* AdQa

¹⁰ non mihi - consilium *here* BeCaEgLfLmMgObOcOdPfPwRaSgTbTcVmVoVq, *after* De occidendis hominibus Mg. *In mg.* Ra2 *has* ne prout (?), *but unclear where it is intended to go.*

¹¹ sumptione (vel functione *ss*) Lg

¹² ut non *CaEgMgPfPwTbTc; non ut Ld

¹³ pro *BeEgMgPfPwRaTc; per CaLfLmTb

¹⁴ ubi -est *BeCaEgLfLjLmMgPfRaTbVo; ubi etiam ipse Lf; *om.* Tc

¹⁵ congruit *CaLdLfLjLmMgPfTb; convenerit Tc

¹⁶ terrore *CaLdLfLjLmMgPfTb; timore Tc

¹⁷ aliquid *CaMgPfTbTc; aliquando Lj

¹⁸ ne *CaLdLfLjLmMgPfTb; nec Tc

¹⁹ malo *MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁰ reus est *CaLdLfLjLmMgPfTb; est reus RaTc

²¹ aliene *CaEgMgPfTbTc; *om.* Lf

²² qui cum *BeLmOaTbTc; quicumque CaEgLfLjLmMgMqOcOdPfRaVoWc

²³ passione Be

²⁴ et murorum *CaDbEaLmOaPtSgSIVqWe; muros BeOePf²Tb; murum EgLf²LgLfMgTc; vel muros Lf; et cum muros Mq; murorum ObOcOdVmVoWc; sue murorum Od²; et muros Ra; muros ambitum *Brant*; murorum ambitum *Vosm.*

²⁵ si *add.* CaLdLfLjMgOcPfRaTcVo, *om.* *BeLmMqPfTb

²⁶ aliquis *CaMgPfTbTc; quis Lj

²⁷ -ent *MgPfTbTc; -erent Ca

²⁸ Christiani *BeLfLjMgPfTbVo; *om.* Ca; Christianam LdLm; Christianorum Tc

²⁹ hab. corn. *BeCaLdLfLjLmPfTcVo; corn. hab. MgTc

³⁰ dentes canes *BeLdLmMgPfVo; canes dentes CaTbTc; canis dentes Lj

³¹ Aut *BeCaLdLfLjLmMqPfRa²TbVo; An MgRaTc

³² satis egit ut *BeCaLd²LfLjMgTbTc; satis egit LdLmVo; *om.* Pf

³³ sententiam <vel notitiam *ss*> Db

³⁴ perf- *BeDbMgMqPfTbTcVo; prof- CaLm. *sciens add.* Pf, et *add.* Tc, *om.*

*CaDbLdLfLjLmMgTbVo. in tribuni - *sciens all over erasure* Pf

deductores³⁷ accepit³⁸ armatos³⁹, si⁴⁰ in illa arma⁴¹ scelerati homines incidissent⁴², Paulus in effusione sanguinis illorum⁴³ suum⁴⁴ crimen agnosceret? Absit ut ea que propter bonum ac⁴⁵ licitum⁴⁶ facimus aut habemus⁴⁷ si quid⁴⁸ per hec preter nostram voluntatem cuiquam mali⁴⁹ acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica et agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se⁵⁰ vel alterum⁵¹ interimat⁵².

ID 10.1] +C 23 q 5 c 8a

³⁵ perditis *Be(after prep.)CaLdLfLmMgPftbVo; proditis Lj. perditis audisset Tc
³⁶ et *BeCaLdLfLmMgTbTcVo; sciens et Lj; *lacuna* Pf
³⁷ deduc- *LfLjMqRaTb; auctores Be; duct- CaLdLmMgPftcVo
³⁸ accep- *CaMgPftb; cep- Ra; decep- Tc
³⁹ sed *add.* Ld, *om.* *CaMgPftbTc
⁴⁰ si *CaMgPftbTc; sed Lm
⁴¹ illa arma *BeCaDbLdLfLjLmRaTbTcVo; si in illa *obsc.* *altered* Lf; arma illa *before corr.* Mg; nulla arma Pf; illos *Brant*
⁴² incid- *MgPftbTc; insud- Ca
⁴³ illorum BeCaMgPftbTcVo; ipsorum Lj; eorum *ID*
⁴⁴ *corr. fr.* suorum *to* summorum Lm
⁴⁵ ac *CaLdLf²LjLmMgPftb; aut Tc
⁴⁶ ac lic. *obsc.* *altered* Lf
⁴⁷ ut *add.* Tc, *om.* *CaLdLfLjLmMgPftb
⁴⁸ quid *BeCaPftbTcVo; quidem LdLfRaMg
⁴⁹ si quid *add.* *Vosm*, quid *add.* CaLd²Mg, quod *add.* Ra², *om.* *BeLdLfLjLmMqPftbTcVo
⁵⁰ se *CaMgPftbTc; *om.* Lm
⁵¹ alterum *BeCaMgMqPftRaVo; alium LdTbTc
⁵² nec arbor vel restis ne quis se inde suspendat, nec fenestra facienda est ut per hanc se quisque precipitet. Quis enim est in usu hominum bono ac licito unde non possit etiam pernicies irrogari? *add.* TcVm (*cf Grat.*); Et quid plura commemorem cum ea commemorando finire non possum: quod est in usu hominum bonum aut licitum, unde non possit pernicies irrogari, si ipsum etiam perimere nulla legis auctoritate permittitur *add.* *Brant, Grat; om.* *W
AdBdBcCaDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLdLfLgLhLjLmMgMqOaObOcOdOePcPfpkPtPwQaRaSdSeSgSITbVoVpVqWaWbWcWdWeZa

2

Augustinus, De civitate Dei libro I¹

Si non² licet privata potestate alicui hominem occidere vel innocentem³ cuius⁴ occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit⁵ homicida est. Et tanto fit nocentior cum se occiderit, quanto innocentior⁶ in eo⁷ causa fuit qua⁸ se occidendum putavit. Item. Non⁹ licet homini¹⁰ seipsum occidere cum in

¹ lib. I *BeMgPfpwTbTcVq; *om.* CaEaLcVo; capl' i *in mg.* Vp

² Si non *CaMgPfpwTbTc; Quoniam Qa

³ innocentem BeCaMgMqOaObOcPtRaTbTcVoVpVq; nocentem *Pfpw

⁴ cuius *CaMgTbTcVo; cui Pf

⁵ -dit *MgPfpwTbTc; -derit Ca

⁶ cum se occ. - innoc. *MgPfpwTbTc; *om.* Ca

⁷ eo CaPftbTc; ea Mg

⁸ qua *CaPftbTc; qui Mg

⁹ Non CaMgPftbTcVo; Unde BePk

eo quod scriptum est, Non occides, nihil deinde addito¹¹ nec ipse utique¹² cui precipitur intelligatur¹³ exceptus¹⁴. Item. Quasdam vero exceptiones¹⁵ eadem ipsa divina fecit auctoritas¹⁶. Sed his¹⁷ exceptis quos Deus¹⁸ occidi iubet sive data lege sive¹⁹ ad personam pro tempore expressa iussione. Non autem ipse occidit²⁰ qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum²¹ gladius utenti²², et ideo nequaquam contra hoc preceptum²³ fecerunt quod dictum est, Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam²⁴ gerentes publice potestatis secundum leges eius, hoc est iustissime rationis imperio sceleratos morte punierunt²⁵. Et Abraham non solum non²⁶ est culpatus²⁷ crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis quod voluit filium nequaquam scelerate sed obedenter occidere. Et merito queritur utrum²⁸ pro iussu Dei sit habendum quod Iepte filiam que patri occurrit occidit, cum²⁹ se id vovisset³⁰ immolaturum Deo quod ei redeunti de prelio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur quod³¹ seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. His ergo³² exceptis quod³³ vel lex iusta³⁴ generaliter vel ipse iustitie fons³⁵ Deus occidi iubet, quisquis

¹⁰ -ini *CaMgPfTb; -inem Tc

¹¹ nullus *add.* MgPfPwTcVo, *om.* *BeCaTb

¹² utique *MgPfPwTbTc; *om.* Ca

¹³ -atur *CaMgTbTcVo; -itur Pf

¹⁴ Item. Non occides, nec te nec alterum. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit *add.* *Brant, Grat; *om.*

AbAdBdBcCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLgLnMgMqOaObOcOdOePfPhPkPtPwQaSdSeSgTbTcVm
VoVpVqVtWaWbWcWeZa

¹⁵ scilicet ut liceat occidi *add.* MgWd²(ss), *om.* *BeCaMqPfTbTcWd

¹⁶ fec. auct. *BeCaLgMgPfTbWe; auct. fec. SgTc. ut liceat hominem occidi *add.* ObOcPfVo, scilicet ut liceat occidi *add.* in mg. Mg, *om.* BeCaDbOdOeTbTcVmWe

¹⁷ scil. non occides *add.* ss MgWd

¹⁸ Deus *BeCaMgPfVo; Dominus Tb; ipse Deus Tc

¹⁹ sive MgPfRa²VoWd²; *om.* BeCaRaTbTcWd

²⁰ -idit *CaMgPfTc; -iderit Tb

²¹ ad vinculum MqRa(*before corr.*)

²² utenti *BeMqPfTbTcRa²Vo; intendenti CaMg (vel utenti *add.* ss Mg); intenti RaWd (vel utenti *add.* ss Wd)

²³ hoc prec. *MgPfTbTc; prec. hoc Ca

²⁴ -onam MgPfVo; -onas BeCaTbTc

²⁵ punierunt *BeTb; perimerunt Mg; peremerunt CaMqPfRaTcVo

²⁶ in mg. Ra²

²⁷ -atus *CaMgPfTc; -andus Tb

²⁸ queritur utrum *CaMgTbTcVo; Quare utique Pf

²⁹ cum *CaPfTbTc; dum Mg

³⁰ vovisset BeCaTc; novisset PfVo; vovisset id Tb; ? Mg

³¹ ipse *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

³² ergo *BeCaMgTbTc; igitur PfVo

³³ quod PfTbVo; quos BeCaMgRaTc

³⁴ iuxta Ca

³⁵ iust. fons *CaMgPfTb; fons. iust. Tc

hominem vel seipsum vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Item. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre³⁶ debere, velut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas, neminem propter aliena peccata³⁷, ne hoc ipso incipiat³⁸ habere gravissimum proprium³⁹, neminem propter sua peccata preterita, propter que magis⁴⁰ hac vita opus est ut possint penitendo sanari, neminem velut desiderio melioris vite que post mortem speratur, quia reos sue mortis melior post mortem vita non suscipit.

ID 10. 4] C 23 q 5 c 9 in earlier version from Nequaquam contra hoc to homicidii crimine innectitur, later enlarged beyond what is here at beginning and end

³⁶ sibi inf. *MgPfTbTc; inf. sibi Ca

³⁷ corr. fr. sua pecc. al. Ca

³⁸ ipso incipiat *MgPfTbTc; ipsam Ca

³⁹ quem (quod EgOd²) non polluebat alienum add. EgLgMgObOcOd²PfRa²VoWd², om.

*AdBdBcCaDbFcMqOaOdOePtQeRaSgTbTcVmVqWdBrant

⁴⁰ in add. CaTb, om. MgPfTc

3¹

Hieronimus super Ionam²

Non est nostrum³ mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere⁴. Unde et⁵ in persecutionibus⁶ non licet propria perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere.

Ars. 713 fo. 138v] + C 23 q 5 c 11

¹ c.3 om.

AaAcBaBdBcCaDaDbFcGcHaLeKaLaLflLhLjLkLmLnMfMjMkMmMnMoMqOaOdOePaPcPdPhPjPkPqPrPtPzQaQeSdSeSgSITbTeVaVcVdVeVhVjVlVmVtWbWcWdWe; in

AbAdBbEbEcEgElLcLdLgMbMgObOcOd²PfPgPmPnPpPsPuPwPxQbRaTcTdTgVaVcVoVpVaVcVnVoVpVqWaWd²(mg)ZaBrant

² no insc. or break Eb, no insc. EcRa

³ nostrum LdMgObOcOd²PfRaVoBrant; martirium Tc; enim nostrum A

⁴ accipere Brant

⁵ et LcLdMgPwVoA; om. PfTcWd; etiam RaBrant

⁶ -ionibus LcLdMgPfRaVoA; -ione Tc; -ibus Brant

3A¹

Item

Cum homo ab homine occiditur multum distat utrum fiat nocendi cupiditate vel iuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone, an ulciscendi vel occidendi ordine, sicut a iudice, sicut a carnifice, an evadendi vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite, et

¹ in TcVt; om.

AaAbAdBdBcCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLcLdLflLgLhLjLkLmMgMqOaObOcOdOePfPqPtPwQeRaSdSeSgSITbVmVoVpVqWaWbWcWdWeZaBrant

aliquando qui causa mortis fuit potius in culpa est quam ille qui occidit, velut si quisque decipiat viatorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat. Nec tamen omnis qui causa aliene mortis est reus est. Quid enim si quisquam stuprum petat, seseque si non impetraverit interimat? Quid si filius timens patris pia verbera precipitio pereat? Quid si alius homine liberato vel ne alius liberetur sibi ipsi mortem inferat? Num per istas alienarum mortium² causas aut sceleri consentiendum est aut vindicta peccati que non fit nocendi sed corrigendi studio etiam paterna verbera sunt tollenda, aut opera misericordie cohibenda? Hec cum accidunt debemus eis humanum dolorem, non propter illa ne accidunt recte factorum reprimimus voluntatem. Sic etiam cum intercedimus pro peccatore dampnando sequuntur aliquando que nolumus, sive in ipso qui nostra intercessione liberatur ut vel inmanius impunita crassetur audacia, subdita cupiditati, ingrata lenitati, ab unius morte ereptus plurimos nece involvat, vel ipso per beneficium nostrum in melius commutato, moribusque correpto, alius male vivendo pereat si et³ huius impunitate proposita talia vel graviora committat.

ID 10.106b to reprimimus voluntatem only] C 23 q 5 c 19 (as ID)

² vel partium *add. ss Tc*

³ si et *uncertain Tc*

[4]¹

¹ *see 8. 1 above*

5¹

Haimo super epistolam ad Romanos²

Sunt quedam enormia flagitia, que potius per mundi iudices quam per antistites et rectores ecclesiarum iudicantur. Sicut est cum quis interficit pontificem apostolicum, episcopum³, presbiterum sive⁴ diaconum, huiusmodi reos reges et principes mundi dampnant. Ergo non sine causa portat gladium⁵, qui talia scelera diiudicat. Sunt⁶ etiam maxime constituti⁷ propter homicidas, raptos ut⁸ illos dampnent et alios suo timore⁹ compescere faciant¹⁰.

ID 10.11] + C 23 q 5 c 39

¹ *om. Lc*

² Haimo (Hyamo Ca) - Rom. *BdCaMgPftbTc; *om. Pk. (ii. add. Bd) De eo qui quemlibet clericum occiderit quid debeat emendare in mg. BdLj²*

³ episcopum *CaMgPftb; *om. Tc*

⁴ sive *CaMgPftb; et Tc

⁵ portat glad. *CaMgPftc; glad. portant Tb

⁶ Sunt *BeMgRaTbTc; Sicut CaPfVo

⁷ -uti *CaMgPftbTcVo; -utis Pf²

⁸ et *add. BeCaMgTcIDp², om. PftbVo*

⁹ suo timore *BeCaMgOaPfVo; sine timore Tb; timore suo Tc

¹⁰ comp. fac. *BeCaOaPftbTcVo; compescant LgMg

6¹*Capitularium² libro V³, cap. xc⁴*

Presbiteri interfecti episcopo⁵ ad cuius parochiam pertinent solvantur⁶.

ID 10.8] +C 17 q 4 c 26a, Palea, paraphrase

¹ *om. Lc*

² Capitularium *LgMgObOdOePfPkPwVoWcWe; Capitularum BdBeCaOa; Capitulum Od²Tb; Institutionum Tc; *om. Vq*

³ V *MgPfPwTbTcVqWc; *om. Ca*

⁴ xc *BdBeCaFcMgOaObOdOePfPkPwQeTbVoWc; xv HaPtRa; ccc Ld; xx SgTcVmVq. .i. *add. in mg. Oc*

⁵ interfecti episcopo *AdBdBeDbEaOcOd²QaQeRaSgTcWcWdWeBrant; interfectores episcopo OdPw; int. ep. (*corr. fr. -opi Pf*) id est CaObOePfVm; int. ep. id Mq; interfecti episcopus Pk; interfecti ab episcopo OaTb; interfecti compositio episcopo PtVo; interfectores, (Presbiteris) interfectis episcopo Vq; interfectores compositio episcopi *Vosm.*; compositio episcopi *Migne. ii add. in mg. Be²*

⁶ pertinent (*ss Be*) solvantur (-atur Vq) *AdBeLgMqOaOdRaSgTbTc(vel reddantur *add. ss Tc*)VmVqWcWeBrant, *Migne*; pertinet solvant Ca; pert. hec solv. LdMgObOcPfPw; pertinet solvantur Oe; solvant Pk; pertinet solvatur (*corr. fr. sal- Vo*) PtVo; pertinent solvantur. Item episcopus, cclxi *Vosm.*

7¹*Item cap. cclxi²*

Qui subdiaconum occiderit CCC solidos componat, qui diaconum CCCC, qui presbiterum DC, qui episcopum DCCCC, qui monachum CCCC³.

ID 10.9] +C 17 q 4 c 27

¹ *om. Lc*

² cap. cclxi BdmgBeCaLdOaObPf²PkRaTb; Libro XI, cap. xx Tc; cap. cclxxi Vo; Item – cclxi *om. VpVq*

³ *CCCC CaPfRaTbTcVoWe; CCCCXVI Be; DCCC Mg

8¹*²Liber VI, capit. xc³*

Qui occiderit clericum aut monachum arma relinquat et Deo in monasterio serviat cunctis diebus vite sue, nunquam⁴ ad seculum reversurus, et septem⁵ annos publicam penitentiam gerat⁶.

ID 10.10] +C 17 q 4 c 28

¹ *om. Lc*

² Item *add. Mg, om. *PfTbTcCa*

³ xc *BeCaMgPfTbVo; xv Tc. Liber – xc *om. VpVq*

⁴ nunquam CaMgPfTc; non Tb

⁵ septem CaMgPfTcVq; sex Tb

⁶ pub. pen. gerat (*ingerat Ad, agat Wc*) *AdCaMgPfRaTcWc; pen. gerat pub. Tb

9¹*Capitul. lib. V, cap. cxcvii*²

Qui per³ odium vel malum ingenium et nisi⁴ propter iustitiam faciendam hominem punierit⁵ honorem suum perdat, et legibus contra quem⁶ iniuste fecit⁷ secundum penam quam intulerit⁸ emendet.

ID 10.43]

¹ in

AdBdBcCaDbEaFcLdLfLgLhLjLkLmLnMgMqOaObOcOdOePf<Ph>PkPtPwRaQaSgTbVmVoVqWcWeBrant; om. LcTc

² Cap. lib. V, cap. cxcvii (cp. v *add.* Vo) *LfLjMgOaTbVo; Cap. V lib. V cap. cxcvii CaPw; Capit. cccvii, cap. v LdOc; Cap. V cap. cxvii Lm; Item cap. cxvii Pf; Capitul' l. V capitulo cccvii Ra; cap. v Vq

³ per *AdCaFcLdLfLjMgOaObOcOdOePfPk; propter Tb

⁴ nisi *OaLmTb; non BeCaMgPfPwRaVo

⁵ punierit *AdBeDbPfRaTbVoVq; peremerit CaLfLjMgPw; perimerit Oa

⁶ vel quas *add. in mg.* Ra²

⁷ in. fec. *CaMgPfTb; fec. in. Pw

⁸ -erit *MfPfPwTb; -erat CaWd

10¹*Cassiodorus in prologo tripartite historie, libro IX*², cap. xxx

Est³ enim lex⁴ huiusmodi. Imperator⁵ Gratianus⁶, Valentinianus et Theodosius⁷ augusti, Flaviano prefecto pretorii Illirici. Si vindicari in aliquos severius contra nostram⁸ consuetudinem pro cause intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut⁹ subire penam aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors et fortuna suspensa sit.

ID 10.47b]

¹ om. Lc

² IX *MgPfTb; XX Tc

³ Hec est Pk

⁴ lex MgPfTbTc; om. *Ca

⁵ -ator *CaMgPfTbTcVo; -atores Pf²

⁶ et *add.* Ca, om. *MgPfTbTc

⁷ Theod- *BeCaMgRa; Teod- PfTb; Thod- Tc; Tehod- Vo

⁸ nostram *BeCaPfRaTbVo; vestram MgTc

⁹ eos aut *BeOaPfTb; aut eos CaMg; aut Tc; eos an Vo

11

Urbanus secundus¹ Godefrido² Lucano³ episcopo⁴

Non enim eos homicidas arbitramur quos adversus excommunicatos zelo
catholice matris ardentibus, eorum quoslibet trucidasse contigerit.

ID 10.54 (pt)] C 23 q 5 c 47 med.

¹ IIIus Ra

² God- *CaEaOaPfTbVo; Got- MgRa; Gad- Tc

³ Lucano *OaTbRaWcWe (RaWc *after* ep.); Lutano Tc; *om.* CaLcLdMgPfPtVoVpVq.

⁴ Luc. ep. *om* Be

12

Augustinus in Exodo Questionum¹, cap. xlii²

Quod³ non⁴ formatum puerperium⁵ noluit ad⁶ homicidium pertinere, profecto
nec⁷ hominem deputavit⁸ quod tale in utero geritur. Hic⁹ de anima questio¹⁰ solet
agitari¹¹ utrum quicquid formatum non¹² est, nec animatum quidem possit intelligi, et
ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest¹³ si¹⁴ adhuc animam¹⁵ non
habeat¹⁶. Item. Si¹⁷ illud informe puerperium iam quidem fuerat¹⁸, sed adhuc
quodammodo informiter animatum, quoniam magna de anima questio¹⁹ non est
precipitanda²⁰ indiscussa²¹ temeritate sententiae, ideo lex noluit ad homicidium
pertinere, quia nondum dici potest²² anima viva in eo²³ corpore quod sensu caret.

¹ in Exodo Quest. *BeCaLdMgTbVo; Ques. in Exodo Pf; In Exodi questionibus de veteri et novo
testamento Tc; in Exodo Vq. ii. *add.* in mg. Oc

² xlii BeCaMgPfTbVo; xxiii Tc; xii Vp. (iii. *add.* Bd) De eo qui percusserit mulierem in utero
habentem et abortierit, utrum homicidium fecerit necne in mg. BdLj²Lk²; iii in mg. Be²

³ Quod *BeCaMqRaTbTcVq; Quod vero Mg; Qui PfVo; ad *add.* and *canc.* Ra

⁴ ad *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVq

⁵ Moyses vel lex *add.* Brant, *om.*

*BeCaDbEaLcLdLgMgOaObOcOdOePfPtQaRaSgTbTcVmVoVpVqWcWe

⁶ ad *CaMgPfRa²Tb; *om.* RaTc

⁷ *corr. fr.* non Ra

⁸ in mg. Ra²

⁹ Hic *OaTb; Hinc AdBeCaMgMqPfRaTcVo

¹⁰ de an. quest. *BePfTbTcVo; quest. de an. AdCaMg

¹¹ sol. ag. *BeOaTb; ag. sol. CaMgPfRaTcVo

¹² non *BeCaMgTbTc; *om.* PfVo

¹³ dici pot. CaMgPfTb; pot. dici Tc

¹⁴ *altered to* sed Ca

¹⁵ adhuc an. *CaMgPfTc; an. adhuc Tb

¹⁶ -eat CaMgOaPfRaTbVo; -ebat *Tc

¹⁷ ergo *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

¹⁸ fuerat *CaPfTbTc; fuerit animatum Mg

¹⁹ est *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁰ non est prec. *CaMgPfTc; prec. non est Tb

²¹ -ussa *CaPfTbTc; -usse Mg

²² dici pot. *BeOaTbTc; poterat dici CaMgRa²; pot. dici PfVoVq; pot' Ra

ID 10.56] +C 32 q 2 c 8

²³ corr. fr. co Mg

13¹

Augustinus, Questionum² de veteri et novo testamento³, cap. xxiii⁴

Moyses tradidit, Si quis percusserit mulierem in⁵ utero habentem et abortivum fecerit⁶, si formatum fuerit, det animam pro anima. Si autem⁷ informatum fuerit, multetur pecunia ut probaret non esse animam⁸ ante formam⁹. Itaque, si iam formato corpori datur, non in conceptu¹⁰ corporis nascitur cum semine dirivata. Nam, si¹¹ cum semine et anima existit ex anima¹² multe anime quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitati. Sed si prius¹³ respiciamus, videbimus quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Ade. In Adam enim¹⁴ exemplum datum est, ut ex eo intelligatur quia iam formatum corpus accepit animam. Nam¹⁵ poterat animam limo terre admiscere, et sic formare corpus, sed ratione informabatur, quia primum¹⁶ oportebat¹⁷ domum compaginari, et sic habitorem induci. Anima certe quia spiritus est in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur¹⁸. Cum igitur¹⁹ lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima²⁰?

ID 10.57] +C 32 q 2 c 9

¹ om. Lc

² Quest. *BeCaMgPfTcVoVq; om. OaTb

³ -ento *BeCaTbTcVo; -enti Pf; Testam' Mg

⁴ cap. xxiii *BeOaPfRaTb?Tc; om. CaMgVo

⁵ in *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ abortivum fecerit MgMqPtRaTcVoVpWc; obortivum fecerit AdBeCaPfvq; obortierit Oa; abortierit *Tb

⁷ autem *CaMgPfTb; vero Tc

⁸ non esse animam *BeCaMgPfVo; animam non esse Tb; animam non inesse Tc

⁹ formam *BeOaTbVo; formatam CaMgPf; formatum Tc

¹⁰ -eptu *MgPfTbTc; -eptum Ca

¹¹ om. Vo

¹² existit ex anima *CaOaMgVqVosm.; consistit ex anima Be; existit PfTbVo; exit ex anima TcBrant; consistat ex anima Vp; existit exanimis et Migne

¹³ prius *CaMgTbTc; proprius BePf; proprius Vo

¹⁴ enim *BeCaMgTbTc; om. PfVo

¹⁵ Nam *BeMgPfTb; om. Ca; Nam Deus Tc; Non Vo

¹⁶ primum *CaPfTbTc; primo Mg

¹⁷ corr. fr. oportet Ra

¹⁸ habitare add. Vosm., om. *CaMgPfTbTc

¹⁹ igitur CaMgPfRaVo; vero Be; igitur corporis Tc; ergo *Tb

²⁰ ubi erit anima *BeCaOaPfTbVoVq; ubi erat anima Mg; anima ubi erit Tc; om. Lk, suppl. Lk²

14¹*Ieronimus ad Gasium² de questione³*

Sicuti⁴ semina paulatim formantur⁵ in utero, et tamdiu non reputatur⁶ homicidium donec elementa confecta⁷ suas imagines membraque suscipiant, ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc ventre retinetur et cito ab ostio⁸ perit⁹.

ID 10.58] + C 32 q 2 c 10

¹ om. Lc

² Gasium MgMqPtQeVq; Gasiaum (?) Ad; Gaium BeCaTcVpWe; Gazium Oa; Algasium PFTbVoBrant; Gagium RaWc

³ anime add. Tc, om. *CaMgPFTbVq. No insc., running this onto the end of c 13, Sl

⁴ -uti *CaMgPFTb; -ut Tc

⁵ form- *CaMgPFTb; inform- Tc

⁶ non rep. *CaMgPFTb; rep. non Tc

⁷ confecta *BeMgPfRaTbVo; confectas CaVq; confusa Tc

⁸ ab ostio *OaTb; ab hoste BeCaEaMgMqPFTbRaVoVqWcWdWe; abortione Tc. opere (?) add. in mg. Ra²

⁹ pergit Vo

15¹*Augustinus contra Cresconium grammaticum², libro I³*

Quisquis Christianum iniquus⁴ persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non hoc in illo persequitur⁵, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in coniuge, cum sint utrique Christiani⁶ non⁷ debent persequi⁸ vitia Christiane⁹ contraria veritati¹⁰. An vero si non persequantur, non¹¹ rei negligentie merito¹² tenebuntur?¹³

ID 10.61] C 23 q 4 c 52

¹ om. Lc

² corr. fr. monachum Vo²

³ Item de homicidio in mg. Bd, Quod non semper inimicus Christi iudicetur qui Christianum persequitur add. in mg. Lj²

⁴ iniquus *BeCaOaRaTbTcVqWe; inique LdMgPfVo; vel inique in mg. Ra

⁵ Christi est - pers. *MgPFTbTc; om. Ca

⁶ utr. Chr. *CaMgPFTc; Chr. utr. Tb

⁷ non *BeCaMgTbTc; om. PfVo

⁸ sed add. PfVo, om. *CaMgTbTc

⁹ vit. Chr. *PFTbTc; Chr. vit. BeCaMg

¹⁰ cont. ver. *CaMgPFTb; ver. cont. Tc

¹¹ non *BeMgOaTbTcVq; om. Ca; num PfVo

¹² negl. merito *BeCaOaPFTbVoVq; negl. marito Mg; inmerito negl. Tc; negl. RaWc

16¹*Augustinus² ad Macedonium*

Debet homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit³ hominem vel beneficentiae⁴ consolatione vel informatione doctrine vel discipline coercione⁵ adducat ad colendum Deum.

ID 10.62] C 23 q 4 c 53

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc

⁴ beneficentiae *CaMg; beneficium BeOaPfRaTbTcVo; beneficium MqVq

⁵ coercione Ad²BeOaPfPwRaTbVoVqWe; cohortatione AdCaEgMg(vel cohortatione *ss*)Tc

17

Augustinus¹ ad Donatum presbiterum²

Qui diliguntur male sue voluntati impune et crudeliter permittendi non sunt, sed ubi potestas datur, et a malo prohibendi et ad bonum cogendi³. Nam si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare Israelitici⁴ recusantes et murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, et ad terram compellebantur promissionis? Si voluntas mala⁵ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima⁶ voluntate qua⁷ persequatur ecclesiam? Sed prostratus est ut excecetur, excecatus ut mutaretur, mutatus ut mitteretur, missus ut qualia fecerat in⁸ errore talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere⁹, ut ad bonam disciplinam cogatur et Dominus diligatur?¹⁰

ID 10.63] C 23 q 4 c 38 med.

¹ Aug. *BeCaMgTbTc; Idem PfVp

² *no insc. Vo*

³ sunt *add. Pf², om. *CaMgPfTbTcVo*

⁴ -itici *CaMgPfTb; -ite Tc

⁵ semper sue *add. CaLcMgRaTcVq, om. BeMqPfTbVo*

⁶ uti pessima *AdBeCaMgOaPfVoVqWd; uti propria Tb; in pessima Tc

⁷ qua CaMgTbTcVo; quia Pf

⁸ in *CaPfTbTc; ab (vel in *ss*) Mg

⁹ tund- *CaPfTbVo; ?Mg; tond- Tc

¹⁰ et Dom. dil. *OaTb; et a Domino dil. BeCaMqPfPtRaTcVpVoWcWdWe; ? Mg; *om. Qa*

18¹²*Chrisostomus super Mattheum, homelia xvii*³

Occidit⁴ Phinees hominem et reputatum est ei⁵ ad iustitiam. Abraham vero non homicida solum⁶, verum etiam parricida, quod⁷ certe est gravius⁸, effectus, magis Deo magisque⁹ placuit. Sed et¹⁰ Petrus geminum fecit homicidium, fuit tamen opus spirituale quod factum est. Non sola igitur respiciamus ad¹¹ opera, sed tempus et causam et voluntatem et¹² personarum differentiam et quantacumque alia ipsis¹³ operibus acciderunt, diligentissime requiramus. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire¹⁴.

ID 10.65] C 23 q 8 c 14

¹ om. Lc

² Iohannes add. TcVo, om. *BeCaMgPfTbVq

³ hom. xvii CaLdMgMqPfRaTcVq; hom. xviii BeOaVoVp; om. Tb

⁴ Occ- *MgPfTbTc; Acc- Ca

⁵ ei *CaMgPfTb; om. Tc

⁶ solum *CaEgPfTbTc; om. Mg

⁷ quod *CaMgPfTb; qui Tc

⁸ est gravius *CaMgPfTb; gravior est Tc

⁹ magisque *BeCaMgRaTb; om. PfTcVo

¹⁰ et *MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ sola ig. resp. ad CaMgPfTc; ig. resp. ad sola Tb

¹² et *BeTbTc; om. CaMgPf

¹³ ipsis *BeCaMgTbTc; ipsius PfVo

¹⁴ poss. ad ver. al. perv. *BeMgOaPfTbVoVq; poss. ad ver. perv. al. Ca; al. poss. ad ver. perv. Tc

19¹*Gregorius in Dialogo*²

Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes morti increpando tradidit³. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quia aliquando ex potestate, aliquando exhibentur ex postulatione, dum et istis vitam increpando abstulit et illi reddidit orando⁴.

ID 10.67b] C 23 q 8 c 16

¹ om. Lc

² in vita sancti Benedicti add. Tc, om. *CaMgPfTb

³ inc. trad. CaMgPfTc; trad. inc. Tb

⁴ redd. or. *CaMgPfTb; or. redd. Tc

20¹*Iohannes² VIII Domagol³ duci glorioso⁴*

Preterea devotionis tue studium exhortamur ut contra marinos latrunculos qui sub pretextu⁵ tui nominis in Christicolas debacchantur tanto vehementius accendantur⁶, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscata fuisse⁷ cognoscis quoniam, licet credi possit quod te nolente illi navigantibus insidentur, quia a te comprimi posse dicuntur, nisi eos compesceris⁸ innoxius non haberis⁹. Scriptum quippe est, Qui crimina cum potest emendare non corrigit ipse committit.

ID 10.70] C 23 q 8 c 12

¹ om. Lc

² papa add. Tc, om. *CaMgPfTb

³ VIII Domagol *PfVoVqWe; Vindomaglo Ad; VIII de mogol Be; VIII Domagolov... Ca; Widomagol Mg; VIII Domago MqVpBrant; VIII Domacol Oa; VIII Domaglo Pt; VIII (ss and in mg.) Demagol Ra; VIII Demael Tb; VIII Dogmalgo Tc; VIII Domogol Wc; VIII Hermanno Vosm.

⁴ duci glor. *BeLdMgOaPfTbTcBrant; glor. Ca; d' Mq; om. Migne

⁵ pretextu *AdBeCa²MgPf²RaTbVo; extextu Ca; pro textu OaVq; protectu Tc

⁶ -atur *BeCaRaTbVq; -antur AdOa; -aris MgPfTcVo

⁷ fuisse *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ -ceris MqPfTb; -cueris BeCaMgTcVo; -ceuris Oa; -escis Ra

⁹ -eris *BeMqOaPfRa; -eberis CaMgTbTc; habens Vo

21¹*Hieronimus ad Riparium*

Legi² Siromastem³ Finees⁴, auctoritatem Elie, zelum Simonis Chananei⁵, Petri severitatem Ananiam et Saphiram⁶ trucidantem⁷, Pauli constantiam qui Elimam⁸ magum viis Domini resistentem eterna severitate⁹ dampnavit. Non est¹⁰ crudelitas¹¹ pro Deo¹² pietas. Unde et in lege dicitur, Si frater tuus et amicus et uxor que est in sinu tuo¹³ depravare voluerit a veritate¹⁴ sit manus tua super eum et effunde sanguinem ipsorum.

¹ om. Lc

² Regi Pk

³ mastem [preceded by lacuna] Vq

⁴ Fin- *CaOaPfTbVoVq; Phin- BeRaTcVp; Fun- Mg; corr. fr. Simoraste We

⁵ Chananei *BeCaMqPfTbVoWdWe; Machabei MgTcWd²(ss); om. Ra

⁶ -iram *MgPfTbTc; -ira Ca

⁷ -antem *CaMgPfTb; -antis Tc

⁸ Elimam BeCaPfTcVo; Heliam Mg; Helimam Tb

⁹ vel cecitate add. in mg. Ra²

¹⁰ ss Ca

¹¹ sed add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹² punire sed add. Vosm., om. *CaMgPfTbTcBrant

¹³ est in sinu tuo *BeMgOaPfRaTcVoVpVq; in sinu tuo est Ca; in sinu tuo est te Tb; in sinu tuo dormit Brant

ID 10.72] C 23 q 8 c 13

¹⁴ a veritate *OaTb; veritatem BeCaMgMqPfRaTcVoVq(?)We

22¹

Augustinus super epistolam Iohannis, cap. vii²

Non putes³ tunc te amare servum tuum quando eum non cedis, aut tunc amare filium tuum quando non das disciplinam, aut tunc amare vicinum tuum quando non corrigis eum. Non est ista caritas, sed languor⁴. Ferveat caritas ad emendandum, ad corrigendum, sed si sunt boni mores, delectent⁵, si sunt⁶ mali, emendentur⁷.

ID 10.76] C 23 q 5 c 36

¹ om. Lc

² vii *MgPfTbTc; l. ii Ca

³ Non putes *BeCaLgMgPfTbTcVo; Ne putes Ld; Non computes Lh

⁴ obsc. add. in Tb

⁵ -ent *CaPfTbTc; -entur Mg

⁶ sunt *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ -entur *MgPfTbTc; -etur Ca

23¹

Augustinus in libro questionum veteris² et novi testamenti, cap. civ³

Quare ergo sententia data est ut qui accipit gladium, gladio pereat, nisi quia nulli licet excepto iudice⁴ gladio quemquam occidere? Apostolo autem⁵ Petro usque ad hoc permissum est quod dolorem faceret, non quod⁶ occideret. Hoc enim audiens, ne iterum percuteret dicit⁷ preterea quia⁸ Christianis iam factis⁹ occidere non licet. In misericordia enim positus lege iuris¹⁰ mundo crediti¹¹ uti non licet asperere.¹²

ID 10.78b]

¹ om. Lc

² quest. vet.] questionis Oa

³ civ BeOaPfRaTb; cxiii CaMg; iiii Tc; viiii Vo

⁴ iudice *CaMgPfTc; vindice Tb

⁵ autem *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ non quod *CaMgTbTcVo; nunquod Pf²

⁷ dicit BeCaPfRaVo; discit Tb; didicit MgTc

⁸ preterea quia *BeOaPfRaTbTcVo; proptereaque Ca; propterea (vel pre- ss) quia Mg; vel propterea add. in mg. Ra²

⁹ corr. fr. -anos iam factos Pf

¹⁰ corr. fr. iure Ra

¹¹ -iti *CaMgOaRaTc; -ita BeTb; -itis Pf

¹² In misericordia - licet asperere om. Pq

24¹*Ier' ad Agerutiam*²

Olim³ in lege⁴ precipiebatur⁵ oculum pro oculo, nunc verberanti maxillam prebemus et⁶ alteram. Illo tempore bellatoribus dicebatur⁷, Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime⁸. Modo⁹ audit¹⁰ Petrus, Conde gladium tuum in vaginam suam¹¹, qui enim gladio percusserit¹², gladio morietur.

¹ in EbEcEgLbLdLgMgObOcOd²PfPwRa²VcVoVpWaWd²ZaBrant; om.

AdBdBcCaDbEaFcGcKaLcLflLhLjLkLmLnMqOaOdOe<PePh>PkPtQaQeRaSdSeSgSITbTcVeVmVq VtWbWcWdWe

² Iheronimus (Ier. Pf) ad Ag. PfVo; Aug. ad Ag. MgWd; Item exercitui Francorum Ra; Idem Vc; Item Vp; om. EbEcEg (EbEc with no break)

³ Cum Vc

⁴ corr. fr. perlege Ld

⁵ -pi- ss Pf

⁶ et EgMgPfVoVo; etiam Ld

⁷ dicebatur EgLdMgPfVcVo; precipiebatur Brant

⁸ super fem. (phemum Vc) tuum pot. PfVcVo; pot. super fem. tuum EgMgRa

⁹ Amodo Vc

¹⁰ audit EgLdPfVo; aud' MgVc; audivit Brant

¹¹ suam PfVo; om. EgMgRaVc

¹² gl. perc. EgPfVcVo; perc. gl. Mg; acceperit gladium Ra

25¹*Augustinus ad Lecarium*²

Qui vitiis nutriendis³ parcit⁴ et fovet⁵ ne contristet peccantium voluntatem, tam non est⁶ misericors quam qui non vult⁷ cultrum rapere puero⁸ ne audiat plorantem⁹, et non timet ne vulneratum doleat vel extinctum.

ID 10.79] C 23 q 5 c 38

¹ om. Lc

² Lecarium BeMgOaPfRaVoVq; legarium AdCa; Locarium Ra²Tb; Letanum Tc

³ et add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁴ -cit *MgPfTbTc; -cet Ca

⁵ fovet AdBeCaEgLgOaOcOdOePfTbTcVmVoVq; vovet Mg; favet IDm

⁶ est *BeOaTbVo; om. AdCaMgPfTc

⁷ vult *CaMgPfTb; vultrum Tc

⁸ puero *CaPfTbTc; pueris Mg

⁹ -tem *CaPfTbTc; -tes Mg

26¹*Augustinus ad Emeritum*²

Nostri³ adversus illicitas et privatas vestrorum⁴ violentias, quas et vos ibi⁵ qui talia facitis⁶ doletis et gemitis, a potestatibus ordinatis iunctionem⁷ petunt, non quod hos⁸ persequantur, sed quia se⁹ defendant.

ID 10.80] C 23 q 3 c 3

¹ om. Lc

² Aug. ad Em. (Deemetrium Ra) BeCaEgLdOaRaTbVoVq; Gr. ad Em. Mg; Item ad Em. Pf; Item Tc

³ Nostri *BeCaEg(catholici scil. add. ss)FcMgOaPfQaTbVo; Nosti AdMqOdPwWe; Nostri autem RaTc; Fratri Vq; Vestri Wc

⁴ vestrorum (scismaticorum scilicet add. ss Mg) *MgMqPfTb?TcVoWcWe; nostrorum BeCaEa

⁵ vos ibi *BeMqOaTb; hi Ca; vos ipsi MgPfRaTcVo

⁶ qui talia fac. CaMgPfTb; om. Tc

⁷ iunctionem Ad²OaTb; ultionem (vel missionem ss Mg) AdCaMgRa²; optionem Be; unctionem EaMqRaWe?; tuitionem EgTc; missionem OcPfVo(after corr.); iunctionem Vq

⁸ hos *CaMgPfTb; vos Tc

⁹ se *CaMgTbTcVo; om. Pf

27¹*Ex registro² Leonis IV Ludovico augusto³*

Igitur⁴ cum sepe adversa a Sarracenorum partibus perveniant⁵ nuntia, quidam in Romanum⁶ portum Sarracenos clam furtiveque⁷ venturos esse dicebant. Pro quo nostrum congregari precipimus populum, maritimumque⁸ ad litus descendere decrevimus⁹, et egressi sumus Roma.

ID 10.83] C 23 q 8 c 7

¹ om. Lc

² Gr' add. Ca, om. *MgPfTbTc

³ augusto *BeCaMgOaPfPtRaTbVoVq²; imperatori AdTcVpVq; om. Mq

⁴ Legitur Ea

⁵ -iant *CaMgPfTc; -iunt Tb

⁶ -anum *BeOaPfRaTbVo; -anorum CaMgTc

⁷ Sar. clam furt. CaMgPfTb; clam. furt. Sar. Tc

⁸ maritimumque *AdBeCaPfPtTcVo; maritimumque Tb; maritimumque Vq; ?Mg

⁹ decrev- *AdBeOaPf?RaTbTcVo; decern- Ca; ? MgVq

28¹*Leo IV Ludovico imperatori*²

Scire vos³ oportet quod nunquam ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi, sed si necessitas illis incurrerit, presentialiter vindicamus⁴, quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus et precipui adiutores.

ID 10.84] C 23 q 8 c 8

¹ *om. Lc*

² Leo - Lud. imp. *BeOaRaTbVoVq; Leo - Lud. augusto CaMg; Idem eidem PfTc

³ nos Wc

⁴ vindicamus BeCaMgRaTbTc; vim dicamus Mq; inde dicamus PfVo

29¹*Alexander papa II² omnibus episcopis Hispanie*

Dispar nimirum est Iudeorum et Sarracenorum causa. In illis³ enim qui Christianos persequantur, et ex urbibus et propriis sedibus pellunt, iuste pugnatur. Hi ubique servire parati sunt. Quemdam etiam episcopum⁴ sinagogam eorum destruere volentem cohibuit⁵.

ID 13.114b] C 23 q 8 c 11 to parati sunt

¹ *om. Lc*

² papa II *BeCaMgTbVoVq; episcopus II Pf; papa Tc

³ illis *CaMgPfTb; illos Tc

⁴ -pum *CaMgTbTcVo; -porum Pf

⁵ -buit *MgPfTbTc; -bui Ca

30¹*Item² exercitui³ Francorum*

Omni timore ac terrore deposito, contra inimicos sancte fidei et⁴ adversarios omnium regionum⁵ viriliter agere studete. Item. Ubi usque nunc parentes vestri⁶ publicum moverunt procinctum semper⁷ victores extiterunt, nullaue eos multitudo populi superare potuit. Non enim audivimus ut aliquando sine fama victoriae reversi

¹ *om. Lc*

² Item *BeCaMgObPtRaTb; Idem Pf; Leo III Vo; *om. TcVp*

³ exercitui *BeCaMgPfTcVo; de exercitu Tb; exercitu OaRa; exercitus ObVq

⁴ et *MgPfTbTc; *om. Ca*

⁵ regionum *CaMgOaObPfTcVq; religionum Tb

⁶ parentes vestri *BeCaMgOaQaRaTbTcVo; par. nostri ObPfvq; maiores vestri *Brant*

⁷ procinctum semper *CaMqRa²TcWe; percunctum semper Ad; percinctum semper Be; exercitum (vel procinctum *ss Mg*) semper EgMgObPfQaVo; percinctum super Oa; procinctum super Ra; procinctum super Tb; per cunctum insuper Vq

fuissent. Item⁸. Omnium vestrum nosse volumus caritatem quoniam quisquis⁹, quod non optantes dicimus, in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi celestia minime negabuntur. Novit enim Omnipotens si quislibet¹⁰ vestrorum¹¹ morietur, quod pro veritate fidei et salvatione patrie ac¹² defensione Christianorum mortuus est.

Ideo¹³ ab eo pretitulatum premium consequetur.

ID 10.87] C 23 q 8 c 9, Omni - studete, Nouit - consequetur; C 23 q 5 c 46, Omnium - negabuntur

⁸ Item *CaMgPfTb; Item ex cronica Fra. Qa; om. Tc

⁹ quisquis *CaMgPfTb; quisc'is Tc

¹⁰ quislibet *BeCaTbTc; quil- PfVo; ?Mg

¹¹ vestrorum *BeCaPfTbVo; vestrum MgTc

¹² ac *MgPfTbTc; ad Ca

¹³ Ideo CaMgPfTc; Ideoque Tb

31¹

Item² ex chronica³ Francorum⁴

Adrianus papa in die sancto Pasche presente Carolo imperatore anathematizavit Thasmonem⁵ ducem Bawariorum, nisi in omnibus obediret⁶ eidem imperatori et filiis eius ac genti Francorum sicut iuraverat patri suo Pipino et sibi. Quod si nollet et sanguinis effusio fieret, vel aliud aliquid mali⁷, hoc supra eundem ducem⁸ et eius consentaneos esset, et prefatus rex et sui ab ea culpa immunes essent.

ID 10.89]

¹ om. Lc

² Item CaMgTbVo; om. BePfTc

³ -ica *BeEgMgOaPtTcVo; -icis CaPfTb

⁴ Item – franc.] Ex gestis Karoli magni iuxta Alcuinum Vp (*cf c 32*)

⁵ Thasm- *PfTbTcVo; Thesm- Be; Thausm- Ca; Thasal- Mg; Thasi- MqRa; Thasim- Oa

⁶ obediret *CaMgPfTb; obedisset Tc

⁷ aliud. al. mali *CaMgPfTb; al. mali aliud Tc

⁸ ducem *CaMgTbTcVo; ducere Pf

32¹

Ex gestis Caroli magni iuxta Alcuinum²

Rogatu et precibus Adriani Romane urbis episcopi exoratus Carolus rex bellum contra Longobardos suscepit. Quod prius quidem et a papa eius, patre³ supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

¹ om. Lc

² Ex – Alc.] Ciprianus in none genere abusionis. Ex gestis Karoli ibidem Vp

³ et a (om. Mq, *canc.* Od) papa (*after corr.* Sl) eius patre AdEaFc²MqOaOdOePkQaRaSgSIWe; a patre eius papa Be; et a patre eius papa (propria Vo) CaEgLgMgObOcPfPtPwTcVmVo; et a Pippino eius

ID 10.91] +C 23 q 8 c 10

patre DbWc; et a papa eius patre eius Ra²; Zacharias papa eius patri Tb; et pater eius propter Vp; et a patre eius Vq; et a papa [Stephanus *add. IDp*] eius patre [Stephanus *add. IDm*] ID

33¹

Ciprianus in nono² genere abusionis³

Rex⁴ debet⁵ furta cohibere⁶, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas et periurantes⁷ non sinere vivere⁸, filios suos non sinere impie agere⁹.

ID 10.96] +C 23 q 5 c 40

¹ *om.* Lc

² nono *AdBeTbVo; novo BdCaEaEgLdMgMqOaPfRaVq

³ in - abusionis (-ionum Eg) *BdBeCaEgMgPfTbVoVq; in nov. gen. Mq; *om.* Tc

⁴ Rex *AdEaEgMqPfTbRa²VoWcWe; Lex BdBeCaLgMgRaTcVq; []ex Oa

⁵ *corr. fr.* est Ra; *ss* Vo

⁶ coh- *AdBdBeCaMgPfRaVoVq; proh- TbTc

⁷ periurantes *BeOaPfRaTbTc; periuros CaMg; pererrantes (?) Vo

⁸ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVq

⁹ agere *CaMgPfTbVq; vivere Tc

34¹

Ambrosius de officiis, libro i²

Fortitudo que vel in bello tuetur a barbaris³ patriam, vel domi⁴ defendit infirmos, vel⁵ a latronibus⁶ socios, plena iustitie est.

ID 10.97] C 23 q 3 c 5

¹ *om.* Lc

² Amb. - i *CaEgLdMgPfTbTcVoVq; *om.* with no break Qa

³ in bello (*corr. fr.* barbaris Vo) tu. a barb. *BeOaPfRaTbTcVo; tu. in bello a barb. AdCa; tu. a barb. in bello Mg

⁴ domi *CaMgPfTb; domum Tc

⁵ vel *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

35¹

Augustinus, de civitate Dei, libro I²

Miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occiderit, nulla civitatis sue³ lege reus homicidii⁴, immo, nisi fecerit, reus⁵ imperii

¹ *om.* AaLc

² de civ. - I *BeCaLdLfLjLmMgOaPfTcVoVpVq; Item Eg; in libro I de civ. Dei Tb; ad consulta Bulgarorum *add.* Vp

³ sue *BeCaEgPfTbTcVoVq; *om.* LdLfMg

⁴ -dii *CaEgMgPfTbTc; -dium Lm

⁵ est *add.* LdPfVo, *om.* BeCaEgLfLjLmMgTbTcVq

deserti⁶ atque contempti est⁷. Quod si sua sponte⁸ atque⁹ auctoritate fecisset, crimen effusi humani sanguinis¹⁰ incidisset. Itaque unde punitur, si fecit¹¹ iniussus, inde punietur nisi fecerit iussus. Quod si ita est iubente imperatore, quanto magis iubente¹² creatore. Qui ergo audit non licere se¹³ occidere, faciat si iussit cuius non licet iussa contempnere¹⁴.

ID 10.98 to fecerit iussus only] C 23 q 5 c 13 as ID

⁶ deserti *CaEgMgPfTbTc; decreti Lm

⁷ est BeCaEgLfLmMgTbTc; *om.* LdLjPfVo; si ... iustus iudex fuerit, non auri aliene patrie cupidus vel adulter *add.* Pf³ *interlined*

⁸ sponte *CaEgMgPfTbTc; potestate Lf

⁹ atque *CaEgLdLlLjLmMgPfTb; ac Tc

¹⁰ eff. hum. sang. *CaLdLjPfTcVo; sang. hum. eff. BeLm; eff. sang. hum. EgMg; hum. sang. eff. Lf; eff. sang. Tb

¹¹ -it *CaEgLdLlLmMgPfTcVo; -erit BeLjTb

¹² iubente LdLgMgPfVo; imperante *Vosm.*

¹³ sibi Ra

¹⁴ Quod si ita est - contempnere EbEcEgLbLdLgMgObOcOd²PfPwQaRa²VcVoVpVt²WaWd²(*mg.*)

ZaVosm.; om.

*AbAdBdBcCaDbEaFcGcKaLlLjLmMqOaOdOePkPqPtRaSdSeSgSITbTcVmVqVtWbWcWdWeBra
nt

36¹

Pelagius patricio² Valeriano³

Non persequitur⁴ nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum⁵ iam⁶ punit vel prohibet ne fiat, non persequitur iste sed diligit. Nam si ut quidam putant, nemo aut reprimendus a malo nec retrahendus ad bonum est, humanas ac divinas leges⁷ necesse est evacuari, que et malis penam et bonis premia iustitia suadente⁸ constituunt. Malum autem schisma est etiam per exteris potestates opprimendum.

ID 10.95] cf C 23 q 5 c 42 med., var. at end

¹ *om.* Lc

² patricio *BeCaMgOaTbVoVq; patricio suo Tc; patrici Pf

³ Pel. – Val.] Aug' de bero arbitrio l' Vp

⁴ malum *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵ vero malum vel factum *RaTbVo; autem vel malum factum Be; vero vel factum CaMgPfTc; vel votum vel factum Mq

⁶ iam *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ leges *BeCaMgTcVo; laudes PfTb

⁸ iust. suad. (solvente Vq) *AdCaMgOaPfTbTcVoVq; iustis *Brant*

37

Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum¹

Si nulla urget² necessitas, non solum³ quadragesimali⁴, sed omni tempore est a preliis abstinendum⁵. Si autem inevitabilis⁶ urget opportunitas⁷, nec quadragesimali

est⁸ tempore pro defensione tam sua quam patrie seu legum paternarum bellorum procul dubio preparationi parcendum, ne videlicet Deum videatur homo temptare, si habet quod faciat, et sue ac⁹ illorum saluti consulere non procurat¹⁰, et sancte religionis detrimenta non precavet¹¹.

ID 10.93] +C 23 q 8 c 15

¹ Bulg- *MgOaPfRaVo; Burg- BeCaTbTc; Bulgalorum Oa; Bug- Vq

² cogatur Lc

³ non solum *CaMgPfTc; nec Tb

⁴ tantum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁵ est a preliis abst. *BeCaMgOaRa; amplius est abst. Mq; a preliis abst. est PfVo; a preliis est abst. TbVq; est amplius abst. Tc

⁶ inevitabilis *CaMgTbTcVo; inevitabilibus Pf

⁷ opportunitas *BeMqOaPfTcVoVq; necessitas CaTb; inoportunitas Mg; inoportunitas (*before* urguet) Ra

⁸ est *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ et sue ac *CaMgPfTb; nec sue nec Tc

¹⁰ non proc. *BeMgMqOa(?)PfRaVoVq; non presumat Ca; proc. Tc; *om.* Tb

¹¹ et sancte rel. - prec. *CaLcMgPfRaTbVqWc; *om.* Tc

38

Augustinus¹ de libero arbitrio, libro I²

Si homicidium est hominem occidere, potest occidere aliquando³ sine peccato. Nam et⁴ miles hostem, et iudex vel⁵ minister eius nocentem, et cui forte invito atque⁶ imprudenti telum manu⁷ fugit, non mihi videntur⁸ peccare cum hominem occiderunt⁹. Resp. Assentior¹⁰, sed homicide isti appellari non solent. Item. R.¹¹ Militi iubetur lege ut hostem necet. A qua cede¹² si temperaverit¹³ ab imperatore penas luit¹⁴. Nonne¹⁵ istas leges iniustas vel potius nullas dicere audebimus? Nam mihi lex esse non videtur que iusta non fuerit¹⁶.

¹ in libro i *add.* Be, in libro *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

² lib. I CaMgPfRaTbVo; *om.* BeLcTcVp

³ occ. al. *BeCaPfTbVo; al. occ. MgTc

⁴ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁵ vel *BeOaTb; et CaMgPfTcVo

⁶ atque *CaMgPfTb; aut Tc

⁷ manu *CaMgPfTc; manus Tb

⁸ -entur *BeTb; -etur CaMgMqOaPfRaTcVo

⁹ -unt *TbTc; occidunt BeOa; -erit CaMgMqPfRaVo

¹⁰ -ior *CaMgPfTb; -io Tc

¹¹ *om.* Be

¹² cede *BeMgPfTcVo; ede *corr. fr.* sede Ca; nece Tb; *om.* Brant

¹³ temperaverit *BeLgMgObOcOePf²RaTbTcVm²Vo; se excusaverit CaBrant; si temptaverit Mq; *corr. fr.* temptaverit to emptaverit Od; se temperaverit Oa; temperaverint Pt²; temptaverit Vm; temptaverit Vq

¹⁴ luit *MgPfTbTc; luet Ca

¹⁵ Nonne CaMgPfTc; Non Tb

¹⁶ fuerit *BeCaMgPfTbTcVo; sinit LdOc; fuit Ra

ID 10.101a] +C 23 q 5 c 41a to hominem occidunt, Sed nec – solent; for end see cap. 41 below

39¹

Augustinus², Questionum in Exodo cap. xxvii³

Cum minister iudicis occidit⁴ eum quem iudex⁵ iussit occidi, profecto si id sponte⁶ faciat, homicida est, etiam si eum quem occidit⁷ scit occidi a iudice debuisse.

ID 10.103] C 23 q 5 c 14

¹ *om. Lc. Vp reverses 39-40*

² Aug. *BeEaMgTbTc; *om. Ca; Item Pf*

³ xxvii *BeCaMgPfTb; xvii Tc; viixx Vo. cap. xxvii *om. Ea*

⁴ -dit *BeMgOaPfTbTcVoVq; -derit EaCa

⁵ iudex *CaEaOaTb; lex BeMgMqPfVoVq; lex vel iudex Tc

⁶ id sponte *BeCaEaMgOaTb; sponte id PfVoVq; sponte hoc Tc

⁷ quem occidit BeEaMgPfRaTcVo; quem occiderit Ca; occidat quem *Tb; qui occidit Vq; *om. Oa*

40¹

Augustinus², Questionum super Mattheum

Officia vindicte possunt implere boni bono animo, quomodo lex, quomodo iudex.

ID 10.106] C 23 q 5 c 16

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

41¹

Augustinus², Questionum in Levitico, cap. lxxi³

Cum homo iuste occiditur, lex eum occidit, non tu.

ID 10.104] +C 23 q 5 c 41b

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ lxxi CaMgPfTb; lxxx Be; lxxx Tc. cap. lxxi *om. MqVo*

42¹²Augustinus³ ad Marcellum⁴

Si terrena ista respublica precepta Christiana custodiat, et ipsa bella sine benevolentia non gerentur ut⁵ ad pietatis⁶ iustitiaeque⁷ pacatam societatem victis facilius⁸ consoletur⁹. Nam cui¹⁰ licentia iniquitatis eripitur¹¹ utiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua¹² penalis nutritur impunitas et mala voluntas velut hostis interior roboratur. Item. Misericorditer enim si fieri¹³ posset, etiam bella gererentur a bonis, ut licentiosis cupiditatibus domitis hec vitia perderentur, que iusto¹⁴ imperio vel exstirpari vel puniri¹⁵ debuerunt. Nam si Christiana disciplina omnia bella culparet, hec potius militibus consilium salutis petentibus¹⁶ in evangelio diceretur ut abicerent arma, seque militie omnino subtraherent¹⁷. Dictum est autem¹⁸ eis, Neminem¹⁷ concusseritis, nulli¹⁹ calumniam feceritis. Sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere precepit, militare utique non prohibuit.

ID 10. 107a] C 23 q 1 c 2b

¹ om. Lc

² Vc add. in mg. Noli extimare neminem – perturbatio non timetur (ending as AL 13.4 [etc], not ID 10. 126 etc.)

³ Aug. *BeMgTbTcVqVo; Augusturus after Marc. Ca; Idem Pf

⁴ Marcellinum Vo

⁵ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁶ pietatis *CaMgTbTcVo; impietatis Pf

⁷ -que *BeOaTbTc; om. CaMgPfVo

⁸ facilius *CaMgPfTb; facile Tc

⁹ consoletur CaMgPfTc; consuletur Tb

¹⁰ Nam cui BeRaTbTc; Namque cum CaMg; Namque Mq?; Nam and lacuna Oa; Nam cum Ra²; Namque si PfVo

¹¹ iniq. erip. *CaMg?PfTb; utilitatis imponitur Tc

¹² peccati add. Tc, om. *CaPfTbVo; ?Mg

¹³ si fieri *MgPfTbTc; fieri si Ca

¹⁴ iusto *MgPfTbTc; iniusto Ca

¹⁵ puniri BeCaMgMqPfRaTc²Vo; premi *Tb; punire Tc; om. with lacuna Oa

¹⁶ petentibus *CaMgPfTb; poscentibus Tc

¹⁷ subtrah. *MgPfTbTc; non traderent Ca

¹⁸ autem est marked for reversal Ca

¹⁹ nulli CaMgPf²Tc; nullam Tb

43¹

Augustinus² ad Bonefacium comitem

Gravi³ de pugna conquereris, dubites nolo⁴. Utile tibi tuisque dabo⁵ consilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris, quia, quando pugnatur, Deus apertis celis spectat, et partem quam⁶ inspicit⁷ iustam, ibi dat palmam.

ID 10.109]

¹ *om.* Lc

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Pravi Oa

⁴ dub. nolo *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ dabo *CaMgPfTb; do Tc

⁶ et partem quam *CaMgPfTc; quam partem Tb

⁷ insp- *CaMgPfTb; asp- Tc

44¹

Augustinus², libro II, cap. ii

Qui³ gladio usus fuerit gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui, nulla superiore⁴ ac legitima potestate vel iubente vel cedente⁵, in sanguinem⁶ alicuius armatur.

ID 10.110a] C 23 q 4 c 36, Ille gladium accipit qui - end

¹ *om.* Lc

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Quid Vo

⁴ -ore *CaMgPfTc; -ori Tb

⁵ cedente BeOaTbVoWc; favente Ca; suadente MgTc; cedente vel in talibus obedire vel concedente Mq; cogente Pf(*over erasure?*); cadente Pt; ei suadente Ra; cidente (?) Vq

⁶ -inem MgMq²PfTbTc; -ine Ca

45¹

Item²

Sive Deo sive aliquo legitimo imperio iubente³, gerenda bella suscipiuntur a bonis, cum nec⁴ rerum humanarum ordine inveniuntur⁵, ubi eos tale aliquid vel iubere vel in talibus obedire ordo ipse constringit⁶. Alioquin Iohannes cum ad eum baptizandi milites⁷ venirent⁸ dicentes, Et nos quid faciemus?⁹ responderet¹⁰ eis, Arma

¹ *om.* Lc

² *in text with no break* PtVo

³ leg. imp. iub. *BeCaPfTcVo; iub. imp. Tb; ?Mg

⁴ nec BeCaPfTbVo; non in Tc; ?Mg; in eo *ID*

⁵ -iuntur *CaMqRaTb; mittuntur Be; invenitur PfRa²Vo; inveniuntur Tc; ?Mg

⁶ -git *BeCaPfTbVo; -gat MgTc

⁷ bapt. mil. *CaMgPfTc; mil. bapt. Tb

abicit, militiam istam deserite, neminem percutite, prosternite neminem¹¹. Sed quia sciebat eos cum¹² hec militando¹³ facerent¹⁴ non esse homicidas sed ministros legis, et non ultores iniuriarum suarum sed salutis publice defensores, respondit eis, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Item. Dominum¹⁵ Iesum Christum audiant Manichei, hoc stipendium iubentem reddi Cesari¹⁶, quod Iohannes dicit sufficere militi. Reddite, inquit¹⁷, Cesari que Cesaris sunt¹⁸, et Deo que Dei sunt¹⁹. Et²⁰ ad hoc²¹ enim tributa prestantur²² ut propter bella necessarium multis²³ stipendium prebeatur.

ID 10.110b] C 23 q 1 c 4 med., widely var.

⁸ venirent *CaMgPfTb; venissent Tc

⁹ Non *add.* CaPfVo, *om.* *BeMgMqOaRaTbTc

¹⁰ -eret *CaMgTbTcVo; -et BePf; isset Mq

¹¹ prost. nem. *CaPfTbVo; nem. prost. BeMgTc

¹² cum *BeOaTb; *om.* CaMgPfTcVo

¹³ militando *CaMgPfTb; meditando Tc

¹⁴ -erent *BeTb; -ere CaMgOaPfTcVo

¹⁵ nostrum *add.* PfTc, *om.* *BeCaMgOaTbVo

¹⁶ reddi Ces. *BeCaPfTbVo; Ces. reddi MgTc

¹⁷ inquit *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁸ Cesari que Ces. sunt *Tb; que sunt Cesaris Cesari BeCaMgTc; Cesari que sunt Ces. MqPfRaVo

¹⁹ Deo que Dei sunt *MqOaRa; que sunt Dei Deo BeCaMg; Deo que sunt Dei PfVoVq; que Dei sunt Deo Tb; Deo que sunt Dei Deo Tc

²⁰ Et CaMgPfTb; *om.* TcBrant

²¹ hoc BeCaMgPfTcVo; huc OaTb

²² trib. prest. *BeCaMgPfTcVo; prest. trib. Dei Tb; trib. prest. Cesaris Brant

²³ multis CaMgPfTb; militi Tc

46¹

*Item*²

Interest³ quibus causis quibusque auctoribus⁴ homines bella gerenda suscipiunt. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus⁵ hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principem⁶ sit. Exsequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant⁷ paci salutique communi. Bellum autem quod gerendum Deo auctore suscipitur, recte suscipi dubitare fas non est.

ID 10.110c]

¹ *om.* Lc

² *in text with no break* PtVoWc

³ Interest] Inter hec est Mq

⁴ quibusque auctoribus BeMgMqPfPtVq; quibus auctoribus Ca; quibusque actoribus TbVo; quibus auctoritatibus Tc

⁵ -atus *CaMgPfTb; -atur Tc

⁶ -ipem *MgPfTbTc; -ipes Ca

⁷ mil. deb. *CaMgPfTb; deb. mil. Tc

47¹*Item*²

Cum³ vir iustus⁴ si⁵ forte sub rege homine etiam⁶ sacrilego militet recte possit illo iubente bellare⁷ cui⁸ pacis ordinem servans cui⁹ quod iubetur vel non esse contra Dei preceptum certum est¹⁰, vel utrum sit certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi. Innocentem autem militem ostendat ordo serviendi, quanto magis in administratione bellorum innocentissime deversatur¹¹ qui Deo iubente belligerat. Quem male¹² aliquid iubere non posse¹³ nemo ei qui servit, ignorat.

ID 10.110d] C 23 q 1 c 4 med., to ordo serviendi, but var.

¹ *om.* Lc

² *in text with no break* PtVoWc

³ Cum *CaMgOaPfTcVq; Dum Tb

⁴ iustus *MgPfTbTc; iniustus Ca

⁵ si *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ etiam *CaMgPfTc; et Tb

⁷ illo iub. bell. (bellate Vo) *CaPfTbTcVo; bell. illo iub. Mg

⁸ cui BeCaMgMqPfTbVo; qui Tc; si vice *Brant*

⁹ servans cui *CaMqTbTcVq; servit cui Be; servanti MgPfVo

¹⁰ cert. est *BeMgPfTbVo; *om.* Ca; est cert. Tc

¹¹ dev.] *lacuna* Ra, with ..eversatur *in mg.*

¹² male *MgPfTbTc; malo Ca

¹³ non posse *CaMgOaPfTbTc; *om.* *Brant*

48¹*Ieronimus super Iohel*

Non solum homines ministri sunt et ultores ire² Dei, in his qui malum³ operantur, et non sine causa portant gladium⁴, sed et contrarie⁵ fortitudines que appellantur furor et ira⁶ Dei.

ID 10.111] C 23 q 5 c 27

¹ *om.* Vq

² ire *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ malum *CaMgTbTcVo; male Pf

⁴ port. glad. *CaMgPfTc; glad. port. Tb

⁵ contrarie *MgOaPfTbTc; contraire Ca

⁶ et ira *om.* Ra

49¹*Ieronimus super Isaiam, libro V²*

Non est crudelis qui crudeles iugulat, sed³ quia⁴ crudelis⁵ patientibus esse videatur⁶. Nam latro suspensus⁷ patibulo crudelem iudicem putat.

ID 10.112] C 23 q 5 c 28

¹ om. LcPk

² lib. v *BePfTbTcVo; vel v Ld; om. CaMg

³ crudelis ideo vocatur *add.* MgPfRaTcVo, ideo crud. voc. *add.* Eg, om. *AdBeCaEaMqOaTbWc

⁴ quia *BeCaEgMqTbTc; quod MgPfVo

⁵ -elis BeCaPfTbTc; -eles Mg; -el' Eg

⁶ videatur CaMgPfVo; videtur Be; videbatur MqOaTbTc

⁷ in *add.* BeTc, om. *Be²CaMgPfTb

50¹*Item² super Sophoniam*

Si quis fortitudinem latronis et pirate diripiat infirmosque reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra quibus prius non bene³ abutebantur⁴ a malo opere cessabunt.

ID 10.113] C 23 q 3 c 6

¹ om. Lc

² Item *BeCa(in black)LdOaTbVoVq; Ieronimus MgTc; Idem Pf

³ prius non bene *CaMgPfTc; non bene prius Tb

⁴ abut- *CaPfTbTc; ut- Mg

51¹*Ieronimus² super Ezechielem, libro III³*

Qui malos percutit in eo quod mali sunt et habet vasa⁴ interfectionis ut⁵ occidat pessimos⁶, minister est Domini.

ID 10.114] C 23 q 5 c 29

¹ om. Lc

² Ier. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Ez. - III *CaMgPfTbVo; epistolam ad Galathas Tc

⁴ vasa *MqOaPfTcVoVq; causam BeCaMgRaTb

⁵ ut *MgPfTbTc; om. CaMq

⁶ occ. pess. *CaMgPfPkRa²Tb; occ. plurimos Ra; eripiat pios Tc

52¹*Item super Epistolam ad Galathas, libro II*²

Iudex non est auctor sceleris³ neque homines vinciendo⁴.

ID 10.115a] C 23 q 5 c 30

¹ *om. Lc*

² Item (sermo *add. Be, Ieron' Pt*) - II *BdBdEbLfLjMqOaTbVoVq; Item super ep. ad Gal. CaEaEgRa(*mg.*); Item Ieronimus - II LdOc; Ier. super ep. Galathas Lm; Item idem - II Mg; *as insc. to c 53 Ob*; Idem - II Pf; *om. with no break Pk*; Isidorus Ethimologiarum libro XVIII cap. iiii Tc

³ non est auct. scel. *BdCaDbEgLdLfLjLmMgOaObPfTc; auct. scel. non est Tb

⁴ neque perimendo *add. EgMgRaVp*, neque homines perimendo *add. LdObOcPfPwVo*, nec perimendo *add. LgQa*, atque perimendo *add. Tc, om.*

*AdBdBdCaDbEaFcLflLjLmMqOaOdOePkPtSeSlTbVmVqWdWeBrant

53¹*Super Ieremiam*²

Regum proprie est facere iudicium atque iusticiam, et liberare de manu calumpniatorum vi oppressos, et peregrino pupilloque et vidue qui facilius opprimuntur a potentibus prebere auxilium. Et post aliquanta.³

183T 79.9; III L 2.34.22; +C 23 q 5 c 23a

Homicidas⁴ enim et sacrilegos et⁵ venenarios punire non est effusio sanguinis sed legum ministerium.

ID 10.115b from Homicidas] C 23 q 5 c 31, cf +C 23 q 5 c 23c

¹ *om. AaLc*

² Super Ier. EaLmOaPkRa(*mg.*)TbVq; Ier' M. Be; Lib. II super Ier' Ca; Item super Ier. EgBrant; Item Ier. libro III LdOc; Ier. lib. III Mg; item - lib. ii (*c. 52*) Ob; Idem - iiii Pf; *om. QaVpWc*; Item Tc; Super Hieremiam l' iiii Vo

³ Regum proprie - auxilium. Et post aliquanta LdMgOcPfVoWa; *om.*

*AbAdBdBdCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLflLjLkLmMqOaObOdOePkPqPtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVcVmVpVqVtWbWcWdWeZaBrant

⁴ Homines Mq

⁵ et MgPfTbTc; *om. Ca*

54¹*Isidorus Etimologiarum libro XVIII, cap. iiii*²

Iustum bellum est quod ex dicto³ geritur⁴ de rebus repetendis, aut pulsandorum hostium causa. Iudex dictus est quia ius dictat populo sive quod iure

¹ *om. Lc*

² Is. - iiii *CaMgOcPfTbVo; Item Tc

³ ex dicto MgOaPfTbTcVo; ex edicto *BeBrant; edicto CaPf²

⁴ et *add. Tb, om. *CaMgPfTc*

disceptet⁵. Iure autem disceptare est iuste iudicare. Non est enim⁶ iudex, si non in eo iustitia est⁷.

ID 10.116] C 23 q 2 c 1

⁵ -et *CaMgPfTc; -at Tb

⁶ est enim *CaMgPfTc; enim est Be; est Tb

⁷ si non - est *BdBeCaDbEgFcLgOaObOcOdOePkQaRaSgTbTcVmVo (est before in eo)Vq; si in eo iust. non est Mg; nisi iuste iudicet over erasure Pf

55¹

Stephanus² Liutwario³ episcopo⁴

Non autem sine causa gladium portat rex. Iudex est enim⁵ contra omnes iniquos ut⁶ terrore comprimatur quos nequit⁷ corrigere monitis salubribus. Aggrediatur igitur secure que sunt Deo placita⁸. In nullo⁹ ei beatus Petrus¹⁰ aberit¹¹ cum suo ancipiti gladio, si tamen patrie saluti¹² consulat.

ID 10.117]

¹ om. Lc

² Stephanus *CaPfRa²TbTc; om. MgRa

³ Liutwario AdBdBeMq?Od; Luciniano Ca; Liutuario Db; Miario Fc; Luitario LdVo²; Lucimaro Lf; Liuthuario Lj; Luitulliaro Lm; Liuthwario MgPk; Tuthuario Ob; Luttario Oc; Mauro Oe; Ianuario Pf; Liuthicario Ra; Liutwario (?) Tb; Luciano VpWcW; Luthario Brant; Lothario Vosm.

⁴ no insc. PtVq

⁵ est enim *CaMfPfTbTc; enim est Lf

⁶ ut *BeCaLfljLmMg; et Oa; ut et. PfTbTcVo

⁷ nequit *Be(after salubribus)CaMgPfTbTc; non potest Lf

⁸ Deo plac. *BeCaLdLjLmMgPfTcVo; plac. Deo LfTb

⁹ enim add. CaLdLfljMgPfTcVo, eius add. Lm, om. *BeOaTb

¹⁰ ei b. Petr. *BePfTbTc; b. Petr. CaLfVo; b. Petr. ei Mg

¹¹ corr. fr. abierit Ld

¹² pat. sal. *CaLdLfljLmMgPfTb; sal. pat. RaTc

56¹

Pandectarum libro I, titulo i²

Vim³ atque iniuriam propulsemus. Nam iure hoc venit ut quod quisque⁴ ob tutelam sui corporis fecerit, iure⁵ fecisse estimetur.

ID 10.118] l. 1 De sent. excom. § Vim

¹ om. Lc

² tit. i OaPfTbVo; tit. ii BeLd; cap. i CaTc; ? Mg

³ Tim Oa

⁴ quod quisque *BeCaPfTbVo; cum quisquam Tc; ? Mg

⁵ hoc add. Tc, om. *BeCaPfTbVo; ? Mg

57¹*Augustinus in libro Numeri², cap. xliiii³*

Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerebantur a filiis Israel contra Amorrheos. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humane societatis equissimo patere debebat⁴.

ID 10.119] C 23 q 2 c 3

¹ *om.* Lc

² libro Numeri MgPfRaTc; Numeris BeCaTbVq; Inumeri Oa; in nummi Vo

³ xliiii *BeCaMgOaTbTc; xliiii PfRaVq; cap. xliiii *om.* Vo

⁴ -ebat *CaMgPfTb; -uerat Ra; -ebatur Tc

58¹*Ambrosius², de officiis libro I*

Non in inferenda sed depellenda iniuria lex virtutis³ est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest tam est in vitio quam ille qui facit.

ID 10.120] C 23 q 3 c 7a, earlier form of complete cap.

¹ *om.* LcVc, *suppl.* Vc² in mg

² Ambrosius *BeCaMgMqOaPfRaVoVq; Augustinus TbTc

³ virtutis *RaTb; virtus BeCaMgMqOaPfTcVoVq

59¹*Augustinus ad Bonefacium comitem²*

Quid distat inter Arianos et Donatistas³? Quomodo reges Domino⁴ serviunt⁵ in timore⁶, nisi ea⁷ que contra Domini iussa⁸ fiunt⁹ religiosa severitate prohibendo atque plectendo¹⁰? Aliter enim servit quia homo est, aliter quia etiam¹¹ rex est. Quia homo

¹ *om.* Lc

² comitem *BeCaDbMgPfTbTcVo; *om.* LdLm; *No insc., no break* We

³ Quid - Donatistas *BeCaMgMqOaPfTbTcWe; Quod inter Arrianos distat Vo; *om.* LjVq

⁴ reges Dom. *CaLdLjLmMgPfTb; Dom. reg. Tc

⁵ serviunt *CaLdLjLmMgPfTb; servierunt Tc; Ra *obsc.*

⁶ in tim. *CaMgPfTbTc; *om.* Lj?

⁷ ea *CaMgPfTbTc; *om.* Ld

⁸ Domini iussa *CaMgPfTbTc; dismissa Lm

⁹ fiunt *CaMgPfTbTc; sunt Lj

¹⁰ plect- *MgPfTbTc; amplect- Ca

¹¹ quia et. *BeCaMgOaPfTbTc; et. quia LdLjVoVq; quia Ra

est servit vivendo fideliter, quia etiam rex est¹² servit¹³ leges iusta precipientes et contraria prohibentes¹⁴ convenienti vigore sanciendo.

ID 10.121] C 23 q 4 c 42 end, from Aliter enim

¹² Quia homo est (*om.* LmPtVq) - rex est *BeCaDbLgLjLmMgMqOaObOdPtRaTbVmVq; Quia homo - rex LdLjOcOePfSgVo; *om.* Tc

¹³ servit *BeCaLdOaPfTbTcVo; servat Ld²Mg

¹⁴ cont. proh. *CaLdLjMgPfTc; proh. cont. Tb

60¹

Augustinus² de verbis Domini, tractatu xix³

Militare non est delictum, sed propter predam⁴ militare peccatum est, nec⁵ rempublicam gerere⁶ criminis est, sed ideo agere⁷ rempublicam ut⁸ rem familiarem⁹ potius augeas¹⁰, videtur esse dampnabile. Propterea¹¹ enim providentia¹² quadam¹³ militantibus sunt stipendia constituta ne, dum sumptus queritur, preda grassetur. Item. Dominus ipse dixit¹⁴, Reddite que sunt Dei Deo, et que sunt Cesaris Cesari¹⁵. Igitur quod Cesar precipit ferendum est¹⁶, quod imperii dicit¹⁷, tolerandum est. Sed fit intolerabile dum illum preda exactionis accumulatur¹⁸. Item. Interrogaverunt Iohannem milites dicentes, Quid faciemus et¹⁹ nos? Ait illis, Neminem conculcatis neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Sic autem cognoscere se debet omnis homo²⁰ qui militat. Non enim tantum de his²¹ militantibus scriptura

¹ *om.* Lc

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ tr. xix] tr. xxx Vo; c xxviii Vp

⁴ predam *CaMgPfTc; quedam Tb

⁵ nec *BePfTbTcVo; non CaMg

⁶ gerere *CaMgPfTb; regere Tc

⁷ ideo agere *CaMgPfTb; augere Tc

⁸ *after corr.* Tc

⁹ et divitias *add. Brant, om.* *CaDbMgPfTbTc

¹⁰ -eas *MgPfTb; -ere Tc

¹¹ Propterea *BeOaPfTbTcVo; Propter hoc Ca; Propter Mg

¹² providentia *BeOaTb; providenda CaMgMqPfTcVo

¹³ quadam *BeCaOaTbVo²; quedam Mg; quamdam PfVo; *om.* Tc

¹⁴ Dom. ipse dix. *CaPfTbTc; Dixit ipse ... Mg

¹⁵ que sunt Dei Deo et que sunt Cesaris Cesari *BeCaEaPfTbVo; ? Mg; que sunt Cesaris Cesari et que sunt Dei Deo Tc. Vq *ends cap. here*

¹⁶ est *PfTbTcVo; *om.* Ca; ??Mg

¹⁷ quod imperii (*corr. fr. impii to impius Vm*) dicit CaEaLgMqObOeSgTbVm; ? Mg; quod imperium dicit BeOcPfRa(*before corr.*); et quod imperator dicitur Tc; imperat *Brant*

¹⁸ illum preda exactionis accumulatur *BeCaMgObOcOePfSgTbTcVoVp; vel nimia exactio facit regem intolerabilem *add. ss.* Mg; predam exactores accumulatur *Brant*

¹⁹ et *BeOaTb; *om.* CaMgPfTcVo

²⁰ omn. hom. *CaMgPfTc; hom. omn. Tb

²¹ tantum de his *CaMgPfTb; de his tantum Tc

loquitur²² qui armata militia²³ detinentur, sed²⁴ quisquis militie sue cingulo utitur, dignitatis sue miles ascribitur, atque ideo hec sententia potest dici, verbi gratia, militibus, profectoribus²⁵ cunctisque rectoribus. Quicumque sibi stipendia publice decreta consequitur si²⁶ amplius querit, tanquam calumniator et concussor Iohannis sententia condempnatur.²⁷

ID 10.125a] C 23 q 1 c 5

²² loq- *CaMgPfTb; liq- Tc

²³ mil- *CaMgPfTb; mal- Tc

²⁴ corr. fr. si Tc

²⁵ profectoribus CaMgMq²OaPfVo; prefectis BeRa; perfectioribus TbTc; protectoribus ID

²⁶ si *CaMgPfTc; sed Tb

²⁷ Igitur quod Cesar precipit ferendum – end om. Vq

61

¹Decreta² Gregorii iunioris³

Si quis ariolos, aruspices vel⁴ incantatores⁵ observaverit, anathema sit, aut⁶ etiam philacteriis usus fuerit, anathema sit.

ID 11.1] C 26 q 5 c 1

¹ (iiii add. Bd) De incantatoribus et divinationibus et diverso genere magice artis add. in mg.

BdDbLj²Tc²

² Decreta BeCaLcMgTbVo; Ex decretis Pf; De tractatu Tc; om. Mq; Decretum ID

³ iiii in mg. Be²

⁴ vel *BeCaMgPfTb; et Tc

⁵ Pq fo. 115v ends. Fo. 116 begins existere aut facere filacteria que animarum suarum vincula comprobantur (subsequently canc., cf c 63), followed by c 64. Pq² suppl. observaverit – fuerit anathema sit at foot of fo. 115v, and cc 62-3 complete at foot of fo. 116.

⁶ aut *BeCaMgPfTb; aut si Pf²; et Tc; an Vo

62

Anchiranum concilium¹, cap. xxiiii²

Qui divinationes expetunt et morem³ gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines⁴ introducunt exquirendi aliquid arte magica aut expiandi causa, sub regula quinquennii iaceant secundum gradus penitentie definitos.

ID 11.2] C 26 q 5 c 2, cf earlier vers. C 26 q 7 c 17

¹ Anch. conc. *CaOaTbVoVq; Ancir. conc. iii Be; Ancianum conc. Lc; Ex concilio Ancirano Mg; Ex Anchirano conc. Pf; Ex Acreano conc. Tc

² xxiiii *BeCaOaTbTcVo; xxiii MgMq; xxxvi LdRaVq; xxx... Pf; xxxiiii Vp

³ morem *CaMgPfTb; more Tc

⁴ hui. hom. CaMgOaPfTc; hom. hui. Tb

63¹*Laodicense concilium*², *cap. xxxvi*³

Non oportet sacris officiis deditos vel⁴ clericos magos aut incantatores
existere, aut facere philacteria que animarum⁵ suarum vincula comprobantur.

ID 11.3] C 26 q 5 c 4a, earlier form of complete cap.

¹ *om. Lc*

² Laod. conc. *Be²CaMgOaTbVoVq; Leod. conc. Be; Ex Laodicensi concilio Pf; Laodiensi concilio Tc

³ xxxvi *OaRaTbVoVq; xxiii BeCa; xxiii Mg; ?Pf; xxx Tc

⁴ vel *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ Lk breaks off here, and resumes in mid c 67

64

*Toletanum concilium*¹ IV, *cap. xxx*²

Si quis episcopus aut presbiter aut diaconus vel³ quilibet ex ordine clericorum
aruspices⁴ aut ariolos aut certe⁵ augures vel sortilegos⁶ vel eos qui profitentur artem
magicam, aut aliquos eorum similia exercentes⁷ consuluisse fuerit deprehensus, ab
honore dignitatis sue depressus monasterii curam excipiat⁸, ibique perpetue
penitentiae⁹ deditus scelus admissi¹⁰ sacrilegii solvat.

ID 11.5, cf 3.129] C 26 q 5 c 5

¹ Tol. conc. BeCaLdTbVoVq; Toletano concilio LcTc; Ex concilio Toletano Mg; Ex Toletano concilio Pf

² xxx *BePfTbTcVoVp; xix Ca; xxv Mg; xxxiii Ra; IV cap. xxx *om. Lc*

³ vel *CaMgPfTb; aut Tc

⁴ aut incantatores *add. Vosm., om. *CaMgPfTbTc*

⁵ certe *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁶ -leg- *CaMgPfVo; -log- TbTc

⁷ -entes *CaMgPfTb; -entium Tc

⁸ exc- *CaPfTbTc; susc- Mg

⁹ perp. pen. *CaPfTbTc; pen. perp. Mg

¹⁰ admissi *BeCa²MgOaTbTcVoVq; admissis Ca; admisi Pf

65¹*Augustinus in libro de civitate Dei*²

Nec mirum de magorum prestigiis³ quorum in tantum prodire⁴ maleficiorum
artes ut etiam Moysi in illis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, aquas in

¹ *om. LcVq*

² Aug. (dicit *add. BeCaVo*) in lib. de civitate Dei (Domini BePfVo) BeCaLdMgMqPfTbTcVo; Ex dictis eiusdem (*from BD*) ID; Ex dictis Augustini W

³ prestig- *BeCaMgTbTcVo; prestig- PfVo²

⁴ -iere CaMgPfTb; -erunt Tc

sanguinem, cum⁵ fertur etiam in gentilium libris quod quedam maga famosissima⁶ Circe⁷ socios Ulixis mutaverit in bestias⁸. Legitur et⁹ de sacrificio quod Archades deo suo Lieo immolabant, ex quo quicumque sumerent¹⁰ in bestiarum formas converterentur. Sed hec omnia magicis¹¹ prestigiis¹² potius fingebantur quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant de eorum proprietate atque inventoribus¹³ iuxta traditionem maiorum primum dicere¹⁴ congruum arbitramur. Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi¹⁵ permissu Dei elementa concutiunt¹⁶, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo¹⁷ veneni haustu, violentia tantum¹⁸ carminis, interimunt¹⁹, unde et Lucanus:

Mens hausti²⁰ nulla sanie polluta veneni

Incantata perit.

Demonibus enim²¹ accitis audent ventilare, ut quisquis suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam²² sanguine utuntur²³ et victimis sepe contingunt corpora mortuorum. Nicromantii²⁴ sunt quorum precationibus²⁵ videntur resuscitati²⁶ mortui divinare et ad interrogata respondere. Nicro²⁷ enim Grece²⁸ mortuus²⁹, mantia divinationis nuncupatur. Ad quos suscitandos³⁰ cadaveri sanguis adicitur. Nam amare

⁵ cum CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ famos- *BeTbTc; formos- CaMgMqOaPfRaVo

⁷ *corr. fr.* cute Ra²

⁸ *corr. fr.* -iis Mg

⁹ et *CaMgPfTc; etiam Tb

¹⁰ -erent *CaMgPfTc; -eret Tb

¹¹ eis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹² prestig- *BeCaMgTbTc; prestrig- PfVo

¹³ *corr. fr.* inventionibus Ra²

¹⁴ prim. dic. *CaMgPfTc; dic. prim. Tb

¹⁵ sunt qui *add.* Vosm, *om.* *CaMgPfTbTcBrant

¹⁶ el. conc.] clementia Brant

¹⁷ ullo *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁸ tantum *MgPfTbTc; tamen Ca

¹⁹ -unt *MgPfTc; -untur Ca; -it Tb

²⁰ hausti *CaMg?TbTc; haustu Pf

²¹ enim *CaMgPfTb; etiam Tc

²² etiam *CaMgPfTc; enim Tb

²³ sang. ut. *CaMgPfTc; ut. sang. Tb

²⁴ Hi cromantici Vo

²⁵ precationibus BeMgPfTbVo; predictionibus Ca; precantationibus Tc

²⁶ -ati *Mg²PfTbTcVo; -ari Be²CaMg

²⁷ Hicro Vo

²⁸ enim Grece *CaPfTbVo; ergo Grece Mg; igitur Tc

²⁹ Latine *add.* Brant, lat' *add.* Mg, *om.* *BeCaDbPfTbTcVo

³⁰ ad quos suscitandos *CaMgPfTb; Eo quod suscitando Tc

demonēs sanguinem³¹ dicuntur. Ideoque quotiens³² nicromantia fit, cruor aque³³ miscetur et colore³⁴ sanguinis facilius provocantur. Hidromantici ab aqua dicti. Est³⁵ enim hidromantia³⁶ in³⁷ aque³⁸ inspectione umbras³⁹ demonum evocare⁴⁰, et imagines ludificationis eorum videre, ibique ab eis aliqua audire. Ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur⁴¹ suscitare.

ID 11.67] C 26 q 5 c 14a, cf cap. 67 below

³¹ amare dem. sang. BeCaPf²Vo; amare sang. dem. MgOa; amare sang. homines Tb; dem. sang. amare Tc

³² quotiens *BeCaPfTcVo; quotienscumque Mg; om. Tb

³³ cruor aque BeMgOaPf²Vo; cruor aqua CaTc; quando aque cruor Tb

³⁴ col- *CaMgTbVo; cal- BePfTc

³⁵ Est *CaPfTbTc; Et Mg

³⁶ est *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

³⁷ ab Ra

³⁸ aque *BeCaMgRaTb; aquarum PfTcVo; vel in aquarum *in mg.* Ra

³⁹ umbras *CaMgPfTb; umbram Tc

⁴⁰ demonum evocare *BeCaMgOaTb(*corr. fr.* evolare); demonis evocare PfVo; demonstrare Tc

⁴¹ perhibentur *CaMgPfTb; videntur Tc

66¹

De eadem re. Ex dictis eiusdem²

Igitur genus divinationis³ a Persis fertur allatum⁴. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera, terram, aquam, erem et ignem⁵. Hinc geomantiam, hidromantiam⁶, eromantiam⁷, phiromantiam⁸ dictam autumant⁹. Divini dicti sunt quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos se esse assimilant¹⁰, astutia quadam¹¹ fraudulenta¹² hominibus futura coniectant. Duo autem sunt genera divinationis¹³, ars et furor. Incantatores vero¹⁴ dicti sunt qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt

¹ *om.* LcVq

² De eadem re. Ex - eiusd. *CaLdMgOaVo; De eadem re. Ex dictis Augustini BeTc; Igitur de eodem Mq; Ex - eiusd. Pf W; De eadem re. Idem Tb

³ gen. div. *BeCaPfTbTcVo; div. gen. MgVp

⁴ fertur allatum CaMgPfTb; allatum videtur Tc

⁵ aquam, erem et ignem *BeTb; erem, aquam, ignem CaMg?; aquam, erem ignem MqOaPfVo; aquam, ignem, erem Tc

⁶ idro- *OaTbTc; ydro- BeVo; hydro- Ca; ?Mg; dro- Pf

⁷ ero- *OaTb; cro- BePfVo; oro- Ca; ?Mg; eri- Tc

⁸ phirom- BePfTb; Phyrioni- Ca; ? Mg; pirom- Tc; prom- Vo

⁹ -ant BeCaPfTc; -at Tb; ? Mg

¹⁰ plenos se esse assimilant *BeOaPfTbVo; plenos esse se ass. Ca; plenos se esse ass. et Mg; simulant se plenos Tc

¹¹ et *add.* Ca, *om.* *PfTbTcVo, ? Mg

¹² -enta *BeMgPfTbVo; -entia Ca; -ata Tc

¹³ sunt gen. div. *CaPfTbTc; gen. div. sunt Mg

¹⁴ vero *Ca(*orig. after dicti*)MgPfTc; *om.* Tb

propter¹⁵ quod circa aras idolorum¹⁶ nefarias preces emittunt et funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus demonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupantur¹⁷ quasi horarum inspectores¹⁸. Dies enim et horas in agendis negotiis operibusque custodiunt, et quid per singula¹⁹ tempora observare debeat homo intendunt. Hi etiam exta pecudum inspiciunt, et ex eis futura²⁰ predicunt. Augures sunt qui volatus avium²¹ et voces intendunt, aliaque signa rerum vel observationes improvisas²² hominibus occurrentes ferunt. Idem et²³ auspices. Nam auspicia sunt que iter facientes observant. Dicta autem sunt²⁴ auspicia quasi avium aspacia²⁵ et auguria quasi avium garriva, hoc est avium voces et lingue. Item. Augurium quasi avigerium quod aves gerunt. Duo autem sunt genera²⁶ auspiciorum, unum ad oculos alterum ad aures pertinens. Ad oculos²⁷ scilicet²⁸ volatus, ad aures vox avium. Pithonisse, a Pitio Apolline dicte, quod is²⁹ auctor fuerit divinandi. Astrologi dicti sunt eo³⁰ quod in astris augurantur³¹. Genethliaci appellati sunt³² propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum³³ per duodecim celi signa³⁴ describunt siderumque cursus³⁵ nascentium mores, actus³⁶ et eventus predicere³⁷ conantur, id est quis quali³⁸ signo fuerit natus³⁹ aut quem effectum⁴⁰ habeat vite qui nascitur interpretantur⁴¹. Hi

¹⁵ *corr. to* propterea Ra²

¹⁶ idolorum *CaMgPfTb; deorum Tc

¹⁷ nuncupantur *CaPfTbTc; vocantur Mg

¹⁸ -tores *MgPfTbTc; -tatores Ca

¹⁹ singula *CaMgPfTb; singulas horas et Tc

²⁰ futura *MgRa²; *om.* BeCaPfRaTbTcVo

²¹ avium *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

²² obs. imp. *CaMgPfTb; imp. obs. Tc

²³ Idem et *BeCaMgPfTb²Vo; Idem Tb; Idem sunt et Tc

²⁴ sunt *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁵ avium aspacia *CaMgTbTcVo; aspacia *over erasure* Pf

²⁶ autem sunt genera OaRaTb; sunt autem genera BePfTcVo; autem (sunt *canc.* Mg) genera sunt CaMgVm

²⁷ ad oculos alterum - oculos *BeCaLgObOcOdOePfSgTbTcVm; *om.* Mg

²⁸ scil. *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ is MgPfTbVo; his BeCaTc

³⁰ eo *CaPfTcVo; ?Mg; *om.* Tb

³¹ -rantur CaPfTcVo; ?Mg; -riantur Tb

³² app. sunt *PfTbTcVo; sunt app. Ca; ? Mg

³³ hominum *BeMgPfTbVo; *om.* Ca; omnium Tc

³⁴ celi signa *Tc; signa celi BeCaMgPfTbVo

³⁵ sid. cursus *BeCaObOcOdOeMgPfSgTbVo; secundum syderum cursus Lg; secundum quod cursus siderum *Brante*

³⁶ act- *MgPfTbTc; auct- Ca

³⁷ predicere *BeCaMgPfVo; prodere Tb; probare Tc

³⁸ quali CaMgPfTc; quasi Tb

³⁹ natus BeMgRa²Vo(*before* fuerit); *om.* CaPfRaTbTc

⁴⁰ effectum *CaMgPfTc; *om.* Tb

sunt qui vulgo mathematici vocantur, cuius superstitionis genus constellationes Latini vocant, id est notationes siderum quomodo se habeant cum quisque nascitur. Primum autem id est⁴² stellarum interpretes magi⁴³ nuncupantur⁴⁴, sicut de his legitur qui in evangelio natum Christum⁴⁵ annuntiaverunt⁴⁶. Postea hoc nomine soli mathematici dicti sunt, cuius artis scientia usque ad evangelium fuit concessa ut Christo⁴⁷ edito⁴⁸ nemo exinde⁴⁹ nativitatem alicuius⁵⁰ de celo interpretetur. Horoscopi dicti sunt quod horas nativitatis hominum specularentur⁵¹ dissimili et diverso fato⁵². Sortilogi sunt qui sub nomine fide religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam⁵³ profitentur, aut quarumcumque scripturarum⁵⁴ sententie⁵⁵ inspectione futura promittunt. Salisatores vocati sunt⁵⁶ quia dum eis membrorum quecumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum seu triste significari predicunt.

ID 11.68] C 26 q 3/4 c 1

⁴¹ interpretantur *TbVo; in tali tempore BeCaMgRa²Tc; in tempore MqPf; interpretatur Oa; in tali pectore Ra

⁴² id est *Be²MgTbBrant; id Be; ad Ca; idem DbVo; *obsc. add, erased* Pf; *om.* Tc; genus id est Vosm.

⁴³ magi *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴⁴ -antur *PfTbTcVo; -abantur BeCaMgTc²

⁴⁵ nat. Chr. *CaMgPfTc; Chr. nat. Tb

⁴⁶ annunt- *CaMgPfTb; nunt- Tc

⁴⁷ Christo *MgPfTbTc; Christiano Ca

⁴⁸ edito *BeMgPfTcVo; edicto CaTb

⁴⁹ *in mg.* Ra

⁵⁰ alicuius *BeCaMgTbTc; aliquis PfVo

⁵¹ -larentur *BePfTcVo; -lantur CaMg; -lentur Tb

⁵² fato *CaMg; facto BePfTbVo; modo Tc

⁵³ scientiam (*corr. fr.* sient- Pf) *CaMgPfTb; sententiam Tc

⁵⁴ scripturarum *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

⁵⁵ sententie CaMg²PfTbVo; sententione Mg; *om.* Tc

⁵⁶ voc. sunt *CaPfTbTc; sunt voc. Mg

67¹

Ex dictis eiusdem²

Ad hec omnia supradicta³ pertinent et ligature execrabilium remediorum, que ars⁴ commendat⁵ medicorum, seu in precantationibus seu in characteribus⁶ vel in quibuscumque rebus suspendendis⁷ atque ligandis. In quibus omnibus ars demonum

¹ *om.* LcVq

² eiusdem *BeCaMgPfPwTb; Augustini Tc; eisdem Aug. Vo

³ suprad. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴ non *add.* Vosm., *om.* *CaMgPfTbTc

⁵ commendat *CaPfTbTc; condempnat Mg

⁶ seu in carac. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ *corr. fr.* suspendis Mg

est ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum⁸ exorta. Unde et cuncta vitanda sunt Christiano, et omni penitus execratione repudianda atque dampnanda. Auguria autem sunt⁹ avium. Hec autem¹⁰ Phruges primi invenerunt. Prestigium¹¹ vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem¹² prestigium¹³ quod prestringat¹⁴ aciem oculorum. Haruspicine¹⁵ artem primus Etruscis¹⁶ tradidisse dicitur quidam¹⁷ Tages¹⁸. Hic ex horis¹⁹ haruspicinam dictavit, et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rustico subito hunc²⁰ ex²¹ glebis exiluisse et haruspicinam²² dictasse qua die et²³ mortuus est. Quos²⁴ libros Romani²⁵ ex²⁶ Etrusca²⁷ lingua in propriam mutaverunt. His ergo²⁸ portentis per demonum fallaciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire quod nulla ratione eis competit investigare. At ideo datur potestas immundis spiritibus ut per vasa sibi apta²⁹, hoc est³⁰ pravos homines seducant illos qui spernunt veritatem et credunt mendacio et iuxta Pauli sententiam, Sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Onerati peccatis ducuntur variis desideriis, semper discentes et nunquam ad scientiam³¹ veritatis pervenientes. Quemadmodum autem Iamnes et Mambres restiterunt Moysi, ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobis circa fidem, sed ultra non proficient.

⁸ hom. et ang. malorum *CaMgPfTb; ang. et hom. Tc

⁹ aut. sunt *CaPfTbTc; sunt aut. Mg

¹⁰ Hec autem *CaMgPfTbVoBrant; Hec Tc; om. Migne

¹¹ Prestigium *CaMgTbTcVo; Prestigium Pf

¹² Dictum est autem CaMgPfTb; Dicitur enim Tc

¹³ prestig- *CaMgTbTcVo; prestrig- Pf

¹⁴ pres- *CaPfTbTc; pers- Mg

¹⁵ -ine *BeCaMgTc; -inie Pf; -ine autem TbVo

¹⁶ primus Etruscis *CaMgPfTb; primus Etruscus Tc

¹⁷ trad. dic. quidam *BeCaPfTbVo; trad. quid. dic. Mg; dic. trad. Tc

¹⁸ Tages CaPfTc; Strages BeMgMqTbBrant; Trages Pf² Pw; Thages Ra; Turges Vo; Fages Migne

¹⁹ horis *MgPfTbTc; aris Ca

²⁰ hunc BeTbTc; om. CaMgPfVo

²¹ ex *CaMgPfTb; e Tc

²² -nam *CaMgTbTcVo; -niam Pf

²³ et *CaMgPfTb; om. Tc

²⁴ Quos *CaMgPfTb; Cuius Tc

²⁵ -an Tb

²⁶ Lk resumes (cf c 63)

²⁷ ex Etrusca BeMgPfTc; erusca Ca; extrusca Tb; exetruscha Vo

²⁸ ergo *MgPfTbTc; vero Ca

²⁹ per vasa sibi apta *CaMgPfTbTcVo; perversos sibi captent Brant

³⁰ hoc est *CaMgPfTc; hos Tb

³¹ ad scientiam *CaMgPfTb; om. Tc

Insipientia³² enim eorum³³ manifesta erit omnibus³⁴, sicut et illorum fuit. Nec ideo quisquam³⁵ credere debet quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei, quia omnia que fiunt aut iusto iudicio facit, aut permissu suo ita fieri sinit quod³⁶ predicti magi leguntur similia fecisse Moysi qui virgam suam proiecit et conversa est in draconem, proieceruntque³⁷ ipsi singuli³⁸ virgas suas que verse sunt in dracones, sed devoravit virga Aaron³⁹ virgas eorum. Non ergo fuerunt creatores draconum nec magi nec angeli mali quibus ministris illa operabantur. Insunt enim rebus corporeis per⁴⁰ omnia elementa quedam occulte seminarie⁴¹ rationes quibus, cum data fuerit oportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et⁴² finibus. Et sic non⁴³ dicuntur angeli qui ista faciunt animalium creatores, sicut nec agricole segetum vel arborum vel quorumcumque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint prebere quasdam visibiles opportunitates et causas ut illa nascantur⁴⁴. Quod autem isti faciunt⁴⁵ visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus vero solus unus creator est⁴⁶ qui causas ipsas et rationes⁴⁷ seminarias rebus inseruit.

³² Insipientia *MgPfTbTc; In sapientia Ca

³³ eorum *BeCaMgPfVo; illorum TbTc

³⁴ man. erit omnibus *CaMgPfTb; omnibus manifestata erit Tc

³⁵ ideo quisq. *CaMgTbTcVo; quisq. ideo Pf

³⁶ quod (vel qua *add. ss Mg*) *MgPfTbTc; quo Ca

³⁷ et *add. Tc, om.* *CaMgPfTb

³⁸ *corr. fr.* -ula Tb

³⁹ Aaron *CaMgPfTb; Moysi Tc

⁴⁰ per *MgPfTbTc; et Ca

⁴¹ seminarie *CaMgPfTb; seminate Tc

⁴² *corr. fr.* in Ca

⁴³ sic non *CaMgPfTb; non sic Tc

⁴⁴ *corr. fr.* -untur Ca

⁴⁵ faciunt Ca

⁴⁶ cr. est *BePfTbTcVo; est cr. CaMg

⁴⁷ et rat. *BeCaMgTbTc; rationesque Pf²Vo

¹Preterea quidam querendum putant quomodo scriptura narret phitonissam Samuelem prophetam suscitasse ad colloquium Saul² impiissimi regis, si phitonica divinatio errori magice artis deputanda sit³. Quibus ita responderi potest, indignum omnino facinus esse, si secundum verba historie commodetur assensus.⁴ Quomodo

¹ In eodem *add.* Tb, De eodem *add.* Vo; *paragr. mark in mg IDp*, Ex dictis eiusdem *add.* Qa

² Saul *CaMgPfTb; Saulis Tc

³ sit *CaMgPfTb; est Tc

⁴ Item *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

enim poterat fieri ut arte magica attraheretur⁵ vir et⁶ nativitate sanctus et vite operibus iustus? At si non attractus est, consensit. Quod utrumque de viro iusto credere adversum est⁷.⁸ Nullum suffragium habet iustitia, si aut voluntarius⁹ amisit meritum spirituale¹⁰ quem¹¹ positus in carne quesiverat. Quod valde absurdum est, quia hinc¹² qui iustus recedit permanet iustus¹³. Porro autem hoc est prestigium Satane quo ut¹⁴ plurimos fallat etiam¹⁵ bonos in potestate se habere¹⁶ confingat. Quod Apostolus inter cetera ostendit dicens, Ipse Satanans transfiguratur se in angelum lucis. Ut enim errorem faceret in quo gloriaretur¹⁷, in habitu viri iusti et nomine se¹⁸ subornavit, ut nihil proficere spem quam predicabant Dei cultoribus mentiretur, quando hinc exeuntes iustos finxit in sua esse potestate. Sed hoc quosdam fallit quod de morte Saul et filii¹⁹ eius non sit mentitus, quasi magnum sit diabolo ante occasum mortem corporis providere, cum signa quedam soleant apparere morituris, quippe²⁰ a quibus Dei protectio amota videtur²¹, quanto magis diabolo quem angelica²² maiestate sublimem prophetica oracula fuisse²³ testantur. De cuius magnitudine²⁴ Apostolus ait, An ignoratis²⁵ altitudinem Satane?

⁵ -eretur *CaPfTbTc; -etur Mg

⁶ et *PfTbTc; a Be; *om.* Ca; et in Mg

⁷ est *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁸ a *add.* Be, Si enim invitatus adductus est *add. Migne (with IDm), om.*

CaLgMgObOcOdOePfPwSgTbTcVmVoBrant. quia boni in futuro nec poter' velle malum *add. in mg.*
Mg

⁹ aut vol. BeEgTb; aut tractus aut vol. Ca; attractus (*corr. fr.* attractatus Vo) aut (an Vo) vol.

MgPfPwVo; attractus eius vol. Tc; autem (aut *Vosm. but not Migne*) voluntarius consensus Brant

¹⁰ -ale CaTcVo; -alis Mg(vel ale ss)Tb; -al' Pf

¹¹ quem PfTb; quod BeCaMgTcVo

¹² hinc *CaPfTbTc; huic Mg

¹³ et ita <nec> voluntarius consensit *add. ss* Mg

¹⁴ quo ut Sat. *marked for reversal* Ca

¹⁵ Cb *begins again*

¹⁶ in pot. se hab. *BePfTbVo; hab. in pot. se CaPw; ? Mg; in pot. hab. Tc

¹⁷ -iaretur *BePfTb?TcVo²; glorificaretur CaEgPw; ...cicaretur Mg

¹⁸ se *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁹ filii CaMgPfTb; filiorum Tc

²⁰ quippe *CaMgPfTb; *om.* Tc

²¹ -etur *CaMgTbTcVo; -erunt Pf

²² angelica *CaPfTbTc; evangelica Mg

²³ fuisse *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁴ Paulus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVo

²⁵ ait An ign. *CaMgPfTb; An ign. ait Tc

Quid mirum ergo si imminentem prope¹ mortem potuit providere, cum hoc sit² unde fallit et se in Dei potestate³ vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Phitonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hec⁴ se contulit que⁵ dampnaverit⁶. Sed si quis propter historiam et ea que verbis expressa⁷ sunt putet non pretermittenda, ne⁸ ratio historie inanis sit, recte faciet⁹ quidem, si¹⁰ tamen¹¹ minime istud ad veri rapiat rationem¹² sed¹³ ad visum et¹⁴ intellectum Saul. Neque enim reprobis factus poterat¹⁵ bonum intellectum habere. Historicus enim¹⁶ mentem Saul et habitum Samuelis descripsit¹⁷ ea que dicta et visa¹⁸ sunt exprimens, pretermittens si vera an falsa sint. Quid enim¹⁹, ait, audiens in quo habitu esset excitatus? Intellexit, inquit²⁰, hunc esse Samuelem. Quid²¹ intellexerit retulit, et quia bene non²² intellexit contra scripturam alium²³ adoravit quam Dominum, et putans²⁴ Samuelem adoravit diabolum, ut fructum fallacie sue haberet Satanas. Hoc enim nititur ut²⁵ adoretur²⁶ quasi Deus. Si enim vere Samuel illi²⁷ apparuisset, non utique vir iustus permisisset se adorari qui predicaverat Dominum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei qui cum Abraham in refrigerio erat²⁸ dicebat ad virum pestilentie dignum ardore gehenne, Cras mecum eris? His duobus titulis subtilitatem²⁹ fallacie

¹ prope *CaMgPfTc; proprie Tb

² sit *BeMg(vel scit ss)TbTc; scit CaPfVo

³ potestate *CaMgPfTb; similitudine Tc

⁴ hec *PfTb; BeCaMg?; hoc Tc

⁵ que *BeMgPfTb; Ca?; quod Tc

⁶ -averat *CaMgPfTc; -avit Tb

⁷ scilicet litteram *add. in mg.* Mg

⁸ ne *MgPfTbTc; nec Ca

⁹ faciet *CaMgPfTb; facit Tc

¹⁰ quidem si *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ tamen *CaMgPfTc; tantum Tb

¹² ad veri – rationem *in mg.* Ra²

¹³ capiat *add. ss* Ra

¹⁴ ad visum et *CaMgPfTb; aversum Tc

¹⁵ poterat *CaMgPfTb; potest Tc

¹⁶ enim *CaMgPfTb; autem Tc

¹⁷ Tb² *over erasure*

¹⁸ visa *BeCaMg; iussa PfTbTcVo

¹⁹ enim *BeMgTbTcVo; *om.* CaPf

²⁰ vel quod *in mg.* Ra²

²¹ enim *add.* Tb, esse *add. Brant*, *om.* BeCaMgPfTc

²² bene non BePfTbTc; non bene CaMg; bene Vo

²³ alium *CaMgPfTb; aliud Tc

²⁴ esse *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁵ nititur ut *over erasure* Pf

²⁶ -etur *CaMgPfTc; -atur Tb

²⁷ vere Sam. illi *CaPfTbTc; Sam. illi vere Mg

²⁸ *corr. fr.* erit Ca

²⁹ -atem *CaPfTbTc; -ate Mg

sue providit³⁰ improvidus Satanus, quia et adorari se permisit sub habitu et nomine Samuelis contra legem, et virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum et iustorum sit, cum Samuele iustissimo³¹ futurum³² mentitus est. Verum potest videri, si³³ de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. Ad eum enim³⁴ transmigravit quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens prodit se dum ea confingit que horreant³⁵ personis³⁶ per quas fallere nititur. Si autem quilibet³⁷ opponit ac³⁸ dicit, Quomodo eveniunt illa que illi divini predicunt futura, aut quomodo possunt egris prebere³⁹ medelam aut sanis immittere egritudinem, si aliquid proprie virtutis ac potestatis non habent⁴⁰? hoc a nobis recipiat⁴¹ responsum, quod ideo quisque non debet⁴² eis credere quia aliquando eveniunt que predicunt, aut sanare videntur languidos, vel ledere sanos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi qui hec⁴³ audiunt vel⁴⁴ vident probentur, et appareat quali fide sint vel⁴⁵ devotione erga⁴⁶ Deum, sicut⁴⁷ in Deuteronomio⁴⁸ legitur Moyses⁴⁹ verbo⁵⁰ Domini populo Dei precepisse ita dicens, Si surrexerit in medio tui propheta⁵¹, aut qui somnium se vidisse dicat⁵² et predixerit⁵³ signum ac portentum, et venerit⁵⁴ quod locutus est et dixerit⁵⁵, Eamus et sequamur deos alienos⁵⁶, et serviamus eis, non audies verba⁵⁷

³⁰ providit CaPfTbVo²; prodidit Be; provideri potuit Mg; previdit Tc

³¹ ss Ra²

³² futurum *MgPfTbTc; futuro Ca

³³ si MgPfTbTc; sed Ca

³⁴ enim *CaMgPfTb; om. Tc

³⁵ horr- MgPfTbTc; her- Ca

³⁶ -onis *CaMgPfTb; -one Tc

³⁷ quil- *PfTbTcVo; quisl- BeCaMgTb²

³⁸ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁹ prebere *CaMgPfTb; prestare Tc

⁴⁰ -ent *CaPfTbTc; -eret Mg

⁴¹ rec- *CaMgPfTb; acc- Tc

⁴² -et *CaMgPfTb; -eat Tc

⁴³ hec *PfTbVo²; h' CaMg; hoc TcVo

⁴⁴ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴⁵ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴⁶ erga *CaMgPfTb; apud Tc

⁴⁷ *short erasure follows in Pf*

⁴⁸ -eromio Tc

⁴⁹ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵⁰ *corr. fr.* -ba Pf

⁵¹ -etes *CaMgPfTb; -eta Tc

⁵² se vid. dic. *PfTbTcVo; vid. se dic. Be; dic. se vid. CaMg

⁵³ -erit *CaMgPfTc; -it Tb

⁵⁴ ven- CaPfTbTc; even- Mg

⁵⁵ locutus est et dixerit (tibi *add.* Mg) *CaMgPfTc; dixerit et dicat Tb

⁵⁶ quos ignoras *add.* Mg, ignorans *add.* Tb, *om.* BeCaPfTcVo

⁵⁷ *repeated* Tc

prophete aut⁵⁸ somniatoris quia temptat vos Dominus Deus⁵⁹ vester, ut⁶⁰ palam fiat utrum diligatis eum an non? In toto corde et in tota anima vestra Dominum Deum vestrum⁶¹ sequimini, et ipsum timete⁶², mandata illius⁶³ custodite, et audite vocem eius⁶⁴, Ipsi servietis et ipsi adhaerebitis et cetera. Ubi sane intelligi voluit⁶⁵, etiam illa⁶⁶ que a divinantibus non secundum Deum dicuntur⁶⁷, si acciderint que dicuntur non⁶⁸ accipienda, vel etiam si fiant que precipiuntur ab eis, aut colantur que coluntur ab eis. Nec preter⁶⁹ suam potestatem⁷⁰ Deus ostendit esse quod contingunt ista⁷¹, sed quasi quereretur cur ea permittat, causam temptationis exposuit ad cognoscendam⁷² utique eorum dilectionem utrum eam habeant⁷³ erga Deum⁷⁴ suum. Cognoscendam⁷⁵ vero ab ipsis potius⁷⁶ quam ab illo qui scit omnia antequam fiant.

ID 11.69] C 26 q 5 c 14b, cf. cap. 65 above

-
- ⁵⁸ aut *CaMgPfTb; et Tc
⁵⁹ Deus *CaMgPfTb; om. Tc
⁶⁰ ut *BeCaMgTbTcVoBrant; om. Pf; si Migne
⁶¹ Deum vestrum *in mg.* Ra
⁶² et *add.* BeTbTc, om. *CaMgPfVo
⁶³ illius *BePfTbVo; eius CaMgTc
⁶⁴ eius *BePfTbTcVo; illius CaMg
⁶⁵ -uit *CaPfTb; ?Mg; -unt Tc
⁶⁶ etiam illa *BeTcVo; si illa Ca; Mg? ; et illa Pf; etiam Tb
⁶⁷ sed *add.* Tb, ?Mg, om. *CaPfTcVo
⁶⁸ sint sic *add.* Brant, om. *CaPfTbTc; ?Mg
⁶⁹ propter Vo
⁷⁰ potestatem *CaMgPfTb; voluntatem Tc
⁷¹ cont. ista BeCaMgPfRaVo; ista cont. *Tb
⁷² -am *BeTc; -um CaMgPfTb
⁷³ habeant *CaMgPfTb; habuerint Tc
⁷⁴ Deum *CaMgPfTb; Dominum Tc
⁷⁵ -dam *MgTbTc; -dum CaPfRaVo
⁷⁶ ab ips. pot. *CaMgPfTb; pot. ab ips. Tc

68

Ex dictis eiusdem. De natura demonum¹

Sciendum vero est² hanc demonum esse³ naturam ut aerei corporis sensu terrenorum corporum sensum facile precedant, celeritate⁴ etiam propter aerei corporis superiorem⁵ mobilitatem non solum cursus quorumlibet⁶ hominum⁷ vel ferarum,

¹ Ex dictis. eiusdem. De natura demonum AdBdEaLdMgOaTb; De nat. dem. Ex dictis eiusdem BePtRaVo; Ex – eiusdem CaPFW; In collationibus Cb; Aug. de natura demonum Lc; De natura demonum Vq; om. Tc. v. De demonum natura *in mg.* Bd; v *add. in mg.* Be²

² est CaMgPfTb; om. Tc

³ dem. esse *CaPfTbTc; esse dem. Mg

⁴ celer- *CaPfTbTc; celebr- Mg

⁵ -orem *MgPfTbTc; -or est Ca

⁶ quorumlibet *BeCaLgMgObOcOdOePfsGtbVoVm; quorundam Tc; quorumlibet rerum ut *Brant*

verum etiam volatus avium incomparabiliter⁸ vincant. Quibus duabus rebus quantum ad aerium corpus attinet prediti, hoc est acrimonia sensus et⁹ celeritate motus, multo ante cogitata¹⁰ prenuntiant vel nuntiant¹¹ que homines pro sensus terreni¹² tarditate mirentur¹³. Accessit etiam¹⁴ demonibus per tam longum tempus¹⁵ quo eorum vita protenditur rerum longe maior¹⁶ experientia quam potest hominibus propter brevitatem vite provenire¹⁷. Per has efficacias quas aeri corporis natura sortita est, non solum multa futura predicunt demones¹⁸, verum etiam multa mira faciunt. Que quoniam¹⁹ homines dicere ac²⁰ facere non possunt, eos dignos quidam quibus serviant et quibus honores divinos deferant²¹ arbitrantur²², investigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis false atque terrene et excellentie temporalis.

ID 11.70a] C 26 q 3/4 c 2a

⁷ ss Be

⁸ incomp- *MgPfTbTc; incorp- Ca

⁹ et *BePfTbTcVo; ac CaMg

¹⁰ cogitata CaMgPfTb; cognita Tc

¹¹ vel nunt. *MgPfTbTc; om. Ca

¹² sen. ter. *CaMgPfTb; ter. sen. Tc

¹³ mirentur *CaMgPfTb; non merentur Tc

¹⁴ etiam *CaMgPfTc; autem Tb

¹⁵ tempus *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁶ longe maior *CaPfTbTc; maior longe Mg

¹⁷ prov- *BeTb; perv- CaMgOaPfTc

¹⁸ corr. fr. homines Ra²

¹⁹ Que quoniam *BeCaOaRaTcVo²; ?Mg; Que quando PfTb; Quamquam Vo

²⁰ ac *BePfRaTbVo; aut Ca; Mg??; et Tc

²¹ div. def. *CaMgPfTb; def. div. Tc

²² arbitrantur *CaMgPfTb; om. Tc

69

¹Agathensi concilio², cap. xxxix³

Aliquantum⁴ clerici sive⁵ laici student auguriis, et sub nomine fictae religionis per eas quas sanctorum⁶ sortes vocant divinationis scientiam⁷ profitentur, aut quarumcumque⁸ scripturarum inspectione⁹ futura promittunt¹⁰. Hoc quicumque

¹ Ex add. MgPfTc, om. *BeCaTbVo

² Ag. conc. BeOaPfTcVo; Agatha conc. Ca; conc. Ag. Mg; Agathense concilium Tb

³ xxxix *BdBeCaLdMgPfTbVo; xxix Cb; xix Tc. (vi. add. Bd) De sortibus in mg. BdLj²; vi add. in mg. Be²

⁴ vero sive add. Vp

⁵ sive *CaMgPfTb; vel Tc

⁶ patrum add. Vosm., om. *CaMgPfTbTcVo

⁷ scientiam *CaMgPfTb; sententiam Tc

⁸ quarumcumque CaMgPfTc; quarumque Tb

⁹ inspec- *MgPfTbTc; inscrip- Ca

¹⁰ promittunt *CaMgPfTc; om. Tb

clericus aut¹¹ laicus detectus fuerit vel consulere vel docere ab ecclesia habeatur extraneus.

ID 11.4] C 26 q 5 c 6

¹¹ aut *CaMgPfTb; vel Tc

70¹

Leo IV episcopis Britannie

Sortes² quibus vos cuncta in vestris discriminatis provinciis nihil aliud quam quod alii patres dampnaverunt, divinationes³ et maleficium⁴ esse decernimus⁵. Quamobrem volumus⁶ illas omnino dampnari, et ultra inter Christianos nolumus nominari, et ut abscondantur sub anathematis interdictu prohibemus⁷.

ID 11.8] C 25 q 5 c 7

¹ om. Lc

² Sortes *Be?MgMqPfRaTcVo; Fortes Ca; Sorores OaTbVq; Mortes We

³ divinationes Tc

⁴ -cium *CaMgPfTc; -cum Tb

⁵ decern- *CaMgPfTb; decrev- Tc

⁶ volumus *CaMgPfTb; decrevimus Tc

⁷ prohibemus *BeCaMgTbTc; iubemus Pf; habemus Vo

71¹

²*Capitularium*³ libro VII⁴, cap. ccxxii⁵

Vaticinatores qui se futura denuntiant scire cesi de civitate iactentur.

ID 11.24]

¹ om. LcPk

² Vaticinatores *add.* Vo

³ -arium *Mg; -ar' CaVo; -arum OaPf; -orum BeTbTc

⁴ vii *BeCaLdMgOaPfPwTbVo; iv CbTc

⁵ ccxxii *LdOaRaTbTcVo; ccxxvii CaCbPw; cxxvii Mg; ? Pf; ccxiii We; cap. ccxxii *om.* Be; VII – cap. ccxxii *om.* Vq

72¹

Ex concilio Cartaginensi, cap. lxxxix²

Auguriis vel³ incantationibus servientem⁴ a conventu ecclesie separandum⁵, similiter et in Iudaicis superstitionibus vel feriis inherentem⁶.

¹ om. Lc

² lxxxix *BeMgOaPwTb; cxxxix Ca; xxix Tc; ? Pf; xxxix RaVoVq

³ vel *CaMgPfTb; atque Ra; et Tc

⁴ -tem *CaMgPfTb; -tes Tc

ID 11.35] C 26 q 5 c 11

⁵ separandum *CaMgPfRaTbWd; separandi sunt Tc; precipimus *add.* RaWd²

⁶ -tem *CaMgMqTb; -tem censemus Be; -tem precipimus PfVo; -tes Tc

73¹

*Hieronimus super Ionam*²

Non³ statim⁴ debemus sub exemplo Ione sortibus credere, vel illud de actibus apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte⁵ in apostolatum Mathias⁶ eligitur, cum privilegia singulorum non⁷ possunt legem facere communem.

ID 11.21] C 26 q 2 c 2 to Mathias eligitur; cf dp C 25 q 1 c 16 med. for end

¹ *om.* Lc

² propheta *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³ Con Oa

⁴ statim *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ sorte CaMgPfTb; statim Tc

⁶ in ap. Mat. *CaPfTbTc; Mat. in ap. Mg

⁷ non *CaMgPfTb; *om.* Tc

74¹

*Augustinus ad inquisitiones*² *Ianuarii*³, *libro I*⁴

Hi⁵ qui de paginis evangelicis⁶ sortes legunt, etsi optandum est ut⁷ id potius faciant quam ad demonia consulenda concurrant, tamen ista mihi⁸ displicet consuetudo, ad negotia secularia et ad vite huius vanitatem divina oracula velle convertere⁹.

ID 11.29] C 26 q 2 c 3

¹ *om.* LcVq

² inquisitiones *BeCaMgTcVo; inquisitionis *corr. to* requis- Pf; inquisitiones Tb

³ Aug. ad inq. Ian. *BeCaPfTbTcVo; Ad inq. Ian. Aug. Mg

⁴ lib. I *BeCaMgTb; lib. X Tc; ? Pf; *om.* Vo

⁵ Hi *MgMqPfTcVo; Si AdBeCaEgOaPkPtRaTbWcWe

⁶ paginis evang. *AdBeEgMgPfTcVoWc; paginis evangelicas Ca; paginis evangelicis MqOa; paginis ecclesiasticis Tb

⁷ ut *CaPfTbTc; quod Mg

⁸ ista mihi *CaMgPfTc; mihi ista Tb

⁹ consukere (vel convertere *ss*) Wc

75¹

Ex concilio Anquirensi², cap.³ i

Ut⁴ episcopi eorumque⁵ ministri omnibus viribus elaborare studeant ut perniciosam et a Zabulo inventam sortilegam et maleficam artem penitus ex parochiis suis eradicent⁶, et si aliquem virum aut mulierem huiuscemodi⁷ sceleris sectatorem⁸ invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis eiciant. Ait enim apostolus, Hereticum⁹ post unam¹⁰ et secundam ammonitionem¹¹ devota, sciens quia subversus est qui eiusmodi¹² est. Subversi sunt et a diabolo capti tenentur, qui derelicto creatore suo, a diabolo suffragia querunt, et ideo a tali peste mundari debet sancta ecclesia. Illud etiam non¹³ omittendum¹⁴ quod quedam scelerate mulieres retro post Satanam¹⁵ converse, demonum illusionibus et phantasmatis seducte¹⁶ credunt se et profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea vel cum Herodiade et innumera multitudo mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempeste noctis silentio pertransire¹⁷, eiusque iussionibus velut¹⁸ domine obedire et certis noctibus ad eius servitium evocari. Sed utinam he¹⁹ sole in perfidia²⁰ sua perissent, et non multos secum in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac²¹ falsa opinione decepta, hec vera esse credit, et credendo a recta fide deviat, et in errore²² paganorum revolvitur²³, cum aliquid divinitatis aut numinis²⁴

¹ *om. Lc*

² Anquir- BeOaPfTbVoVq; Aquir- Ca; Ancur- Mg; Aucir- Tc

³ *corr. fr. libr. Ra²*

⁴ Et PkOaVq

⁵ cel eorum Wc

⁶ eradicent *CaMgPfTb; eiciant Tc

⁷ huiuscemodi *CaMgPfTc; huiusmodi Tb

⁸ scel. sectatorem *BeCaMgPf; scel. auctorem Tb; sectatorem scel. Tc; scel. secta Vo

⁹ hominem *add. CaMgPfTc, om. *Tb*

¹⁰ unam *CaMgPfTb; primam Tc

¹¹ vel correctionem *add. Ca, om. *MgPfTbTc*

¹² eiusmodi- *CaMgPfTb; huiusmodi- Tc

¹³ omnino *add. Mg, om. CaPfTbTc*

¹⁴ est *add. Tb, est reor add. Tc, om. *BeCaMgPfVo*

¹⁵ -anam *PfTc; -anan BeCaMgVo; -an Tb

¹⁶ demonum ill. - seducte *CaMgPfTbTc; *om. Migne*

¹⁷ pertransire *CaMgPfTb; *om. Tc (with Nota de Herodiade in mg.)*

¹⁸ velut *CaPfTbTc; quasi Mg

¹⁹ he *CaMgPfTb; *om. Tc*

²⁰ *corr. fr. -da Ca*

²¹ hac *CaMgPfTb; *om. Tc*

²² -ore *BeCaPfTb; -orem MgTc

²³ rev- *BePfTcVo; inv- CaMg; dev- Tb

²⁴ numis, *with erasure ss Ca*

extra unum²⁵ Deum arbitratur²⁶. Quapropter sacerdotes²⁷ per ecclesias sibi commissas populo omni instantia²⁸ predicare debent²⁹ ut noverint hec omnimodis³⁰ falsa esse³¹ et non a divino sed a maligno spiritu talia phantasmata mentibus infidelium irrogari. Siquidem ipse Satanas qui transfigurat se in angelum lucis cum mentem cuiuscumque muliercule ceperit, et hanc sibi per infidelitatem et incredulitatem³² subiugaverit, illico transformat se in diversarum personarum species atque similitudines³³, et mentem quam captivam³⁴ tenet in somniis deludens, modo leta, modo tristia³⁵, modo cognitas, modo incognitas personas³⁶ ostendens per devia queque deducit³⁷. Et cum solus spiritus hoc patitur³⁸ infidelis mens³⁹, hec non in animo sed in corpore evenire opinatur. Quis enim non in somnis et⁴⁰ nocturnis visionibus extra seipsum educitur, et multa videt dormiendo que nunquam viderat vigilando? Quis vero⁴¹ tam stultus et hebes sit⁴² qui hec omnia que in⁴³ solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere⁴⁴ arbitretur⁴⁵? Cum⁴⁶ Iezechiel⁴⁷ propheta visiones Domini in spiritu⁴⁸ non in corpore vidit⁴⁹, et Iohannes apostolus Apocalipsis sacramenta in spiritu⁵⁰ non in corpore⁵¹ vidit et audivit, sicut ipse dicit, Statim, inquit, fui in spiritu, et Paulus non audet se dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia et his similia credit, fidem perdit, et qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est⁵²

²⁵ extra unum *CaMgPfTb; extrahit unde Tc

²⁶ -atur *CaMgPfTb; -etur Tc

²⁷ -otes *CaMgPfTb; -os Tc

²⁸ pop. omn. inst. *BePfTbVo; pop. Dei omn. inst. CaMg; omn. inst. pop. Tc

²⁹ -ent *CaMgPfTb; -et Tc

³⁰ omnimodis *BePfTbTcVo; omnino CaMg

³¹ falsa esse *CaMgPfTb; esse falsa Tc

³² et incredulitatem *Tb; om. CaMgPfPwTc

³³ incognitas add. Mg, om. *CaPfTbTc

³⁴ -vam *CaPfTb; Mg?; -vat Tc

³⁵ tristia *BePfTbTcVo; tristitia Ca; Mg?

³⁶ personas *BeCaPfVo; Mg?; om. TbTc

³⁷ ded- *CaPfTb; Mg?; perd- Tc

³⁸ -itur *CaMgPfTb; -iatur Tc

³⁹ mens *TbTcVo, om. BeCaMgPf

⁴⁰ in add. CaMg, om. *BePfTbTcVo

⁴¹ corr. fr. enim Ra²

⁴² et hebes sit *CaMgPfTbVo; sit et hebes Tc

⁴³ in *CaMgPfTb; om. Tc

⁴⁴ corr. fr. fieri Ra²

⁴⁵ -etur *CaMgPfTb; corr. fr. -antur to -entur Tc

⁴⁶ om. Be

⁴⁷ Iez- BeTbTcVo; et Ez Ca; Ez- Mg; Ihez- Pf

⁴⁸ in spiritu *CaMgPfTc; inspiratu Tb

⁴⁹ non in corp. vid. *CaMgPfTc; vid. non in corp. Tb

⁵⁰ corr. fr. corpore Tb

⁵¹ non in corp. *CaMgPfTc; om. Tb

⁵² est *CaPfTbTc; om. Mg

eius, sed illius⁵³ in quem⁵⁴ credit, id est⁵⁵ diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo aliquid credit⁵⁶ posse⁵⁷ fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari aut transformari in aliam speciem vel in similitudinem nisi ab ipso Creatore qui⁵⁸ omnia fecit et per quem⁵⁹ omnia facta sunt, procul dubio infidelis⁶⁰ est, et pagano⁶¹ deterior.

ID 11.30] C 26 q 5 c 12

⁵³ illius *CaMgPfTb; filius Tc
⁵⁴ in quem *CaPfTbTc; cui Mg
⁵⁵ cred. id est *MgPfTbTc; credidit Ca
⁵⁶ ss Ra²
⁵⁷ posse *MgPfTbTc; possit Ca
⁵⁸ qui *CaMgTbTcVo; quia Pf
⁵⁹ ss Ca
⁶⁰ after deterior Wd
⁶¹ propago Oa

76

Ex concilio Agatensi, cap. iiii^l

Perquirendum est si aliqua femina sit que per quedam maleficia et incantationes mentes hominum se inmutare posse² dicat³, id est ut⁴ de odio in amorem aut de amore in odium convertat, aut⁵ bona hominum aut dampnet aut subripiat⁶. Et si aliqua est⁷ que se dicat cum demonum turba in similitudinem mulierum transformata⁸ certis⁹ noctibus equitare super quasdam bestias et in eorum consortio annumeratam esse, hec talis omnimodis scopis correcta¹⁰ ex parochia eiciatur.

ID 11.54]

¹ iiii *MgOaTbTcWc; iii BeCaPfRaVoVq; viii Vp
² se inmutare posse *BeCaLcOaPfVoVq; ?Mg; se mutare posse Tb; posse se mutare Tc
³ dicat *BeCaPfTbVo; ?Mg; dicit Tc
⁴ ut *BeCaPfTbVo; ?Mg; aut Tc
⁵ aut *BePfTbTc; ut CaMg; an Vo
⁶ corr. fr. -iet Ca
⁷ est *CaMgPfTb; sit Tc
⁸ -atam *BeMgOaPfTb; -ata CaTcVo. Oa ends cap. here (in mid p. 72) and continues directly with c 82A
⁹ certis *CaMgPfTb; cunctis Tc
¹⁰ correctata *MqPfTbVoVpWc; correpta BeCaMgTc

77¹²*Augustinus in psalmo XXX*

Sors³ non aliquid mali est, scilicet⁴ res in dubitatione humana divinam indicans⁵ voluntatem. Nam et sortes miserunt apostoli⁶ quando Iudas tradito Domino periit, et sicut de illo scriptum est, abiit in locum suum, cepit queri quis in locum⁷ eius ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, et⁸ electus est⁹ unus de duobus iudicio divino¹⁰. De duobus¹¹ Deus consultus est quemnam ipsorum esse¹² vellet et cecidit sors super Mathiam.

Ars. 713 fo.137] C 26 q 2 c 1 to indicans voluntatem

¹ *om. LcOa*

² Sors non est male in se sed per ea inquirere voluntatem Dei contra ipsum mala est *add. in mg. Tc*²

³ Mors PkWe

⁴ scil. PftbVoA; sed BeCaMgRaTcVq

⁵ div. ind. BeCaPftbTc; ind. div. Mg

⁶ apostoli CaMgPftbA; *om. Tc*

⁷ locum CaMgPftbA; loco Tc

⁸ et CaMgPftcA; sed Tb

⁹ est CaMgPftbA; *om. Tc*

¹⁰ iud. div. MgPftbTc; div. iud. Ca

¹¹ duobus CaMgPftbA; quibus Tc

¹² esse CaMgPftbA; *om. Tc*

78¹*Beda super Actus apostolorum*²

Non³ exemplo Mathie vel quod Ionas propheta⁴ sorte⁵ deprehensus sit⁶ indifferenter sortibus est⁷ credendum, cum privilegia⁸ singulorum, ut Hieronimus ait, communem legem facere omnino⁹ non possunt¹⁰. Item.¹¹ Si qui necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo¹² apostolorum esse consulendum, videant hos ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu¹³ et precibus ad Deum fuis¹⁴ egisse.

¹ *om. LcOa*

² lib. iii *add. Ld, om. CaMgPftbTcVoA*

³ Non BeCaMgTbVoVqA; Non enim Ra; Nam Tc; ? Pf

⁴ proph. CaMgPftbA; *om. Tc*

⁵ sorte CaPftb?TcA; forte Mg

⁶ sit CaMgPftbA; est Tc

⁷ est CaMgPftbA; *om. Tc*

⁸ *corr. fr. privilegia Mg*

⁹ facere omnino BeCaPfA; omnino facere MgRaTc; facere Tb

¹⁰ -unt *TbTcA; -int BeCaMgPfRa

¹¹ *rubricated, with break Vo*

¹² sortibus exemplo BeCaMgPfRaTb; sordibus Tc; sortibus ex exemplo A (sort. apost. exemplo Vo)

¹³ collecto fratrum cetu CaMqPkPwTbVoVqA; collecto cetu fratrum BeMgPf; collecto fratrum statu Tc; in collectione fratrum fletu *Brant*

¹⁴ ad Deum fuis CaMgPftbA; fuis ad Deum Tc

Ars. 713 fo. 137] C 26 q 2 c 4

79¹

Augustinus. Confessionum², libro IIII³

Illos planetarios quos mathematicos vocant plane⁴ consulere non desistebam⁵, quod quasi⁶ nullum eis sacrificium et nulle preces ad aliquem spiritum ob divinationem⁷ dirigerentur, quod tamen⁸ Christiana et vera pietas consequenter expellit et dampnat⁹.

ID 11.20] +C 26 q 2 c 8

¹ *om.* LcOaVpVq

² Confessionum *BeCaMgTcVo; De confessione Pf; contra Faustinum Tb

³ IIII *BeCaMgTbTc; III Pf?RaVo

⁴ *ss* Ra²

⁵ -ebam *CaPfTbTc; -ebant Mg

⁶ quod quasi *CaMgPfTb; quia Tc

⁷ divinationem *CaMgPfTc; divinitatem Tb

⁸ tamen *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ *corr. fr.* -et Ca

80¹

Augustinus² in libro Enchiridion³, cap. lxxv⁴

Quis estimaret quam magnum peccatum sit dies observare et⁵ menses, et annos, et tempora, sicut observant⁶ qui certis diebus sive mensibus sive annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eo quod, secundum⁷ vanas doctrinas hominum⁸, fausta vel infausta existiment tempora, nisi huius mali magnitudinem ex timore apostoli pensaremus qui talibus ait, Timeo vos⁹ ne forte sine causa laboraverim in vobis.

ID 11.19] +C 26 q 7 c 17a

¹ *om.* LcOa

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Ench- CaMgTbTcVo; Anch- Pf

⁴ cap. lxxv BeCaMgRaTbPwVo; *om.* Tc; ? Pf. vii. De observatione dierum et mensium *in mg.* BdLj²; vii *add. in mg.* Be²

⁵ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ sicut observant *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ sunt Vo

⁸ hominum *BeMqRaTbTc; horum CaMgPfVoVq

⁹ vos *CaMgMqTbTc; *om.* PfVo

81¹*Augustinus² ad Ianuarium, libro II³*

Eos⁴ culpat Apostolus qui dicunt, Non proficiscar quia posterius est, aut quia luna sic fertur,⁵ vel proficiscar ut prospera cedant⁶ quia ita se habet positio siderum, non agam hoc in mense commercium, quia illa stella⁷ mihi agit⁸ mensem, vel agam quia suscepit⁹ mensem. Non plantabo vineam¹⁰ in hoc anno quia bissextus est. Non autem quispiam sapiens arbitratur¹¹ observatores temporum reprehendendos qui dicunt, Non proficiscar hodie quia tempestas exorta est, aut non navigem¹² quia¹³ hiberne sunt reliquie, aut tempus seminandi¹⁴, quia imbris autumnalibus terra satiata est, vel si qui forte alii¹⁵ naturales affectus circa motum¹⁶ aeris et humoris, ad variandas temporum qualitates, in siderum ordinatissima conversione notati sunt.

ID 11.18]

¹ *om.* LcOaVq

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ II CaMgPfPwTbVo; I Tc

⁴ Eos *RaTb; Hos AdBdBeEaEgMgMq?PfPtTcVpWcVoWcWe; Vos CaQa; Nos Ha; Nhos Ld

⁵ luna sic fertur *MqRaTb; luna fertur BeCaMgPfTc; fertur luna Pt

⁶ quia luna - cedant *CaMgPfPtTbTc; *om.* Brant

⁷ illa stella *BeCaMgPfRaVo; stella illa Tb; illa Tc

⁸ mihi agit *BeCaMgPfTb; agit mihi Tc

⁹ -epit *CaMgPfTc; -ipit Tb

¹⁰ meam *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹¹ -atur *CaMgPfTb; -etur Tc

¹² -gem *MqPfRaTbTcVo; -gabo BeCaMg

¹³ tempestas exorta - quia *CaMgPfTbTcBrant; *om.* Migne

¹⁴ temp. sem. *CaMqRaTc; temp. est sem. BePfVo; non est temp. sem. Mg; sem. temp. est Tb

¹⁵ si qui (vel quid *ss* Mg) forte alii *CaMgPfTbTcBrant; qui fortes ad Migne

¹⁶ -um *CaMgPfTb; motus Tc

82¹*Ex libro pontificali*

Paschalis non post² multum³ tempus ab officio archidiaconatus, propter aliquas incantationes et luculos⁴ quos colebat vel sortes quas cum aliis respectoribus tractabat⁵, Dei beatique Petri apostolorum principis⁶ interveniente iudicio privatus est,

¹ *om.* LcOaVq

² post BeCaMgPfTbVo; *om.* Tc; pot Vp

³ *corr. fr.* modicum Wd

⁴ luc- *BeCaMgPfVo; loc- TbTc

⁵ resp. tract. *CaMgPfTb; retractabat resp. Tc

⁶ ap. princ. *CaMgPfTb; princ. ap. Tc

et a Sergio in monasterio⁷ retrusus⁸. Post quinquennium pre cordis duritia impenitens defunctus est⁹.

ID 11.28]

⁷ -erio *CaMgPFTb; -erium Tc

⁸ qui *add.* Mg, *om.* *CaPFTbTc

⁹ est *CaMgPFTb; *om.* Tc

82A¹

²Augustinus ex³ libro de⁴ mendacio⁵

⁶Primum⁷ est capitale⁸ mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet⁹ adduci¹⁰.

Secundum¹¹ ut¹² aliquem ledat iniuste¹³, quod¹⁴ tale est¹⁵ ut et¹⁶ nulli prosit et obsit

alicui. ¹⁷Tertium quod ita prodest alteri ut obsit alteri, quamvis non¹⁸ ad

immunditiam¹⁹ obsit corporalem. Quartum²⁰ sola mentiendi²¹ fallendique libidine

quod mirum²² mendacium est²³. Quintum, quod fit placendi²⁴ cupiditate de suavi

loquio²⁵. His omnibus penitus evitatis²⁶ atque reiectis, sequitur²⁷ sextum genus²⁸,

1

AaAbAdBdBcCaCbDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPq
PtPwQaRaSdSeSgSITbTcVmVoVpVtWaWbWcWdWeZa W all have this c. here; for Brant see c 124
below. *om.* Vq. vii. in mg. Oc

² viii. De omni genere mendacii in mg. Bd; De omni genere mendacii sequitur et de eodem in mg. Cb²,
De iuramento quod debeat teneri necne et quod [?] habeat comites de omni genere mendacii *add.* Db;
De diversitate mendacii in mg. LdLjOc

³ ex BeMqPfRaTb; de CaLf (??)MgVo; in CbLdLjSgTc

⁴ de BeCaPfRaTb; in Mg; *om.* LmVo; I de Tc

⁵ merdatio Ca (de mend. in libro Mg)

⁶ ii. De omni genere mendacii et iii. De iuramento quod debeat teneri. iiiii. Quod non et quos v habeat
comites Lj in mg

⁷ Primum *CaMgPFTbTc; Crimen Lm

⁸ -ali Lf

⁹ quisquam debet *BeCaMgPFTbTc; quisque debet Ld; debet quisquam Lf

¹⁰ adduci *BeCaCbLdLfLjLmMgPfVo; abduci TbTc

¹¹ Secundum BeLfLgMgOcTbTcVmVo; Secundum aut Ca; II. LdLj; II. Secundum ObOePfIDp

¹² si *add.* Mg, *om.* CaPFTbTc

¹³ ut aliquem - iniuste *BeCaLfLmMgTbTcVo; *om.* CbLdLjPf

¹⁴ quod *BeCaMgPFTbTcVo; *om.* Cb; autem Lj

¹⁵ est *CaMgPFTbTc; *om.* Lm

¹⁶ et *BeCaLdLfLjLmMgPfVo; *om.* CbTbTc

¹⁷ III. *add.* CaLdLgObOePfVmIDp, *om.* BeCbLd²LfLjLmMgOcTbTcVo

¹⁸ non *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; *om.* Tb

¹⁹ immunditiam *BeCaMgPFTbTc; *over erasure* Cb; inmundum Lm

²⁰ quod fit *add.* LdLjMgPf, quod sit *add.* Cb. *om.* *BeCaLfLmMqTbTcVo

²¹ mentiendi *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; vincendi Tc

²² mirum BeCaLfLmMg(vel -e- ss)TbTc²Vo; merum LdLjPf; verum Cb

²³ mend. est *BeLdLmPfTb; est mend. CaLfLjMgTc; mend. Vo

²⁴ -dum Lm

²⁵ suavi loquio *CaMgPFTbTc; sua eloquio Lm

quod et²⁹ nulli obest et prodest alicui³⁰, velut si quispiam pecuniam alicuius iniuste tollendam sciens, ubi sit nescire se mentiatur³¹. Septimum, quod et³² nulli obest et prodest alicui³³, velut si nolens³⁴ hominem ad mortem quesitum prodere, mentiatur³⁵. Octavum est genus³⁶ mendacii, quod et³⁷ nulli obest et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. Non igitur mentiendum est in doctrina pietatis, quia magnum scelus est³⁸ et primum genus est³⁹ detestabilis⁴⁰ mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est iniuria⁴¹. Non est mentiendum tertio genere⁴², quia nulli cum⁴³ alterius iniuria consulendum est⁴⁴. Non est mentiendum quarto genere propter mendacii libidinem que per seipsam⁴⁵ vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia⁴⁶ nec⁴⁷ ipsa veritas fine⁴⁸ placendi hominibus enuntianda est, quanto minus⁴⁹ mendacium⁵⁰ quod per seipsum⁵¹, quia mendacium est utique turpe est⁵². Non est mentiendum sexto⁵³ genere⁵⁴. Neque enim

²⁶ evit- *MgPfTbTc; civit- Ca

²⁷ vi in mg. Lj

²⁸ genus *CaCbLdLlLjLmMgPf²Tc; gen'us Tb

²⁹ et *BeCaCbLdLlLjLmPf; om. MgTbTcVo

³⁰ quocumque interroganti add. LdPf, om. *BeCaCbLlLjLmMgTbTcVo

³¹ quocumque interrogante add. Cb, om. BeCaPfTbTcVo, Mg?; vii add. Ca. vii add. and canc. Ld

³² et *CaCbLdLjLmPfTb; ?Mg; om. Tc

³³ excepto si iudex interroget (-at Cb) add. CbLdLjPf, ?Mg, om. *BeCaLmRaTbTcVo

³⁴ nolens *CaCbLdLjLmMgPfTc; volens Tb

³⁵ Septimum quod - mentiatur Ca(Mg)PfPtTbTcWe; om. Lf. viii add. CaEa, add. and canc. Ld, in mg.

Lf². non solum iustum atque innocentem sed et reum quia christiane discipline sit ut neque de cuiusquam correctione desperetur neque cuiquam penitendi aditus intercludatur. Hec quoque genera deiventur a fortibus et fidelibus et ueracibus uiris ac feminis add. CbLj, om.

*BeCaDbEaEgLmMgPfPtTbTcVoWcWe

³⁶ est gen. *BeCaCbLdLlLjLmMgPfVo; gen. est TbTc

³⁷ et *CaMgPfTbTc; om. Lf

³⁸ est *BeCaCbLlLjLmMgTbTc; om. LdPfVo

³⁹ est *BeCaMgPfTbTcVo; om. CbLj

⁴⁰ -ali Lf

⁴¹ Non est ment. sec. gen. quia (quod Ca) nulli (nulla BeLf) fac. est (om. Lf) iniuria

*BeCaCbLd²LlLjTb; Non est ment. sec. gen. quia nullus iniuste ledatur (ledendus est Mg) EgMg; Non

est ment. sec. genere quia nulla iniuria est fac. Ra; om. EaLmPfTcVo

⁴² ment. tert. gen. *BeCaCbLjLmPfTcVo; ment. in tert. gen. LfMg; tert. gen. ment. Tb

⁴³ cum *CaMgPfTb; est Lf; in Tc

⁴⁴ est *CaMgPfTbTc; om. Lf

⁴⁵ seipsam *BeCaCbLdLjMgPfTb(after corr.)Vo; se ipsa Lf; seipsum Lm; semetipsam Tc

⁴⁶ si add. CaLfMg, om. BePfTbTcVo

⁴⁷ nec BeMgPfTbTc; non Ca

⁴⁸ fine *BeCbLdLjLmMgPfTbTcVo; cupiditate CaLfVosm.; cupiditate fine Migne

⁴⁹ quanto minus *BeCaCbLdLlLjMgPfTbVo; quando minus Lm; quantotius Tc

⁵⁰ mendacium *BeCaCbLdLjLmMgPfTcVo; mendacium est Lf; mentiendum Tb

⁵¹ seipsum *CaCbLdLlLmMgPfTb; semetipsam Tc

⁵² utique add. Lm, utique turpe est before quia mendacium then corr. Tb

⁵³ obsc. corr. Ca

⁵⁴ quod per seipsum - gen. over erasure Cb

recte etiam testimonii⁵⁵ veritas pro cuiusque⁵⁶ temporali commodo⁵⁷ ac salute⁵⁸ corrumpitur. Ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Neque⁵⁹ septimo genere mentiendum est. Non⁶⁰ enim⁶¹ cuiusquam⁶² commoditas aut salus⁶³ temporalis perficiende fidei preferenda est⁶⁴, nec se⁶⁵ quisquam in recte factis⁶⁶ nostris tam male monetur⁶⁷, ut⁶⁸ fiat etiam animo⁶⁹ deterior longeque a pietate remotior⁷⁰. Nec octavo genere⁷¹ mentiendum est, quia et in bonis castitas animi⁷², pudicitia⁷³ corporis⁷⁴, et in malis id quod ipsi⁷⁵ facimus⁷⁶, eo quod fieri sinimus maius⁷⁷ est. In his autem octo generibus tanto quisque⁷⁸ minus⁷⁹ peccat cum mentitur, quanto emergit ad octavum, tanto amplius quanto⁸⁰ mergit⁸¹ ad primum⁸². Quisquis autem⁸³ esse aliquod⁸⁴ genus⁸⁵ mendacii quod peccatum non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se⁸⁶ deceptorem arbitratur aliorum⁸⁷.

ID 12.1, cf 8.124 below] C 22 q 2 c 8

⁵⁵ -onii *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -oniis Tc

⁵⁶ cuiusque LdLfLjMgPfVo; cuiuscumque BeCaCbLmTbTc

⁵⁷ cum modo Lf

⁵⁸ eorum *add.* CaCbLfljTcVo, *om.* *BeLdLmMgPfTb

⁵⁹ enim *add.* Vo

⁶⁰ Non *BeCaMgPfTbTcVo; Neque CbLj

⁶¹ enim *BeCbLdLfLjLmMgPfTbVo; *om.* CaTc

⁶² -quam *CaMgPfTbTc; -que Lm

⁶³ aut salus *MgPfTbTc; ac salus BeLm; aut Ca; an salus Vo

⁶⁴ perficiende fidei *pref. est* *LdLmPfVo; perfecte fidei preferenda est Be(*later obsc.*

corr.)CaCbLjLfMgTc; *pref. est* proficiende fidei Tb

⁶⁵ se LdLfLmMgPfTbVo; si BeCaCbLj; *om.* Tc

⁶⁶ rect. fact. *CaMgPfTbTc; fact. rect. Lm

⁶⁷ mon- *MgPfTcVo; mov- BeCbLflj; morietur Ca; Tb?

⁶⁸ sit Ca

⁶⁹ etiam an. *BeCaCbLfljLmMgPfTb; et animo Ld; an. etiam Tc

⁷⁰ propterea recte facta deserenda sunt cum id nobis precipue tenendum sit quo (*corr. fr.* quod Cb)

vocare atque invitare debemus quos (*om.* Lj ??) sicut nos ipsos diligimus *add.* CbLj, *om.*

BeMgPfTbTcVoWc

⁷¹ genere *PfTbTcVo; ? Mg; quem Ca

⁷² maior est *add.* Lf, *om.* *CaPfTbTc; Mg?

⁷³ -tia *CaPfTbTc; Mg?; -tiam Lm

⁷⁴ *prefertur add. Vosm., om.* *CaCbLdLfLjLmTcPfTbTc; Mg?

⁷⁵ ipsi *BeCaCbLd²LfLjLmTbTc; ipsius LdPfVo; Mg?

⁷⁶ -imus BeCaCbLd²LfLjLmTbTc; -inus LdPfTbVo; Mg?

⁷⁷ maius *BeCaCbLdLjLmPfTbTcVo; malum Lf; Mg?; nobis damnabilis *Brant*

⁷⁸ -que *CaMgPfTbTc; -quis Lm

⁷⁹ minus *CaLdLfLmMgPfTbVo; *om.* Tc; (minus quisque CbLj)

⁸⁰ quanto *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸¹ mergit MgPfTbTc; magis Be; emergit CaCbLfljLm

⁸² emergit ad oct. - primum *CaCbLdLfLjLmMgPfRaTbTc*Brant*; magis a primo recedit *Vosm.*

⁸³ autem *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

⁸⁴ -quod *CaMgPfTbTc; -quid Lm

⁸⁵ *corr. fr.* gens Pf²

⁸⁶ se *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁸⁷ aliorum *BeCaMgPf²TbTcVo; *om.* LmPf

83

Ex Toletano concilio¹ IIII, cap. iiiii²

Omne quod in pacis federa venit tunc solidius subsistit cum iuramenti hoc interpositio³ roborat. Sed et omne quod animos amicorum conciliat tunc fidelius durat, cum eos sacramenti vincula ligant⁴. Omne enim quod testis astipulatur verius constat cum adiectio iurationis affirmat⁵. Quod etsi testis deficiat, innocentis fidem sola iurisiurandi⁶ taxatio⁷ manifestat.

ID 12.2] C 22 q 1 c 1

¹ Ex Tol. conc. PfTc; Toletanum concilium BeCaOaTbVoVq; Ex conc. Tol. Mg; De iuramento Toletanum conc. Ra; viii *add. in mg.* Be²; De iuramento *add. in mg.* Tc²

² Ex – iiiii] De iuramento Lc. ix. De iuramento quod debeat teneri, quod non, et quos habeat comites *in mg.* Bd

³ interpositio *CaMgPfTb; interpretatio Tc

⁴ -ant *CaMgPfTb; -ent Tc

⁵ adiectio iurationis affirmat *CaMgPfTb; ratio affirmat coniurationis Tc

⁶ iurisiur- *BeCaRaTcVq; iusiur. vel Ea; iusiur- MgPfTbVo

⁷ iuratio *add.* Ea

84¹*Augustinus super epistolam ad Galathas²*

Non est contra preceptum Dei iuratio que a malo non iurantis est³, sed incredulitatis eius⁴ a quo iurare cogitur. Nam hinc⁵ intelligitur ita Dominum prohibuisse a iurando, ut quantum in ipso est quisque non iuret, quod multi faciunt in ore habentes iurationem⁶ tanquam magnum ac suave aliquid. Nam utique apostolus noverat preceptum Domini et iuravit tamen⁷. Non enim audiendi sunt qui has iurationes esse non putant. Quid enim facient de illa, Quotidie morior per⁸ vestram gloriam, fratres, quam⁹ habeo¹⁰ in Christo Iesu Domino nostro, quam Greca

¹ *om.* LcVq

² Aug. - Gal. *MgPfTbTc; Isidorus sententiarum libro ii cap. xxxi (*cf c 88 below*) Ca

³ que a malo non iurantis est BeMgMqPfVo; que a malo est non iur. Ca; que non est a malo iur. Ra; que a malo iur. non est Tb; *om.* Tc

⁴ -ulitatis eius RaTb; -ulitatis BeMq; -uli CaPfVo; -ulitate eius Mg; -ulus Tc

⁵ hinc *BeRaTb; hi Vo; hic CaMgMqPf; *om.* Tc

⁶ iurationem *CaMgPfTb; iuramentum Tc

⁷ iuravit tamen *CaMgPfTb; sic ait inde Tc

⁸ per *CaMgPfTb; propter Tc

⁹ quam *CaMgPfTb; non Tc

¹⁰ ut *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

exemplaria manifestissimam esse¹¹ iurationem convincunt¹²? Quantum ergo in ipso est non iurat apostolus, non enim appetit iurationem¹³ cupiditate aut¹⁴ dilectione¹⁵ iurandi¹⁶.¹⁷ Amplius est enim¹⁸ quam Est, est, non, non, et ideo¹⁹ a malo²⁰ est²¹, sed²² infirmitatis aut incredulitatis²³ eorum qui non²⁴ aliter moventur ad fidem²⁵.

ID 12.3] C 22 q 1 c 2

¹¹ esse *CaMgPFTb; om. Tc

¹² convincunt *CaMgPFTb; ostendunt Tc

¹³ non enim app. (appetit Vo) iur. *BeMgMqRaTbVo; non iurat app. iurationem Ca; non app. enim iur. Pf; non iur. Tc. Non - iur. PFTb; Prohibemur enim iurare *Brant*

¹⁴ aut *CaMgPFTb; sed Tc

¹⁵ dilectione BeCaMgTbTc; dilectatione Pf; delectatione Vo

¹⁶ iurandi *CaMgPFTb; om. Tc

¹⁷ quamvis enim iuramentum *add. Brant, om. *CaMgPFRaTbTc*

¹⁸ est enim *BeCaMgPFTbVo; enim est Tc; est *Brant*

¹⁹ et ideo *CaMgPFTb; sed Tc

²⁰ non *add. Tc, om. *CaMgPFTb*

²¹ non tamen a malo tuo *add. Brant, om. *CaMgPFTbTc*

²² sed *CaMgPFTb; et exegit Tc

²³ infirmitatis aut incredulitatis *CaMgPFTb; infirmitas aut incredulitas Tc

²⁴ non CaMgPFTb; om. Tc

²⁵ moventur ad fidem *BeCaPFTbVo; moverentur ad fidem MgRa; moverentur a fide Tc

85¹

Ex epistola Augustini² ad Publicolam³

In novo testamento⁴ dictum est ne omnino iuremus, quod mihi quidem propterea⁵ dictum videtur⁶ non quia iurare peccatum est, sed quia periurare inmane peccatum est⁷, a quo nos longe esse voluit, qui omnimodo ne iuremus commonuit. Item. Quamvis dictum sit, ne iuremus, nusquam⁸ in scripturis sanctis⁹ legisse¹⁰ me memini¹¹, ne ab alio iurationem accipiamus.

ID 12.4] C 22 q 1 c 3 to iuremus commonuit; C 22 q 1 c 15, Quamvis dictum to end.

¹ om. Lc

² Ex epistola Aug. MgTc; Ep. Aug. BeCaMqRaVq; In ep. Aug. Tb; Ex epistola eiusdem Pf; Aug. in epistola Vo

³ ad Publicolam *Be²CaCbLdMgRaTbTcWc; ad bucolicam PfVoVq

⁴ merito *add. CaMgTcVpVosm., om. *BePFTbVo*

⁵ quidem propterea *CaMgPFTb; om. Tc

⁶ dic. vid. *BePFTbVo; dic. esse vid. CaMgTc; vid. dic. Tb

⁷ sed quia - pecc. est (est pec. Vo) *BeCaMgPFTbVo*Brant; om. TcMigne*

⁸ nusq- *CaMgPFTb; nunq- Tc

⁹ sanctis *PFRaTbTc²o; sacris CaMg; om. Tc

¹⁰ legisse CaMgRaPFTbVo; legi BeTbTc

¹¹ me mem. CaMgPFRaVo²; mem. BeTcVo; mem. me Tb

86¹*Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I²*

Tu non³ malum facis qui bene uteris iuratione, que etsi non bona tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades, sed a malo est illius cuius infirmitate iurare cogeris⁴.

ID 12.5] C 22 q 1 c 6

¹ om. Lc

² lib. I *CaMgPfTc; in libro II Be; om. Tb. Insc. placed after libro I in insc. to next canon, and no break here Pt

³ Tu non *BeMgMqPfRaTbTcVoVqWe; Unum Ad; Unde Ca; []u non Oa; Inde Pk

⁴ iur. cog. *CaMgPfTcVq; cog. iur. TbWc

87¹*Hieronimus super Mattheum, libro I²*

Considera quod Salvator non per Deum iurare prohibuerit³, sed per celum et terram et per⁴ Hierosolimam et⁵ per caput tuum, et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas⁶ immolarent idolis sic et iurare permetterentur⁷ in Deum, non quod recte hoc facerent, sed⁸ quod melius est Deo id⁹ exhibere quam demoniis¹⁰.

ID 12.6] C 22 q 1 c 8

¹ om. Lc

² I' i add. Vo²

³ -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc

⁴ per *BeCaMgTbVo²; om. PfTcVo

⁵ et *CaMgPfTb; ac Tb

⁶ eas *BeTb; ea CaMgPfVo; om. Tc

⁷ -erentur *CaMgPfTb; -untur Tc

⁸ sed sed Tc

⁹ id *CaMgPfTcVq; om. Tb

¹⁰ demoniis *OaMqPfRaTbTcVoVqWd; idolis vel dem. BeCaCbEaMgSlBrant; dem. ydolis Pt; dem. vel idolis Wc

88¹*Isidorus, Sententiarum libro II², cap. xxxi³*

Non est contra Dei preceptum⁴ iurare, sed dum⁵ iurandi usum facimus periurii crimen incurrimus.

¹ om. Lc

² I Be

³ cap. xxxi *BeCaCbTb; ?Mg; cap. xxx PfRaVoVq; om. Tc

⁴ contra Dei prec. *CaCbMgPfTb; prec. Dei Tc

⁵ dum *CaCbMgPfTb; om. Tc

ID 12.7] C 22 q 1 c 13

89¹

Augustinus de verbis apostoli², sermone³ xxviii⁴

Si peccatum⁵ esset iuratio nec⁶ in veteri lege diceretur, Non periurabis⁷.
 Reddes autem Domino iusiurandum⁸ tuum⁹. Non enim peccatum preciperetur nobis¹⁰.
 Item¹¹. Non vobis dicimus, non nos¹² iurare. Si enim hoc dicimus mentimur.
 Quantum¹³ ad me pertinet¹⁴ iuro, sed quantum mihi videtur magna necessitate
 compulsus, cum videro nisi faciam¹⁵ mihi non credi, et¹⁶ ei qui mihi non credit non
 expedire quod non credit. Hac perpensa ratione et consideratione librata, cum magno
 timore dico, Coram Deo, aut, Testis est Deus, aut, Scit Christus quod scit¹⁷ sic esse in
 animo meo¹⁸. Et video¹⁹ quia plus est, id est quod amplius est, quod²⁰ est, est, non,
 non. Sed hoc quod amplius est²¹ a malo est, et si non²² a malo iurantis a malo est non
 credentis.

ID 12.8] C 22 q 1 c 14

¹ om. LcVq

² apostoli *BeCaPfVo; apostoli super Mattheum Mg; Domini Tb

³ sermone CaPf; c. Mg; sermo TbVo

⁴ de verbis - xxviii *CaCbMgPfTbVo; om. Tc

⁵ Si pecc. *AdBeCaEaMgPfTbVoVp; Si pecc. non EgTc; Nisi preceptum Oa.

⁶ nec *CaPfTbTc; non Mg

⁷ periurabis *CaMgPfTb; peierabis Tc

⁸ iusiurandum *CaMgPfTb; iuramentum Tc

⁹ tuum *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁰ pecc. prec. nobis *CaMgPfTb; prec. nobis pecc. Tc

¹¹ Item *CaMgPfTc; lacuna Tb

¹² Non vobis (nobis Ca) - nos *CaMgPfTb; Non vult Dominus vos Tc

¹³ ergo add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁴ non add. MgTc, om. *CaPfTb

¹⁵ quod add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁶ credi et *CaMgPfTb; credis Tc

¹⁷ quod scit MgPfTbVo; quod Be; qui scit Ca; qui scit omnia Tc; om. Brant

¹⁸ meo *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ video *CaMgPfTc; ideo Tb

²⁰ quod TbVo; quam CaMgTc; om. Pf

²¹ quod est est - amplius est *CaMgPfPkPwTbTcBrant; om. Migne

²² est add. CaMg, om. *PfTbTcVo

90

Toletano concilio¹ VIII, cap. iiiii

Si publicis sacramentorum gestis, quod Deus avertat, a quibuslibet illicita vel non bona exstitisset conditio alligata², que aut iugulare³ animam patris aut agere compelleret⁴ stuprum sacratissime virginis, nunquid non tolerabilius⁵ esset stulte promissionis reicere vota quam per inutilium promissorum custodiam⁶ exhorrendam criminum implere mensuram?

ID 12.9] C 22 q 4 c 1

¹ Tol. conc. *BeCaRaTbVoVq; Ex Tol. conc. AdPfTc; Ex conc. Tol. Mg

² alligata CaMgPfTc; allegata Tb

³ corr. fr. vulgare Ra²

⁴ -et *CaMgPfTb; -etur Tc

⁵ non toler- *CaMgPfTb; intoler- Tc

⁶ promissorum custodiam *CaMgPfTb; promissionum custodia Tc

91¹*Ambrosius de officiis, libro I²*

Est³ etiam contra officium nonnunquam⁴ promissum solvere sacramentum, ut Herodes qui iuravit, quoniam⁵ quicquid petitura esset daret filie Herodiadis necem⁶ Iohannis prestavit⁷, ne promissum negaret.

ID 12.10] C 22 q 4 c 2

¹ om. Vq

² no insc. Ea

³ Si est Oa

⁴ nonnunquam *Be(before officium)CaPfTc; Mg?; nunquam Tb

⁵ quoniam *CaPfTbVo; Mg?; quod Tc

⁶ daret filie Her. necem *CaMg?PfTb; filia Her. daret necessitate caput Tc

⁷ prestavit BeCaLcMgOdPf³RaTb; prestitit Mq(after corr)Tc; prest...vit Pf; prestilit Od²; pr' av' Vo

92¹*Sermo² Augustini in decollatione Sancti Iohannis, qui sic incipit³*

Cum⁴ sanctum Evangelium legeretur⁵, Video David pium⁶ hominem sanctum in iurationem temerariam⁷ cecidisse, et maluisse non facere quod iuraverat quam iurationem suam fuso hominis sanguine implere.

¹ om. Vq

² sancti add. Tb, om. *BeCaPf

³ Sermo (sancti add. Tb) - incipit *CaOaPfRaTbVo; Sermo - Iohannis Be; Beda in libro omel' xl Lc; Ex sermone Aug. - incipit Mg; Sermo Aug' Mq; Item de eodem Tc

⁴ Dum Wc

⁵ Cum (Dum OaWc) - leg. *AdEaMgMqOaPfRaTbTcVoWc; om. BeCaEg

ID 12.11a] C 22 q 4 c 3, var. at beginning (? by incorporating different rubric)

⁶ pium CaMgObOcOdPfTb; *om.* Tc

⁷ -ariam *CaMgPfTc; -arie Tb

93¹

*Item*²

Iuravit David temere, sed non³ implevit⁴ iurationem maiori pietate. Ecce David sanctus non quidem iratus⁵ sanguinem hominis⁶ fudit, sed eum falsum iurasse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minimum, sed minus fuit illud in comparatione peioris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est falsa⁷ iurare.

ID 12.11b] C 22 q 4 c 4

¹ *om.* Vq

² Item *BeCaEgLcMgMqOaPfRaTcWc; *om.* Tb. *Run on from c 92 LdPfRaVoWc*

³ iuravit *add. and canc.* Ca

⁴ impl- *CaEgMgPfTb; adimpl- Tc

⁵ non quidem iratus *CaDbMgPfTbTc; iuramento quidem astrictus non *Brant*

⁶ sang. hom. *CaMgPfTc; hom. sang. Tb

⁷ falsa *MgPfTbTc; falso Ca

93A¹

*Isidorus in Sinonimis, libro II*²

In malis promissis rescinde³ fidem, in⁴ turpi voto⁵ muta⁶ decretum. Quod incaute vovisti non facias. Impia est promissio que scelere adimpletur⁷.

ID 12.12] C 22 q 4 c 5

¹ *in*

AaAbAdBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMgMqOaObOcOdOePcPfPkPqPtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVmVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa, *om.* *Brant*

² lib. II *BdBeCaCbEgLfLjLmMgOcOdOePfPwSeTbVoWc; *om.* Tc

³ rescinde *BeCaEgLfLjLm(*obsc. corr.*)MgPfRaSeTbVoVqWc; rescindere LdLg; rescindi Lf; scindere Sl; retine (vel rescinde *ss*) Tc

⁴ in *CaMgPfTbTc; *om.* Oe

⁵ turpi voto BeCaCbLcLgLfLjMgMqObPwRaSeTc*IDm*; turpe votum

DbEaLdLmOaOcOePfPtSgVmVoVqWc*IDp*; curpi voto Lf; turpis voto Od; malum votum Tb

⁶ muta *CaEgMgPfSeTbTc; muto Lf

⁷ incaute vovisti - adimpl. *CaEgMgPfRaTbTc; in Ld

94¹*Beda in libro omeliarum, omelia² xliii³*

Si aliquid forte nos incautius iurare contigerit quod observatum peiorem vergat⁴ in exitum, libere illud consilio salubriori mutandum noverimus, ac magis instante necessitate peierandum⁵ nobis quam pro vitando⁶ periurio in aliud crimen gravius⁷ esse divertendum. Denique iuravit David per Dominum occidere Nabal⁸ virum stultum et impium, atque omnia que ad illum pertinerent demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail femine prudentis⁹ mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam neque aliquid culpe se tali periurio contraxisse¹⁰ doluit.

ID 12.13a] C 22 q 4 c 6

¹ Ld om. all from c 94 to c 110

² omelia *BeCaTbVq, om. MgOaObPfRaTcVo

³ xliii *BeCaMgTbVoVq; xlii... Pf; xliiii Ra; om. Tc

⁴ -gat *CaPfTbTc; -git Mg

⁵ peierandum BeCaMgTbVo; periurandum PfTc

⁶ uncertain letter add. and canc. Ca

⁷ in aliud crim. grav. *BeCaMgPfVo; in aliud grav. crim. Tb; grav. in aliud crim. Tc

⁸ Nabal *BeCaMgPfTb; om. Tc

⁹ fem. prud. *CaPfTc; ? Mg; prud. fem. Tb

¹⁰ contraxe Ca

95

Item¹

Non solum in iurando sed in omne² quod agimus hec est moderatio solertius observanda, ut si in talem forte lapsum³ versuti hostis inciderimus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus⁴, illum potius evadendi aditum⁵ petamus in quo minus periculi nos perpessuros esse⁶ cernimus.

ID 12.13b] C 22 q 4 c 7

¹ run on without break PwRaVoWc

² omne MgPfRaTbVoVq; omni BeCaMqTc

³ -sum *CaPfTbTc; -si Mg

⁴ -imus *OaTbVo; -umus BeCaMgPfTcVq

⁵ evad. ad. in mg. Ra²

⁶ esse *BeRaTbTc; om. CaMgMqPfPtVoVq; lacuna in Oa

96

Augustinus de bono coniugali

Si ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides appellatur. Verumtamen qualiscumque sit, si et¹ contra ipsam fit, peius fit², nisi cum propterea³ deseritur ut ad fidem veram legitimamque redeatur⁴, id est ut peccatum⁵ emendetur voluntatis pravitate correcta⁶, tanquam quisque cum hominem⁷ solus expoliare⁸ non possit, inveniatur socium iniquitatis et cum eo paciscatur ut simul id faciant spoliūque partiantur⁹, quod¹⁰ facinore commisso¹¹ totum solus auferat, dolet quidem ille et fidem sibi servatam non esse¹² conqueritur. Verum in ipsa sua querela cogitare debet potius in bona vita ipsi humane societati fidem¹³ fuisse servandam¹⁴, ne preda iniqua ex homine fieret¹⁵, si sentit quam inique sibi¹⁶ in peccati societate servata non fuerit¹⁷. Ille quippe utrobique perfidus, profecto sceleratior iudicandus est.¹⁸

ID 12.14a] C 22 q 4 c 20

¹ et *CaMgPfTb; om. Tc

² fit CaPfTbTc; sit Mg

³ propterea *CaMgPfTb; preterea Tc

⁴ -eatur *CaMgPfTc; -eat Tb

⁵ redimatur et add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ voluntatis prav. correctā *CaMgPfTb; voluntas prav. corrupta Tc

⁷ -inem *CaMgPfTb; -ine Tc

⁸ expoliare *CaMgRaPfTb; expugnare Tc

⁹ partiantur *CaMgMqPfRa²Tb; sortiantur RaTc

¹⁰ vel quo add. ss Mg

¹¹ commisso *CaMgPfTb; converso Tc

¹² fid. sibi serv. non (ss Ra) esse *CaMgPfVo; sibi fid. non esse serv. BeTc; fid. sibi non serv. esse Tb

¹³ fidem Be²CaMgPfPwRaTcVoWd²; om. BeMqPkTbWd

¹⁴ ipsi humane - fuisse servandam (-dum PfSITb) *CaMgPfPkPwRaSITbTcVo; fuisse servandum ipse humane societati Brant

¹⁵ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁶ inique sibi *CaMgPfTb; iniquum sit Tc

¹⁷ servata non fuerit *CaMgPfTb; servanda non fuit Tc

¹⁸ scel. iud. est] iud. est scel. Oa

97

Item¹

Mulier si² fide coniugali violata fidem servet³ adultero⁴, utique mala est, si⁵ nec adultero⁶, peior est. Porro si⁷ eam flagitii peniteat et ad castitatem rediens

¹ Item *BeCaLcMgMqPfTbVq; Ita Eg; om. Tc; no break here PtPwRaVoWc

² ss Ca

³ corr. fr. -vat Ca

⁴ -ero *CaMgRaTbTcVoWd²; -erio Pf; om. Wd

⁵ si CaMgPfTb; sed Tc

⁶ s. actu add. ss MgWd²

coniugalem, pactam ac placitam⁸ adulterinam rem scindat⁹, miror si eam fidei¹⁰ violatricem vel ipse adulter putabit.

ID 12.14b] C 22 q 4 c 21

⁷ si *MgPfTbTc; sic Ca

⁸ ac placitam BeEgMgPfTbVo; ac placidam Ca; et placidam et Tc

⁹ rem scindat PfTbVo; rescindat BeCaEgMgMqRa; rem scidat Oa; res. fidem Ra²; rec'dat Tc

¹⁰ eam fidei *CaMgPfTb; fidem Tc

98

Actus quartus septime sinodi¹

Iohannes apocrisarius orientalium sedium dixit, Significat sermo patris nostri Sophronii quod melius sit iurantem periurare² quam conservare sacramentum³ in fractione⁴ sanctarum imaginum. Hoc autem dicimus quia⁵ quidam se sacramento⁶ excusant.

ID 12.15a] C 22 q 4 c 18a

¹ Actus (Actio BeTc) iiii (in *add.* Oa) septime (septe Tc) sin. *CaBeMgOaOdPwRaTbTcVq; Act. iiii sinodi vi Eg; *om.* PfVo. Oa p. 73 ends here, with other texts following.

² periurare *MgPfTbTc; periurantem Ca

³ sacramentum *CaEgMgPfTb; iurationem Tc

⁴ frac- CaEgMgMqPfTc; confrac- *Tb

⁵ quia *CaEgMgPfTb; quod Tc

⁶ se sac. *CaEgMgPfTb; sac. se Tc

99¹

Tharasius² patriarcha dixit

Quia pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi voluit impium iuramentum.

ID 12.15b] C 22 q 4 c 18b

¹ *om.* Lc

² Tharasius *BeCaEgMgPfTc; Tar' MqRaVq; In decr' Tar' Tb; Thar' Vo

100¹

Item. Tharasius patriarcha dixit²

Herodes³ observavit sacramentum et periit. Petrus vero⁴ negavit cum iuramento et conversus flevit⁵, et salvatus est⁶. Omne enim peccatum bonus Deus

¹ *om.* Lc

² Thar. - dixit *Be(text)CaMgPfTbTcVo(in text)Vq; *om.* Eg

³ He res Wc

indulget, si quis ex toto corde peniteat. Sancta sinodus dixit⁷, Sic docet nos sancta scriptura. Item. Leontius Pothie⁸ episcopus dixit, Scriptum est, Iuramentum mendax ne diligatis. Qua de causa nostrum iuramentum⁹ mendax dissolvitur¹⁰, quasi nullam habens virtutem¹¹.

ID 12.15c] C 22 q 4 c 18c

⁴ vero *CaMgPFTb; autem Tc

⁵ amare *add.* MgTc, *om.* *CaPFTbVo

⁶ salvatus est *CaMgTbTcVo; salvatur Pf

⁷ S. sin. dixit CaEgMgOdRaTbTc; Item. S. sin. dix. Be; *om.* Pf; Item Vo

⁸ Pothie PFTb; Fotie Be; Epothie Ca; Pontie MgTb; Phocie MqTc

⁹ iuramentum *CaMgPFTb; mendacium Tc

¹⁰ diss. mendax *later corr.* Tb

¹¹ virtutem *CaMgPFTb; veritatem Tc

101

Ambrosius de officiis, libro III¹

Sepe plerique constringunt se iurisiurandi² sacramento, et cum ipsi³ cogoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen⁴ contemplatione faciunt quod sponponderunt, sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici premium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe⁵ quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors prophete iurisiurandi⁶ religione donatur. Quanto tolerabilius tale⁷ fuisset⁸ periurium⁹ posset¹⁰ dici, quod ebrius inter vina¹¹ iuraverat, quod eiuratus¹² inter saltantium choros promiserat. Infertur disco prophete caput¹³, et hoc estimatum est fidei esse quod amicitie fuit¹⁴.

ID 12.17 med.] C 22 q 4 c 8 med., ending as earlier version did

¹ III *BeCaMgOdPFTbVq; IIII Tc; II Vo

² iuris- *BeCaMgTcVo; ius- PFTb

³ *corr. fr.* ipso Ca

⁴ tamen *MgPFTbTc; inde Ca

⁵ est *add.* Tb, *om.* *CaMgOdPFTc

⁶ iuris- *CaPFTbTc; ius- Mg

⁷ tale CaDbMgPFTb; tali Tc

⁸ si *add.* Db

⁹ sacramento, si tamen periurium *add.* RaTcBrant, si tamen periurium *add.* Mq; *om.*

BeCaFcMgObOcOdOePfPkPtPwSgSITbWc

¹⁰ posset CaMgPFTc; posse Tb

¹¹ vina *BeMqPFTbTcVo; convivia CaMg

¹² eiuratus CaMgPFTb; ei iuratu Tc

¹³ proph. cap. *CaMgPFTb; cap. proph. Tc

¹⁴ amicitie fuit *CaRaTbTcVq; amentie (Be?) fuit BeMq; inimicitie (vel amicitie ss) fuit Mg; amic. et inimicitie fuit Pf; amic. fuit vel inimicitie Vo

102*Item*¹

Non² semper promissa omnia³ solvenda sunt. Denique, ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam sicut scriptura indicat.

ID 12.17 end] C 22 q 4 c 12

¹ no break PtRaVoWc

² fuit *add. and canc.* Ca

³ prom. omn. *CaMgPfTbVq; omn. prom. Tc

103*Capitularum*¹ *lib. I, cap. ix*²

Parvuli qui sine rationabili etate sunt non cogantur iurare, et qui semel periuratus fuerit nec³ testis sit post hec nec ad sacramentum accedat⁴, nec in sua causa vel⁵ alterius⁶ iurator existat.

ID 12.23] C 22 q 5 c 14

¹ -arum CaEgLcPf; -orum BeTbTcVq; -arii Mg; -arium Vo

² ix *BeCaEgMgOdPfTb; iiii Tc; xi Vo

³ nec *BeCaMgTbTc; ne PfVo

⁴ -edat BeCaEgMgPfTbTc; -edet Pf²Vo

⁵ vel *CaEgMgPfTb; nec Ra; nec in Tc

⁶ alterius *MgPfTbTc; alicuius Ca?

104*Ex dictis*¹ *Cornelii pape*², *cap. v*³

Pueri ante quatuordecim annos non cogantur iurare.

ID 12.69b] C 22 q 5 c 15, in earlier version; cf +c 16b and Winroth, Making, 218

¹ decretis Vp

² *ss before* Cornelii Be

³ Ex dictis - cap. (om. Vo) v *BeCaMqOdPfRaTb²VoVp; Ex dictis - cap. x Eg; Cornelii pape Lc; Ex concilio Eliberitano cap. iii Mg (*cf c 105*); Ex dictis - pape TbTc; *om. with no break* Pt

105*Ex concilio Eliberitano*¹, *cap. iii*²

Si puella sita in puerili etate in domo patris illo nesciente se iuramento constrinxerit, et si pater statim ut audierit contradixerit, vota eius et iuramenta irrita erunt, et facilius emendabitur.

¹ Elib- PfTbTc; vel Lib- Ca

² Ex - cap. iii CaEgLcPfTbVqVo; Ex - Elib. BeTc; Ex dictis Cornelii pape cap. v Mg

ID 12.81] + 22 q 5 c 15b

106¹

Ex Aurelianensi concilio, cap. ii²

Iuramentum filii et³ filie nesciente patre, et vota monachi nesciente abbate, et iuramenta pueri irrita sunt⁴.

ID 12.82]

¹ om. WcWd, after c 107 Sl

² Ex Aur. conc. (conc. Aur. Ca) cap. ii (iii Be) *BeCaEgPfTbVoVq; Mg?; Item Tc

³ et *BeMqPfTbVo; Mg?; vel CaRaTcWe

⁴ sunt *BeCaPfTbVo; Mg?; erunt Tc

107

Sermo Augustini¹

Si quis² provocaverit te ad iurationem³ ut forte sic sibi estimet satisfieri posse, si iuraveris de ipsa re quam putat⁴ te commisisse, ac fecisse te⁵ quam⁶ forsitan non fecisti⁷, ne remaneat in eo mala suspicio, si iuraveris tu non sic⁸ peccas quomodo ille qui te⁹ provocavit. Item. Si ab alio provocatus fueris, ab ipsius malo erit quod¹⁰ iuras, non a tuo.

ID 12.28a]

¹ Sermo Aug. CaEgMgOdPfPwTbVoVq; De sermone sancti Augustini Tc; om. Pt

² forte add. Tc, om. *CaEgMgOdPfPwTb

³ iurationem *CaMgPfTb; iuramentum Tc

⁴ -at *MgPfTbTc; -as Ca

⁵ fec. te CaPfTb; fec. BeMg; te fec. Tc

⁶ quam *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ -isti *MgPfTbTc; -isse Ca

⁸ non sic *CaMgPfTb; sic non Tc

⁹ te *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ quod *CaMgPfTb; cui Tc

108

Item¹

Ille homo qui alium provocat ad iurationem, et scit eum falsum² iurare, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est³, ille animam, immo duas animas, et eius quem iurare provocavit⁴ et suam. Scis verum esse quod dicis⁵, falsum esse quod

¹ no break PtRaVoWc

² falsum *CaPfTbVoVq; falsa after corr. Mg; om. Tc

³ occisurus est *BeMgPfTbVoVq; occisurus Ca; occidit Tc

⁴ provocavit *CaMgPfTc; coegit Tb

dicit ille⁶, et iurare compellis⁷? Ecce iurat⁸, periurat, ecce perit. Quid tu invenisti?

Immo et tu⁹ peristi¹⁰ quia¹¹ de illius morte¹² satiari voluisti.

ID 12.28b] C 22 q 5 c 5, var. at beginning

⁵ et add. Tc, om. *CaMgPFTb

⁶ dic. il. *CaMgPFTb; il. dic. Tc

⁷ -llis *BePfRaTb; -ell' CaMg; -ellit TcVo

⁸ ecce add. Be²MgRaTc, om. BeCaMqPFTbVo

⁹ tu CaMgPFTb; om. Tc

¹⁰ peristi CaMgPFTc; om. Tb

¹¹ quia BeCaMgPFTbVo; quia et Tb; qui Tc

¹² ill. morte *CaMgPFTc; morte ill. Tb

109¹

Augustinus, Questionum in Levitico, cap. i²

Hoc videtur³ dicere peccare⁴ hominem quo audiente iurat aliquis⁵ falsum, et scit eum falsum iurare et tacet. Tunc autem scit si ei⁶ rei de qua iuratur testis fuit⁷ aut videns aut conscius fuit⁸, id est aliquo modo cognovit⁹, aut oculis suis conspexit¹⁰, aut ille ipse qui iuravit illi¹¹ indicavit; ita enim potuit esse conscius¹², sed inter timorem huius peccati et timorem perditionis hominum¹³ non parva existit plerumque temptatio. Possumus enim paratum¹⁴ ad periurium admonendo vel prohibendo a tam gravi¹⁵ peccato revocare¹⁶. Sed si non audierit, et coram nobis de re quam novimus falsum¹⁷ iuraverit, utrum prohibendus sit¹⁸ proditus etiam si in¹⁹ periculum mortis incurrat, difficillima questio est. Sed quia non hic²⁰ expressit cui hoc indicatum²¹

¹ om. Vq

² cap. i BeCaMgPFTb; primo cap. Od; cap. ii Vo; om. Tc

³ Hoc videtur *BeCaFcMgOdPwQaTbVo; Hoc videntur Pf; Sic videtur Tc

⁴ peccare *Ca(repeated)MgMqPfRaTb; periurare Ra²TcWc

⁵ aliquis *BeCaMgPFTbVo; aliquid TbTc

⁶ si ei *CaMg(after corr.)PFTb; fieri si eius Brant

⁷ fuit *CaMgPFTb; fuerit Tc

⁸ fuit *CaMgPFTb; fuerit Tc

⁹ -vit *CaMgPFTb; -verit Tc

¹⁰ -xit *CaMgPFTb; -xerit Tc

¹¹ iuravit illi CaMgPFTb; iurabit Tc

¹² irrogando add. Migne, om. *CaMgPcTbTcBrant

¹³ hominum *Mg?PFTbTc; om. Ca

¹⁴ paratum *BeMqPFTbVo; peractum Ca; Mg?; peratum Tc

¹⁵ gravi Ca

¹⁶ revocare *CaPFTb; Mg?; remove Tc

¹⁷ -um *CaMgPFTb; -am Tc

¹⁸ proh. sit MgPFTbVo; prodendus sit BeCa; sit proh. Tc

¹⁹ proditus etiam si in (im Pf) BeMgMqPfRa²Vo; etiam si proditus Ca; proditus etiam in *RaTb; proditus etiam si in Tc

²⁰ non hic BeMgPFTbVo(?); non Ca; hunc after corr. Pf; hic non Tc

²¹ -atum *TbTcVo; -andum BeCaMgPFTb; iudicatum (vel indi add. in mg.Ra²) MqRa

est²², utrum illi cui iuratur an sacerdoti vel²³ cuiquam qui non solum eum²⁴ persequi non potest irrogando²⁵ supplicium sed etiam orare pro illo²⁶ potest²⁷, videtur²⁸ mihi quod se hic solvat a peccati vinculo²⁹ si indicet talibus qui magis possint³⁰ prodesse quam obesse periurio, sive ad corrigendum eum, sive ad Deum pro eo placandum³¹, si et ipse³² confessionis³³ adhibeat medicinam.

ID 12.29] C 22 q 5 c 8

²² est *MgPfTbTc; sit Ca

²³ vel *CaMgPfTb; an Tc

²⁴ eum *BeCaMgPf; ei Tb; om. Tc

²⁵ corr. fr. irrig- Ca

²⁶ or. pro illo *BeCaPfTbVo; pro illo or. MgTc

²⁷ irrogando - potest (prodest Tb) *CaMgPfTbTcVoBrant; om. Migne

²⁸ after corr. Pf

²⁹ se hic etiam (after solvat MqRa²) solvat a peccati vinculo MgMqRaTc; sic se solvat a pecc. vinc. Be; se a tali peccato exivit Ca; si hic solvat a pecc. vinc. Pf?; sic hunc <solvat> a ppecc'i vinc. Vo; si hoc etiam solvat a pecc. vinc. Tb

³⁰ -int *CaMgPfTb; -unt Tc

³¹ pro eo plac. *CaMgPfTc; plac. pro eo Tb

³² si et ipse *BeCaMg; si et ipsi PfTbVo; si ipse Tc

³³ sibi add. Ca, om. *MgPfTbTc

110

Sermo Augustini¹ de periurio qui sic incipit, Prima lectio²

Qui exigit³ iurationem multum interest si nescit⁴ illum iuraturum falsum⁵, an scit⁶. Si enim nescit⁷, et ideo dicit, Iura mihi, ut fides ei⁸ sit, non audeo⁹ dicere non¹⁰ esse peccatum, tamen humana temptatio est¹¹. Si autem novit¹² fecisse, si scit eum fecisse, vidit fecisse¹³, et cogit¹⁴ iurare, homicida est. Ille enim se¹⁵ suo periurio interimit sed iste manum¹⁶ interficientis et impressit et pressit.

¹ Aug. *BeCaMgTbVoVq; eiusdem Pf; sancti Aug. Tc

² qui - lectio *CaMgPfTbVo; om. BeLcTc

³ eligunt Pt

⁴ -scit *CaMgPfTc; -sciat Tb

⁵ iur. fal. *CaMgPfTc; fal. iur. Tb

⁶ scit *CaMgPfTc; sciat Tb

⁷ nescit *CaMgPfTc; nesciat Tb

⁸ ei *CaMgPfTb; ea Tc

⁹ short word follows (erased) in Tb

¹⁰ non *CaMgPfTb; erased Tc

¹¹ est *CaMgPfTb; om. Tc

¹² eum add. Tc, om. *BeCaMgPfTb

¹³ si scit eum (om. Oc) fecisse (et add. ss Vm) vidit fecisse

BeCaEgLgMgObOcOdOePkPwSgTbVmVoWc; eum vidit fortasse Mq; si scit eum fecisse Pf; si scit eum fec. videlicet Ra; om. Tc

¹⁴ eum add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ se *MgPfTbTc; sese Ca

¹⁶ se add. Tc, om. *CaMgPfTb

ID 12.30] + C 22 q 5 c 6

111¹

Augustinus² de verbis³ apostoli, sermo xxviii⁴

Homines enim⁵ falsum iurant vel cum fallunt vel cum falluntur. Aut enim⁶ putat homo verum esse quod falsum est, et temere iurat, aut scit vel⁷ putat falsum esse⁸, et tamen pro vero⁹ iurat, et nihilominus cum scelere iurat. Distant autem ista periuria que duo¹⁰ commemoravi. Fac illum iurare¹¹ quia verum putat esse pro quo iurat. Verum putat esse¹², et tamen falsum est. Non ex animo iste periurat, fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da alium. Scit falsum esse et dicit¹³ verum esse, et¹⁴ iurat tanquam verum sit quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua, et de rebus humanis exterminanda¹⁵? Quis enim fieri¹⁶ velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium. Putat falsum esse et¹⁷ iurat tanquam verum sit¹⁸, forte verum est¹⁹. Verbi gratia, ut intelligatis. Pluit in illo loco, interrogas hominem et respondet pluisse, et ad negotium ipsius²⁰ competit ut dicat, pluit, si putat non pluisse²¹. Dicitur enim²², Vere pluit? Vere et iurat, et tamen pluit ibi²³, sed ille nescit²⁴, et putat non pluisse, periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi rea mens.

¹ om. Vq

² Aug. *CaMgTbTcVo; eiusdem Pf

³ Domini *add. and canc.* Ca

⁴ sermo (sermone TbVo) xxviii (xxxviii Ra) *CaMgPfRaTbVo; om. Tc

⁵ enim CaMgPfTb; om. Tc

⁶ enim MgPfVo; om. BeCaTbTc

⁷ vel *CaMgPfTb; aut Tc

⁸ fals. esse *CaMgPfTb; esse fals. Tc

⁹ vero *CaMgTbTc; falso vere Pf

¹⁰ que duo CaMgPfTb; duo que Tc

¹¹ Fac illum iurare *MgTb; Facit illum iurare BeCaDbLgMqObOcOdOeSgVmVp; Facit illum PfVo; Falsum iurare RaTc

¹² Verum putat esse *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ et dicit *CaMgPfTb; dicitque Tc

¹⁴ et *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ exterminanda Ca

¹⁶ fieri *CaMgPfTc; ferre Tb

¹⁷ et *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ vel quod *add. ss* Mg

¹⁹ et forte verum est *in mg.* Ra²

²⁰ ipsius *Ca²PfTbTc; illius Mg

²¹ et ad negotium - pluisse *in mg.* Ca²

²² enim CaPfTbTc; ei Mg

²³ ibi *CaMgPfTb; om. Tc

ID 12.39] C 22 q 2 c 3

²⁴ ille nescit *CaMgPfTc; nescit ille Tb

112

Isidorus, Sententiarum libro II, cap. xxxi¹

Quacumque arte verborum quisque iuret, Deus tamen qui conscientie testis est ita hoc accipit sicut ille cui² iuratur intelligit. Dupliciter autem reus sit³ qui cum⁴ nomen Dei⁵ in vanum assumit et⁶ proximum dolo capit. [113] Non est conservandum⁷ sacramentum quo malum incaute promittitur⁸, veluti si quispiam adultere perpetuam⁹ cum ea permanendi¹⁰ fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum¹¹ quam permanere in stupri flagitio.

ID 12.36] C 22 q 5 c 9 to dolo capit; C 22 q 4 c 13, Non est observandum to end

¹ lib. II (I CaMg) - xxxi *CaLcMgPfTbVoVq; ? Tb; om. Tc

² hoc add. Tc, om. *CaMgPfTb

³ sit *PfTbTcVo; est CaMg

⁴ cum CaMgPf; om. TbTc

⁵ Dei *CaMgPfTb; Domini Tc

⁶ et *CaMgTbTc; erasure Pf

⁷ serv- Vq

⁸ -itur *CaMgTcVo; -atur Pf?Tb

⁹ -uam *CaMgTb; -uo PfVo

¹⁰ perman- *CaMgPfTcVq; man- Tb

¹¹ sacramentum *BeCaMgPfTbVq; iuramentum Tc

114

Ex dictis Isidori¹

Iurare est Dei² illa providentia que³ statuit⁴ non evellere statuta. Penitentia⁵ autem Dei rerum mutatio est. Non penitere autem⁶ statuta non revocare⁷ ut est illud, Iuravit⁸ et non penitebit eum, id est que⁹ iuravit¹⁰ non mutabit¹¹.

ID 12.67 end]

¹ Ex dictis Is. *BeCaMgPfTbVoVq; Ex dictis eiusdem Lc; Item idem Tc

² est Dei BeCaPfTbVo; Dei est EgMgTc

³ que *MgPf; qua BeCaTbTc

⁴ omnia add. Tc, om. *CaEgMgPfTb

⁵ Penitentia *MgPfTbTc; Potentia Ca

⁶ autem *CaMgPfTb; vero Tc

⁷ revoc- *MgPfTbTc; voc- Ca

⁸ Dominus add. Tc, om. CaMgPfTb

⁹ que *CaMgPfTb; quod Tc

¹⁰ iuravit *CaPfTbTcWd; statuit MgWd²

¹¹ -abit *CaMgMqPfRaTb; -avit Tc; penitebit Sl; inmutavit WdWe

115

Sermo¹ Augustini de periurio, qui sic incipit, Prima lectio²

Quisquis es pravi et³ perversi cordis, si dicas, Per Deum, iuras. Si dicas, Testis est Deus, non iuras? Quid enim est⁴, Per Deum, nisi Testis est Deus? Aut quid est, Testis est Deus, nisi Per Deum? Quid autem est iurare, nisi ius Deo reddere quando⁵ per Deum iuras? ius saluti tue reddere⁶, quando per⁷ salutem tuam iuras⁸? ius filiis tuis reddere⁹, quando per filios tuos iuras¹⁰? Quod autem ius debemus saluti, filiis nostris¹¹, Deo nostro, nisi caritatis, veritatis et non falsitatis? Maxime autem¹² cum per Deum fit, ipsa est vera¹³ iuratio. Quia et cum dicit¹⁴ quisque, Per meam¹⁵ salutem, salutem suam Deo obligat.¹⁶ Quando¹⁷ dicit, Per filios meos¹⁸, oppignerat¹⁹ filios suos Deo, ut hoc veniat²⁰ in caput²¹ eorum quod exit de ore²² ipsius, si verum verum, si falsum²³ falsum. Cum ergo filios suos vel caput suum vel salutem suam quisque iurationem²⁴ nominans²⁵, quicquid nominat obligat quanto magis quando iurat per ipsum Deum?

ID 12.34a]

¹ sancti *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

² de periurio qui - lectio *CaEgMgPwTbVoVq; de periurio BeLc; de periurio ut supra Pf; *om.* Tc

³ et *CaMgPftb; vel TcWc

⁴ enim est *CaTbTc; est Be; est enim EgMgPftRaVo

⁵ quando *CaMgPftRaTbTc; quoniam SgBrant

⁶ ius saluti tue reddere (reddis Vo, redde Vosm.) *BeCaEgLgMqObOdOeRaSgTcVmVoWdVosm.; ius Deo redde Pf²; vis saluti tue reddere Oc²TbBrant; *om.* Mg; quando per Deum - reddere *om.* Migne

⁷ per *CaPftb; *om.* Tc

⁸ Quando per Deum - iuras *BeCaPftbTc; *om.* Mg

⁹ ius (Vis Brant, ius Migne) filiis tuis reddere (redde VoVosm.) *BeCaTbTcBrant; ius saluti tue redde Pf

¹⁰ ius filiis tuis redde *add.* Pf, *om.* BeCaMgTbTcVo

¹¹ nostris *CaMgPftb; *om.* Tc

¹² autem *MgPftbTc; *om.* Ca

¹³ est vera *PftbTcVo; vera est CaMg

¹⁴ dicit *CaMgPftb; ait Tc

¹⁵ iuro *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

¹⁶ Lh ends

¹⁷ Quando *CaPftbTc; Quoniam Mg

¹⁸ meos *CaMgPftb; *om.* Tc

¹⁹ -erat *CaMgPftb; -orat Tc

²⁰ ven- *CaMgPftb; even- Tc

²¹ lacuna follows in Pf

²² eius *add.* Pf, *om.* CaMgTbTcVo

²³ *add.* ss Wd²

²⁴ iurationem CaMqPftbVo; iuratione sua BeRa; iuratione Mg; iurando Tc

²⁵ -inans *CaMgPftb; -inat Tc

116

*Item*¹

Ecce dico caritati vestre, Et qui per lapidem falsum iurat periurus est. Unde hoc dico? Quia multi et in hoc falluntur, et putant quia nihil est per quod iurant, non² se crimine teneri³ periurii. Prorsus periurus es⁴, quia per id quod sanctum non putas falsum iuras. Sed ego⁵ illud sanctum non puto, sanctum putat⁶ cui iuras. Non enim quando iuras tibi iuras aut lapidi iuras, sed proximo iuras, homini iuras⁷ ante lapidem⁸. Sed nunquid non ante⁹ Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit Deus te¹⁰ fallentem. Item. Ream linguam non facit nisi¹¹ mens rea¹².

ID 12.34b] +C 22 q 5 c 10

¹ *no break* PtRaVoWc

² non *CaMgPfTb; nec Tc

³ crim . ten. *CaMgPfTb; ten. crim. Tc

⁴ es *BeCaMgRaTb; est PfTcVo

⁵ Sed ego *CaMgPfTbTc; Sed et ego Ra; Sed tu *Brant*; si tu *Vosm*.

⁶ putat CaMgPfTb; puta Tc

⁷ iuras *MgPfTbTc; unus Ca

⁸ iuras homini iuras ante lapidem] homini iuras (vel ante lapi... *in mg* Ra2) iuras Ra

⁹ non ante *BeMqPfRaTcVo; non autem Ca; ante MgTb

¹⁰ Deus te BeCaMgPfVo; Deus re Be; Deus Tb; te Deus RaTc

¹¹ *corr. fr.* mihi Ca

¹² mens rea *CaTbTcVoVq; rea mens EgMgMqPfRaWc. Item. Ream linguam – mens rea *om.* BeLcVp

117

*Epistola Augustini*¹ *ad Publicolam*

Movet² te utrum eius fide³ utendum sit, qui ut eam servet⁴ per demonia iuraverit⁵. Ubi te volo prius considerare utrum si quispiam per deos falsos iuraverit se fidem servaturum, et eam non⁶ servaverit, non tibi videatur bis⁷ peccasse? Si enim tali iuratione promissam servaret⁸ fidem, ideo tantum⁹ peccasse iudicaretur¹⁰ quia per tales deos iuravit¹¹. Illud autem¹² nemo¹³ reprehenderet¹⁴ quia fidem servavit. Nunc

¹ Ep. Aug. BeCaObPkPwRaTbVoVq; Sermo Aug' Ad; Aug. LcPt; Aug. in ep. Mg; Ex ep. Aug. OcQaTc; Ep. eiusdem Pf

² Movet *BeCaCb²EgMhOcPfPwQaRaTbVoVqWe; Monet AdMqSfTc; Fovet CbLg; Vovet Ob

³ fide *CaMgPfTb; fede Tc

⁴ -et *CaMgPfTb; -aret Tc

⁵ -verit *CaMgPfTb; -vit Tc

⁶ non *MgTbTcVo; vero Ca

⁷ bis *CaMgTbVo; is Tc

⁸ -aret *CaMgTbVo; -are Tc

⁹ tantum *CaTbTcVo; tamen Mg

¹⁰ iudicaretur *CaMgTbVo; videtur Tc

¹¹ se fidem servaturum - deos iuravit (iuraverit CaMg) *BeCaMgOcPwRaTbTcVo; *om.* Pf

¹² autem *CaMgOcPfTb; *om.* Tc

vero¹⁵ quia et iuravit per quos non debuit, et contra pollicitam fecit¹⁶ fidem quod non debuit¹⁷, bis¹⁸ utique peccavit. Ac per hoc qui¹⁹ utitur fide illius quem constat²⁰ iurasse per deos falsos, et utitur non ad malum sed ad licitum et bonum, non peccato illius se sociat qui per demonia iuravit sed bono pacto eius quo fidem servavit. Neque hic eam fidem dico servari qua fideles vocantur²¹, qui baptizantur²² in Christo²³. Illa enim longe est alia longeque²⁴ discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum²⁵. Verumtamen sine ulla dubitatione minus malum est per deos falsos iurare veraciter quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est²⁶, tanto magis est²⁷ penale periurium. Alia questio est utrum non peccet qui per falsos deos sibi iurari²⁸ fecit, quia ille²⁹ qui ei³⁰ iurat³¹ falsos deos³² colit. Cui questionem possunt illa³³ testimonia suffragari, que ipse commemorasti de Laban et Abimelech, si tamen Abimelech per deos suos³⁴ iuravit sicut Laban per deum Sochoth³⁵ vel Nachor.

ID 12.35] C 22 q 1 c 16

¹³ nemo *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁴ reprehenderet CaMgOcPfTb; responderet Tc

¹⁵ nemo reprehenderet - vero (ergo Tc) CaMgPfTbTc; nemo repr. - autem Wc ss

¹⁶ fecit *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁷ fecit *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁸ bis *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ qui *PfTbTcVo; que CaMg

²⁰ constat *CaMgPfTc; constitit Tb

²¹ (enim *add.* Ra) hic eam fidem - vocantur (nominantur Ca, *corr. fr.* vovo- Tb) *CaMg?PfRaTb; vero quia iuravit per quos non debuit (*v. sup.*) Tc

²² -antur *CaPfTb; Mg?; -atus est Tc

²³ peccavit quidem *add.* Tc, *om.* *CaPfTb, Mg?

²⁴ longeque *BeCaMgRa; longeque est Tb; est longeque PfVo; longe est Tc

²⁵ pact- *CaMgPfTb; fact- Tc

²⁶ mag. sanctum est *after* Quanto enim, *then moved* Tb

²⁷ est *CaMgPfTb; om. Tc

²⁸ -ari *Tb; -are BeCaMgPfTc

²⁹ *corr. fr.* elle Ca

³⁰ quia ille qui ei *CaMgPfTb; vel qui Tc

³¹ et *add.* Tc, iurat per *add Vosm.*, *om.* *CaMgPfRaTb

³² quos *add.* Vosm, *om.* *CaMgPfTbTc

³³ illa *CaMgTbTc; ista Pf

³⁴ Socoth *add.* ss Tc²

³⁵ Sochoth (Socoth AdPt, Sochor Be, Soccoht Ca, Soth Tb, Sozoth Wd) vel Nachor AdBeCaCbEaMgPfPtRaTbVoVq²Wd; patris sui Tc

117A¹

Ieronimus super Iezechielem de sacramento

¹ in LcLdLmMgOcPfWa (LdLm *run on from c 117*); *om.*

AaAbAdBdBcCaCbDbEaEbEcEgFcGcKaLbLfLgLjLkLnMqObOdOePkPqPtPwQaRaSeSgSITbTcVc VmVoVpVqVtWbWcWdWeZaBrant

Feriet cum eo fedus scilicet Nabugodonosor cum Sedechia, et accipiet ab eo iusiurandum ut custodiat pactum eius² et servet illud. Ex quo discimus³ etiam inter hostes servandam fidem⁴, et non considerandum cui sed per quem iuraveris. Multo enim fidelior⁵ inventus est ille qui propter nomen Domini tibi credidit, et deceptus est, te⁶ qui per occasionem⁷ divine maiestatis hosti tuo immo iam amico es molitus insidias. Item, post pauca. Sententia secularis est. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Quam solent nobis opponere qui dicunt hostes fraude decipiendos. Cui⁸ adquiescamus, multo peius fecit Sedechias. Non enim hostem accepit⁹, sed amicum cum¹⁰ federe Domini fuerat copulatus. Ergo quamdiu non¹¹ iures et pactum non¹² ineas sub nomine Dei, prudentie est et fortitudinis vel decipere vel superare adversarium utcumque¹³ potueris. Cum autem te constrinxiseris iuramento, nequaquam¹⁴ adversarius sed amicus est qui tibi credidit¹⁵, et sub occasione iurisiurandi¹⁶, id est Dei nuncupatione, deceptus est.

CCL 75.219-20

² eius LdLmMg, om. Pf(after eras.)

³ disc- MgPf; dic- Lm

⁴ fidem Pf; om. Mg

⁵ te add. Ld²MgOc, om. LmPf

⁶ te LmPf; om. MgOc

⁷ octeronem Lm (??)

⁸ ut add. LdOc, om. LmPf; Mg?

⁹ acc- LdLmMgOc; dec- Pf

¹⁰ cum LdLmMgOc; cui Pf

¹¹ non Mg; om. Pf

¹² non Mg; om. Pf

¹³ utcumque PfLcLm; utrumque LdMgOc

¹⁴ after corr. Lm

¹⁵ tibi credidit LcPf; crediderit tibi Mg

¹⁶ iurisiurandi LcPf; iusiurandi LdMg

118¹

Ex decretis² Sotheris pape, cap. iii³

Si aliquid forte incautius nos⁴ iurasse contigerit quod observatum peiorem⁵ vergat in exitum illud⁶ consilio salubriori mutandum noverimus ac magis instante necessitate periurandum nobis, quam perfecto iuramento⁷, in aliud crimen maius esse divertendum.

ID 12.75] C 22 q 4 c 6a, cf cap. 94 above

¹ om. Wd

² decr. *CaCbMgObOcPfTbVq; dictis BeTc

³ cap. iii *CaCbMgObOcPfTb; om. Tc

⁴ forte inc. nos *BeCaPfTbVo; forte nos inc. Mg; nos forte inc. nos Tc

⁵ peiorem *MgPfTbTc; potiorem Ca

⁶ illud *CaMgPfTb; illo Tc

⁷ perfecto iuramento EaPkTc; pro facto iuramento AdMgObPwRa; pro vitando periurio BeBrant; profecto iuramento CaLcPfVoVq; pro vitando iuramento Mq; pro iuramento Tb

119

Ex Toletano concilio VIII, cap. iiii¹

Duo² mala licet omnino sint cautissime precavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum temptare³ compulerit, id debemus resolvere quod minori⁴ nexu noscitur obligari⁵. Quid⁶ autem⁷ levius ex his quidve sit gravius⁸, pure rationis⁹ acumine vestigemus¹⁰. Etenim dum periurare¹¹ compellimur, Creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamur. Cum vero noxia promissa complemus, et Dei iussa superbe contempnimus et proximis¹² impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. Illic¹³ enim duplici¹⁴ culparum¹⁵ telo perimimur. Hic turpiter iugulamur¹⁶.

ID 12.16] D 13 c 1

¹ Ex - iiii Pftb; Toletanum conc. VIII cap. iiii (iiii RaVo) BeCaRaVoVq; Ex conc. Tol. VIII cap. iii Mg; Toletanum concilium Tc; *om.* Lc

² Quod Pt

³ temptare BeCaLcMgMqPpPwRaTcVo; temperare Ra; obtemperare Tb; perpetrare *Brant*

⁴ minori *MgPpRaTbTc; maiori CaRa²(*in mg.*)

⁵ -ari CaPftbTc; -are Mg

⁶ Quid *CaPftbTc; Quod Mg

⁷ autem *CaMgPpRa²Tb; enim RaTc

⁸ sit gr. *CaMgPpTc; gr. sit Tb

⁹ rationis *CaMgPpTc; actionis Tb

¹⁰ vest- CaPftbTc; invest- Mg

¹¹ periurare *CaMgPpTb; peierare Tc

¹² proximis *CaMgPpTb; propriis Tc

¹³ Illic *CaMgPpTb; Illi Tc

¹⁴ duplici *CaMgPpTb; dupliciter Tc

¹⁵ *obsc. corr.* Ca

¹⁶ Hic turpiter iug. *BeCaLcMgPpRaTbTcVqWcBrant; Hic tripliciter iug. We; *om. Migne*

120

Capitularium¹ libro I, cap. lx²

Qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat³ cum⁴ omni⁵ honestate et timore Dei.⁶

ID 12.33] +C 22 q 5 c 16, var. text and insc.

¹ -arium *Mg; -orum BeTbTc; -arum CaPf; -ar' Vo

² I cap. lx *BeCaLcMgPpPkRaVq; I Eg; cap. lx PwSeTb; I cp. lx Vo; *om.* Tc

³ hoc ieiunus faciat *CaMgPpTc; ieiunus hoc iurat Tb

⁴ cum CaMgPpTb; et Tc

⁵ *ss* Ra²

⁶ cum omni – Dei *om.* WcWd

120A¹*Ex decretis² Cornelii pape, cap. v*

Sed et³ nobis honestum etiam et iustum⁴ videtur⁵ ut qui in sanctis audet⁶
iurare⁷, hoc ieiunus faciat cum omni⁸ honestate et timore Dei.

ID 12.69a] +C 22 q 5 c 16 var.

¹ in AdBdBcCaCbDbEaEgFcGcKaLbLcLdLgLjLk(om, added in marg.
Lk²)LmLnMgMqOcObOdOePf<Ph>PkPtPwQaRaSeSf(after c
121)SgSIbTcVmVpVqVtWaWbWcWdWeZa; om. AaEbEcLfSdBrant; AbVo have insc. to 120A,
followed by text of 121

² decr. *CaCbDbLdLjLmMgOdPfpkPtSeTb; dictis Tc

³ Sed et *CaDbLdLjLmMgOcOdOePfpTc; om. Tb

⁴ etiam et (ss Lm) iustum *DbLcLdLmOcPf; esse et iustum Be; est etiam et iustum Ca; et iustum
CbLjMgOeTc; est et iustum LnObPtVq; est et etiam iustum OdPkRa; et iustum etiam Tb

⁵ -etur *CaCbDbLdLjLmMgTbTc; -erunt Pf

⁶ habet Ra

⁷ iurare *DbMgPfpTbTc; vitare Cb

⁸ re add. and canc. Ld

121¹*Ex concilio Aurelianensi², cap. x³*

Et⁴ hoc⁵ sancta sinodus decrevit, nisi pro pace facienda, ut omnes fideles
ieiuni⁶ ad sacramenta accedant.

ID 12.70]

¹ om. Vp

² -ianensi *CaPfpTbTc; -iano Mg

³ Ex - x *BeCaMgOcOePfpTbRaVq?; Ex - Aur. Tc; Ex decretis Cornelii pape cp. v AbVo (cf c
120A); om. Od

⁴ Et *Be²LcMgPfpRaTbTc; Ut BeCa

⁵ hoc CaMgTb; ?Pf; h' Tc

⁶ ieiuni *CaMgPfpTcVq; et ieiuni Ra; om. Tb

122*Epistola Fulberti episcopi¹*

De forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hec vobis que sequenter breviter
ex² librorum auctoritate notavi. Qui domino suo³ fidelitatem iurat, ista sex in memoria
semper⁴ habere debet⁵: Incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile⁶. Incolume

¹ Ep. Fulberti (Sul- Mg) episc. CaEaDbLcMgPfpTbTcVoVq; Ex ep. Fulberti Be; Felix Karnotium
episcopus Willelmo duci Aquit' Eg

² aliorum add. Tc, om. *CaMgPfpTb

³ suo *CaMgPfpTb; om. Tc

⁴ semper CaMgPfpRa²Tb; om. RaTc

⁵ hab. deb. *BeCaTbTcVo; <debet in mg. Pf> habere MgPf

⁶ Incolume – possibile in mg. Vo²

videlicet, ne sit in dampnum domino⁷ de corpore suo. Tutum, ne sit ei in dampnum de secreto suo, vel de munitionibus per quas tutus esse potest⁸. Honestum, ne sit ei in⁹ dampnum de sua iustitia, vel de aliis causis que ad honestatem eius pertinere videntur. Utile, ne sit ei¹⁰ in dampnum de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonum quod dominus suus leviter facere poterat, faciat ei difficile, neve id¹¹ quod possibile erat, reddat ei impossibile. Ut fidelis hec nocumenta¹² caveat, iustum est, sed non ideo casamentum¹³ meretur¹⁴. Non enim sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonum est. Restat ergo ut¹⁵ in¹⁶ eisdem sex supradictis consilium et auxilium domino suo fideliter prestat¹⁷ si beneficio dignus videri vult¹⁸ et salvus esse de fidelitate¹⁹ quam iuravit. Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem²⁰ reddere debet. Quod si²¹ non fecerit, merito censebitur²² malefidus, sicut ille si in eorum prevaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus et periurus²³.

ID 12.76] C 22 q 5 c 18

⁷ suo *add.* CaMg; *om.* *PfRaTbTc

⁸ esse potest *BeCaRaTbTc; potest esse MgPfVo

⁹ ei in *BeCaMgTbVo; ei Pf; in Tc

¹⁰ ei *CaMgTbTcVo; eis Pf

¹¹ id *CaPfTb; ?Mg; *om.* Tc

¹² noc- *CaMgPfTb; doc- Tc

¹³ premium *add.* ss Mg

¹⁴ sed non ideo - meretur *CaLgMgObOdOePfSgTbVmVoBrant; sed non ideo causa meritum mer. BeMqRa; sed non hac sola causa meritum mer. Tc; *om.* Vosm.

¹⁵ ut *CaMgPfTb; ne Tc

¹⁶ in *CaMgPfTc; cum Tb

¹⁷ -et *CaMgPf²TbTcVo; -at Pf

¹⁸ vid. vult *CaMgPfTc; vult vid. Tb

¹⁹ esse de fid. *CaMgPfTb; de fid. esse Tc

²⁰ fideli - omnibus vicem *CaMgPfTc; vicem fideli - omnibus Tb

²¹ ss Ca

²² mer. cen. *CaMgPfTb; cen. mer. Tc

²³ iudicabitur *add.* Lc; est *add.* Wd

123

Hieronimus super Ieremiam, libro I¹

Animadvertendum est quod iusiurandum hos habeat comites, veritatem, iudicium atque iustitiam. Si ista defecerint, nequaquam iuramentum² erit sed periurium.

ID 12.22] C 22 q 2 c 2

¹ lib. I *CaMgPfRaTbVoVq; *om.* BeLcTc. *No insc.* Sf

² -mentum ? *over erasure in text*, entum *in mg.* Ra

[124]¹

Primum est capitale -- arbitratur aliorum.

ID 12.1] cf above 8.82A

¹ here in Brant/Vosmedian/Migne; all reported mss place it above at 82A

125

*Augustinus contra mendacium*¹

Mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi. Item. Faciat homo etiam² pro temporali hominum salute quod potest. Cum autem ad hunc articulum³ ventum fuerit, ut tali salutem⁴ consulere nisi peccando non possit, iam se existimet⁵ non habere quid faciat, quando id reliquum⁶ esse prospexerit quod recte faciat.

ID 12.48] + dp C 22 q 2 c 5 has beginning to fallendi; C 22 q 2 c 15, Faciat homo to end

¹ Item de mendatio in mg. Bd; ix add. in mg. Be²

² etiam *BeMgRaTbTc; est Ca; om. LcPfVoVq

³ hunc articulum *RaTbTc; hoc BeCaLvMgPfVoVq

⁴ -uti *CaPftbTc; -ute Mg

⁵ exist- CaPftbTc; est- Mg

⁶ non add. BeCaMgRaTc, om. *PftbVo

126

*Isidorus in Sinonimis*¹, libro I²

Omne genus mendacii summopere³ fuge⁴. Nec casu nec studio loquaris falsum, nec ut prestes mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicuius defendas. Cave mendacium in omnibus. Item⁵. Nullum iustum mendacium⁶, omne mendacium peccatum.

ID 12.49] C 22 q 2 c 16 to in omnibus only

¹ in Sin. *Be²CaEgMgPfRaTcVo; sinonicis Be; Sinodis Sf; Sententiarum Tb

² lib. I *CaEgMgPfTb; om. Tc

³ summopere *CaEgPfTbVo; Mg?; sine opere Tc

⁴ esse non debet add. Tc, om. *CaDbPfTb, Mg?

⁵ Item *TbTcVp; Item vitas patrum AdEaLgPtRaSgVmVqWc; vitas patrum BeCa; Item in vitas (vita MgOc(before corr), vitis Vo) patrum MgOc²PfVo; Item vita patrum Oe mg.; om. ObOdOe

⁶ iust. mend. *CaPftb; Mg?; mend. iust. Tc

127

Vitas patrum. Vita sancti Iohannis¹

Cavendum² omnibus modis mendacium sive pro malo sive etiam³ pro bono proferri videatur, quia omne mendacium non est a Deo, sed sicut Salvator dicit, A malo est.

ID 12.50]

¹ Vit' patrum. Vita sancti Iohannis *EgPk; Vita sancti Iohannis AdBeCaEaMgOcPtRaSgVmVoVqWc; Vitas sancti Iohannis Lc; Vita Iohannis Lg; Vita sancti Iohannis. Vita patrum Mq; Vitas patrum Od; In vita sancti Iohannis Pf; Item Sf; Vitas patrum sancti Iohannis Tb; Augustinus Tc; *om.*, with no break Vp

² est *add.* MgRaTbTc, *om.* *BeCaPfVo

³ etiam *CaMgPfTb; *om.* Tc

128

Augustinus de verbis apostoli, cap. xxix¹

Cum vero² humilitatis³ causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaras⁴. Veritas in te⁵ non est, nisi te ita dixeris⁶ peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa⁷ est, ut quod es⁸ dicas. Nam quomodo est veritas⁹ ubi regnat falsitas?

ID 12.42] C 22 q 2 c 9

¹ de verb. - xxix *AdBeCaMgTb; De verbis - cap. Lc; de verb. - xxxix PfVoVq; *om.* Tc

² vero BdBeCaPfRaTbVo; enim EgMgBrant; *om.* Tc

³ humilitatis *LcMqPfRaTbTcVoBrant; humanitatis (vel humilitatis ss Mg) AdBeCaEaMgWcWd

⁴ quod. ev. (*corr. fr.* -aris Vo) *BeCaEgMgPfRaTbVo; *om.* Tc; quod ante ev. (evitaveras *Migne*) Brant

⁵ in te] autem vite *Migne*

⁶ te ita dix. *CaMgPfTb; ita dix. te Tc

⁷ ipsa *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ es *CaEgMgOcPfTc; est Tb

⁹ *corr. fr.* humilitas in mg. Ra²

129¹*Augustinus questionum super Genesim², cap. cxlv³*

Quod ait Ioseph fratribus suis, Nesciebatis quia⁴ non est in augurio homo⁵ qualis ego. De hoc⁶ augurio⁷ etiam⁸ mandavit⁹ eis¹⁰ dicendum per hominem suum

¹ *om.* Vq

² Augustinus questionum (questio Vo) super (*om.* Be) Gen. BeCaMgOcTbVo; Aug. super Gen. question' Eg; Idem super Gen. Pf; Aug. in questionibus super Gen. Tc

³ cxlv BeCaEgMgOcPfVo; cxli Ra; clxv Sf; clx... Tb; *om.* Tc

⁴ quia *CaMgPfTb; quod Tc

⁵ in augurio homo BeCaOcPfTcVo; homo in augurio Mg; auguriator homo Tb

⁶ hoc CaMgPfTb; quo Tc

⁷ homo qualis ego *add.* Ca

quid sibi velit¹¹. Queri solet an¹² quia non¹³ serio sed ioco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium. Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non ioco. Cum autem que¹⁴ non sunt¹⁵ tanquam ioco dicuntur, non deputantur mendacia.

ID 12.43] C 22 q 2 c 18

⁸ aug. et. *BeCaMgPfVo; et. aug. Tb; aug. Tc

⁹ corr. fr. manducavit Ca

¹⁰ etiam add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹¹ velit *CaMgPfTb; om. Tc

¹² an *CaMgPfTb; quod Tc

¹³ non *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁴ Cum autem que *CaMgPfTb; Que autem Tc

¹⁵ non sunt *BeCaMgOcPfRaTb; non sunt et Tc²; om. Tc

130

Augustinus¹ in quinto psalmo

Ne quis arbitretur perfectum et spiritualement hominem pro ista temporali vita in cuius morte occiditur anima sive sua sive alterius debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud est² verum occultare, siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere³. Si quis⁴ forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat⁵, neque mentiatur, nec occidat animam suam pro corpore alterius. Item.⁶ Duo sunt genera mendaciorum in quibus non magna culpa est⁷, sed tamen non sunt sine culpa⁸, cum aut iocamur aut pro⁹ proximo¹⁰ mentimur. Illud primum in iocando non est perniciosum, quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius¹¹ est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, neque¹² mendacium quidem dicendum est, tanquam verbi gratia si cui gladius commendetur et promittat¹³ se redditurum cum ille qui

¹ Aug. *CaEgMgTbTcVoVq; Idem Pf

² est *CaEgPfTcVo; ?Mg; om. BeTb

³ siquidem aliud est falsum dicere, aliud (est add. OeSgVm) verum tacere

*BeCaEgLgMgObOcOdOePfPtRaSgVmVoWc; siquidem aliud est verum tacere, aliud falsum dicere Tb; om. Tc

⁴ four letters add. and canc. Ca

⁵ prodat *CaMgPfTb; perdat Tc

⁶ BeSfVo break here

⁷ est *MgPfTbTc; om. Ca

⁸ sed tamen - culpa *BeMgPfRaTbVo; om. CaTc

⁹ pro CaMg²Pf; om. BeMgTbTcVo

¹⁰ id est ad utilitatem p. add. ss Be

¹¹ mitius CaPfRa²TbTc; minus MgMq; mi tius in mg Ra²

¹² neque BeCaMgMqPfRaVo; nec *Tb; non Tc

¹³ promittat *CaMgPfTc; promiserit Tb

commendavit¹⁴ poposcerit, et si forte gladium suum repetat¹⁵ furens, manifestum est non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hoc ideo¹⁶ non habet duplex¹⁷ cor, quia ille cui commendatus¹⁸ est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. Manifestum est¹⁹ non esse culpandum aliquando verum tacere, falsum autem²⁰ dicere non invenitur concessum sanctis.

ID 12.46] C 22 q 2 c 14

¹⁴ -mendavit *CaMgPfTb; -mendaverit Tc

¹⁵ glad. suum rep. *CaPfTbTc; rep. glad. suum Mg

¹⁶ Hoc ideo *CaMgPfTb; Ho' Tc

¹⁷ ss Tc

¹⁸ commendatus CaMgPfTb; datus Tc

¹⁹ autem *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

²⁰ falsum autem *CaEgMgPfRaTb; sed aliquando falsum Tc

131

Augustinus super epistolam ad Galathas¹

Falsum dicere nulli licet², aliquando autem aliquid veri³ tacere utile est.

ID 12.57]

¹ Aug. - Gal. *CaEgMgOdPfTb; Item Tc

² nulli licet *CaLcMgPfRaTcVo; nihil licet BdBeCaMqOdTbVqWc; licet nulli Od²

³ al. veri *CaMgOdTbVo; verum BeMqTc;? Pf

132

Augustinus¹ in libro² Enchiridion, cap. xxvi³

In quibus rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum utrum credatur an non et⁴ utrum vera sive sint sive⁵ putentur, an falsa, in his errare, id est aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum, aut si est minimum esse atque⁶ levissimum.

ID 12.45] +C 22 q 2 c 6

¹ Aug. *CaMgSfTbTcVqVo; Idem BeEgPf

² libro CaMgPfSfTbVo; *om.* EgTc

³ cap. xxvi AdCaPkRaSfVoVq; cap. xxiii Be; *om.* EgLcTc; MgPfOd *obscure*; cap. vii Vp; xxv *ID.* Pt *has no insc. and runs on from 131; Sf reverses inscriptions of cc 132-3*

⁴ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ sive sint sive *BeCaDbMgPfPtRaTb; sint sive *Brant*; *om.* TcVosm.

⁶ atque *CaMgPfTb; et Tc

133

Idem¹ in² eodem³, cap. xxiii⁴

Nemo sane mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod⁵ putat verum, quoniam quantum in ipso est⁶, non fallit ipse⁷ sed fallitur. Non itaque mendacii temeritatis⁸ arguendus est, quia falsa incautius⁹ credit, ac¹⁰ pro veris¹¹ habet potiusque econtrario, quantum in ipso est, ille mentitur qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animam eius attinet¹², quia non quod¹³ sentit, hoc dicit¹⁴, non verum dicit, quamvis verum invenitur¹⁵ esse quod dicit. Nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Item¹⁶. In ipsarum¹⁷ consideratione rerum que dicuntur¹⁸ tantum interest qua in re¹⁹ quisque fallatur sive mentiatur, ut cum falli quam mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen²⁰ longe sit tolerabilius in his que a religione sunt seiuncta²¹ mentiri, quam in his sine quorum fide vel notitia Deus coli²² non²³ potest falli. Item²⁴. Homo non solum quando scit ipse²⁵ quid²⁶ verum sit²⁷ sed etiam quando²⁸ errat et fallitur, sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit, sive illud

¹ Idem CaEgMgPfSfTb?Tc; Augustinus BeID

² in CaEgMgPfSfVo; ex Tc; ??Tb

³ eodem] libro Enchiridion Be

⁴ cap. xxiii *MgOdPfSfTbVoVq; ca. xxvii Be; cap. xxiiii Ca; cap. xxvi Eg; xxiiii Ra; om. LcTcVp. For Sf see note to c 132

⁵ non add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ ille non mentitur add. CaLgMg, ille mentitur add. Od, om. *BeDbMqObOcOePfRaSgTbTcVmVoVq

⁷ ipse *CaMgPfTb; ille Tc

⁸ mend. tem. CaMgPfVo; tem. mend. BeTb; mend. temeritate Tc

⁹ -tius *RaTc; -tus CaMgPfTb

¹⁰ ac *BePfTbTcVo; hac Ca; aut Mg

¹¹ veris *MgPfTbTc; verus Ca

¹² ad an. eius att. *CaMgPfTc; att. ad eius an. Tb

¹³ non quod *CaMgPfTb; nunquam Tc

¹⁴ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ -itur BePfTbTcVo; -iatur CaMg

¹⁶ rubricated Sf; om. Vo. In eodem capitulo add. Vp

¹⁷ ipsarum *CaMgPfTb; ipsa Tc

¹⁸ dicuntur *MgPfTbTc; Deum Ca

¹⁹ qua in re *BeCaMq?; sive Mg; quia sive PfVo; ? R; quo iure Tb; quia iure Tc

²⁰ tamen *CaPfTb; Mg?; tam Tc

²¹ seiuncta *CaPfTb; Mg?; remota Tc

²² celi Be

²³ non *BeMgPfTbVo; pre Ca; qui non Tc

²⁴ Item] In eodem cap. xxiii Vp

²⁵ ipse *PfRaTbTcVo; ille Be; esse CaMg

²⁶ quid BePfTc; quod CaMgTbVo

²⁷ sit *MgPfTbTc; scit Ca

²⁸ ipse add. CaMgPfRaTb, om. *Tc

verum sit sive putetur²⁹ et non sit³⁰. Omnis autem qui mentitur contra id quod animo sentit loquitur voluntate fallendi.

ID 12.51b] C 22 q 2 c 4b med. has Nemo - voluntate mentitur, and at beginning Is autem qui mentitur - voluntate fallendi. The relation between the earlier and later texts is complex, but some of this is only in the later form. +C 22 q 2 c 7 has In ipsarum - potest falli

²⁹ esse *add.* Tb, *om.* *CaMgObPfSgTc

³⁰ sive (et *Brant*) putetur et non sit *BeCaLgMgObOcOdOePfSgTbTcVmVpVqWc*Brant*; et putetur et non scit *Vosm.*

134¹

Augustinus² in nono psalmo³

⁴Nonnulli habent veritatem in labiis et in corde non habent, tanquam si aliquis⁵ dolose ostendat viam, sciens⁶ in ea esse latrones, et dicat, Si hac ieris a latronibus tutus eris⁷, et contingat ut vere ibi non inveniatur⁸ latrones. Verum⁹ ille locutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam¹⁰ in corde ita sit.

ID 12.52]

[Explicit]¹¹

¹ *For mg. add. in Wd see Conspectus*

² Aug. *BeCaMgTbTcVo; Idem Pf

³ non. ps. BeCaMgTbTcVoVq; ps. non Pf; viii psalmo Vp

⁴ Cum *add.* Be

⁵ aliquis *BePfTbTcVo; quis CaMg

⁶ sciens *CaMgPfTb; sciat Tc

⁷ a lat. tutus eris *CaMgPfTbTc; securus eris a lat. *Brant*

⁸ -iantur *CaMgPfTb; -iatur Tc

⁹ *corr. fr.* Vere Ca

¹⁰ nisi etiam *BeCaMgOdPfRaTcVo; non etiam Ca; nisi TbWe

¹¹ Explicit LmPf; Hactenus de mendacio *in mg.* Bd; Expliciunt capitula (?) Panormie Ivonis *in mg.* Cb²; *om.* AdBeEaEgFbLflLgLnMgOcOdPtRaSeSfSgVmVoVpWcWd*Brant*; Explicit octava pars huius libri et liber sextus decimus. Pa; Expliciunt Canones Qe; Expliciunt canones Ivonis Charnotensis episcopi ... Tb; Explicit liber octavus Tc. PfTbTc *end.* Explicit totus liber de excerpt' decretorum Vq³. *The main hand of Ra ends here, rather before the end of fo. 64vb. fo. 65ra begins in a new and feinter ink.*

135¹

²Adrianus papa Romam³ venire Carolum regem⁴ ad defendendas⁵ res ecclesie postulavit. Carolus ergo⁶ Romam⁷ veniens, Papiam obsedit⁸, ibique relicto exercitu in sancta resurrectione ab Adriano papa Rome honorifice⁹ susceptus est¹⁰. Post sanctam vero¹¹ resurrectionem reversus¹² Papiam cepit Desiderium regem, deinde Romam reversus, constituit ibi¹³ sinodum cum Adriano papa, in patriarchio¹⁴ Laterani¹⁵ in ecclesia Sancti Salvatoris¹⁶. Que¹⁷ sinodus celebrata est, a CLIII¹⁸ religiosis episcopis¹⁹ et abbatibus. Adrianus autem papa²⁰ cum universa sinodo tradiderunt²¹ Carolo ius et potestatem eligendi pontificem, et ordinandi apostolicam sedem. Dignitatem quoque²² patriarchatus²³ ei concesserunt. Insuper archiepiscopos episcopos²⁴ per singulas provincias ab eo investituram accipere²⁵ definivit²⁶, et ut, nisi a rege²⁷ laudetur et investiatur episcopus, a nemine consecratur²⁸, et quicumque contra

¹ *om.* AaDbKaPfQeSgTbTcVoVt; *in* AbBdBeCaCbEaEbEcEgFbGcLbLdLfLgLjLmLnMgMqObOdPhPkPqPtPwRa²SdSeSIVcVmVpVqWa WbWcWdWeZaBrant

² Privilegia imperatorum Germanie *add.* CbLj, Decr' Adriani pape *add.* Ea; Idem *add.* Fb; Adriani decr. *add.* Lc; *om.* AdBdCaEgLdLfLnLgLmMgMqObOd<Ph>PkPtPwRaSeSfSl(*with no break*)VmVqWcWe. De privilegio imperatorum in eligendis pontificibus *in mg.* Cb². De electione pontificis. Ex VIII sinodo historia ecclesiastica. (Imperator ius habet eligendi pontificem) Brant/Vos./Migne

³ Romam BeCaEaEgLfMgPkpWvVq; Romanus CbLjBrant; Romani Lm

⁴ regem CaCbLdLfLjLmMgPkpWsl; *om.* Brant

⁵ ad def. *over erasure* Cb

⁶ ergo BeCbLdLfLjLmMqPk; vero CaEgLf(ss)MgRaPwSlBrant

⁷ Romam BeEgMgPwRaSl; Romani CaCb

⁸ obs- CbMgRa; abs- Ca

⁹ Rom. hon. CaCbLdLfLjLmMgPkpW; hon. Rom. Be; hon. Lm

¹⁰ susc. est BeCaMgPwRa; est susc. LdLm; c'ceptus est Lf

¹¹ vero BeCaMgPw; *om.* Cb

¹² reversus BeCaCbLdLfLjLmMgPw; *om.* Pk

¹³ const. ibi CaLdLfLjLmMgPwSl; ibi const. BePk; const. sibi Cb; const. in Lf

¹⁴ -io CaCbLdLfLjLmMgPkpW; -atu Brant

¹⁵ -ani BeCaCbLdLfLjPkpW; Lat<a>ni Lm; ?Mg; -anensi Brant

¹⁶ S. Salv. BeCaCbLdLfLjLmPw; ?Mg; Salv. S. Pk

¹⁷ Que BeCaCbPw; Quod Lf; ?Mg

¹⁸ cliiii CaCbLdLfLjLmMqPwSl; cxliiii BePk; cetu liii Ld; ?Mg

¹⁹ rel. ep. CaCbLdLfLjLmPkpW; ?Mg; ep. rel. Brant

²⁰ autem papa BeCaCbPw; papa autem Lm; ?Mg

²¹ *after corr.* Lm

²² quoque BeMgPw; *om.* CaCb

²³ patriarchatus CbLdLfLj?PkSlMigne; patricatus Be; patriciatu CaLmMgMq<Ph>PwWcWeBrant; patriarciatus Ra

²⁴ episcopos BeLdLfLjLmMg<Ph>PkPwRa; *om.* CaLfBrant; episcopos et Cb

²⁵ inv. acc. CaCbLdLfLjLmMgPw; acc. inv. BePk

²⁶ definivit CaCbLjLmMg(vel unt ss); diffinierunt Be; definiunt Ld; definuit Lf; diffiniunt Pw

²⁷ a rege *rep. and canc.* Lj

²⁸ -secretur BeCaMgPw; -secraretur CbLj

hoc decretum esset²⁹ anathematis vinculo eum³⁰ innodavit, et nisi resipisceret³¹, bona eius publicari³² precepit.

+D 63 c 22

²⁹ esset BeCaCbLdLflJLmMgPkPwBrant; ageret Vosm.

³⁰ eum CaCbLdLflJLmMg<Ph>PkPw; om. Brant

³¹ -isceret BeCaCbLdLflJLmMgPwBrant; -iscit Pk

³² -ari CaCbLdLflJLmMgPw; -are BePk; -um Fb

136¹

²Leo papa in sinodo congregata Rome in³ ecclesia Sancti⁴ Salvatoris ad exemplum⁵ beati Adriani apostolice sedis episcopi, qui, domino Carolo victoriosissimo regi Francorum et Longobardorum⁶, patriciatus⁷ dignitatem ac ordinationem apostolice sedis⁸ et investituram episcoporum concessit⁹. Ego quoque Leo¹⁰, servus servorum¹¹ Dei episcopus¹², cum cuncto¹³ clero ac¹⁴ populo¹⁵ Romano, constituimus¹⁶, confirmamus¹⁷ et corroboramus et per nostram apostolicam auctoritatem concedimus¹⁸, atque largimur domino Ottoni primo, regi Teutonicorum, eiusque successoribus¹⁹ huius regni Italie in perpetuum²⁰, tam sibi²¹ facultatem eligendi²² successorem quam²³ summe sedis apostolice pontificem ordinandi²⁴, ac per

¹ om. AaDbKaPfQeSgTbTcVoVt; in

AbAdBdBeCaCbEaEbEcEgFbGcLbLcLdLflLgJLmMgMqObOdPhPkPtPwRa²SdSeSIVmVpVqWaWbWcWdZa

² Item add. Be; Idem Aug' add. Fb; Decr. Leonis pape add. Lc; ..psalmo as insc. Lf (cf c 134); Leo papa add. Lm; Item Leo papa add. Brant

³ repeated Lm

⁴ Sancti BeCaCbPw; om. Mg

⁵ ad ex. repeated and canc. Lm

⁶ Longo- BeCaCbLmMg; Logo- LdLjPk; Lango- Pw; Cogo- Lf

⁷ patriciatus BeCaMgPw; patriarchatus LflJ

⁸ ord. ap. sed. CbLdLflJLmMg<Ph>PkPw; ap. sed. ord. Brant

⁹ ait add. CbLjLm, om. BeMgPw

¹⁰ Leo CbLdLflJLmMgPkPw; om. <Ph>

¹¹ sedis et invest. - servorum CbLdLflJLmMgPhPkPw; om. Ca

¹² serv. Dei ep. CbMgMqPwRa; serv. Dei episcopis Be; Dei episcopis Ca; serv. episcopus Ld; serv. episcopis Lf; serv. Dei episcopo Sl;

¹³ cum cuncto CaCbLdLflJLmMgPw; coniuncto BePk

¹⁴ ac CaCbLdLjLmMgPw; om. Lf; et BePk

¹⁵ populo BeCaCbMgPw; apostolico Lf

¹⁶ et add. Lm, om. BeCaCbMgPw

¹⁷ confirmamus BeCaCbLdLflJLmMg<Ph>PkPwBrant; om. Migne

¹⁸ auct. conc. BeCaCbLdLjLmMg<Ph>PkPw; auct. convocavit Lf; conc. auct. Brant

¹⁹ etc, then a short illegible addition, and ends at foot of leaf Vq

²⁰ in perp. BeCaCbMgPw; imperium tuum Lf

²¹ tam sibi BeCaCbLdLflJLmMgPkPw; tam <Ph>; sibi Brant; om. Vosm.

²² fac. el. BeCbLdLflJLmMg<Ph>PkPw; fac. eligenda Ca; el. fac. Brant

²³ quam CaCbLdLflJLmMgPkPw; atque Brant

²⁴ pot. ord. BeCaMgPw; ord. pont. CbLj. Qa begins new section

hoc archiepiscopos seu episcopos, ut ipsi²⁵ ab eo²⁶ investituram²⁷ accipiant²⁸ consecrationem unde debent²⁹ exceptis his³⁰ quos imperator pontifici³¹ et³² archiepiscopis concessit; et ut³³ nemo deinceps cuiuscumque³⁴ dignitatis vel³⁵ religiositatis eligendi vel patricium vel³⁶ pontificem summe sedis³⁷ apostolice aut quemcumque³⁸ episcopum ordinandi habeat³⁹ facultatem absque⁴⁰ consensu ipsius imperatoris, quod⁴¹ tamen fiat absque omni pecunia⁴², et ut⁴³ ipse sit patricius⁴⁴ et rex; quod si a clero et populo⁴⁵ quis⁴⁶ eligatur episcopus⁴⁷, nisi a supradicto rege laudetur⁴⁸ et investiatur, non consecretur. Si quis contra⁴⁹ hanc apostolicam auctoritatem aliquid moliat⁵⁰, hunc excommunicationi subiacere decrevimus⁵¹, et nisi resipuerit, in⁵² irrevocabili⁵³ exilio⁵⁴ puniri, vel ultimis suppliciis feriri⁵⁵.

²⁵ ipsi BeCaCbLdLfLjLmMgPw; dixi Pk

²⁶ eo BeCbMgPw; ea Ca

²⁷ corr. fr. investitam Lm

²⁸ accipiant Lf?MgPw; suscipiant BeCaCbLdLj(after an erasure)LmRaSlBrant; Mg ends

²⁹ unde debent LdLjVosm.; autem unde debent BeCaCbLdLmPwRa; autem debent <Ph>; autem debetur Pk

³⁰ his BeCaPw; iis CbLj

³¹ -ici BeCaCbLdLfLjLm<Ph>PkPwBrant; episcopis add...ss Be²; -icibus Vosm.

³² et CaCbLdLf²LjLmPw; om. Lf; atque BePk

³³ et ut BeCaCbLdLfLmPkPw; et <Ph>; ut Brant

³⁴ deinceps cuiuscumque CaCbLdLjLmPwBrant; cuiusque deinceps BePk; deinceps cuiusque Lf

³⁵ vel Be²CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; om. Be; et Brant

³⁶ vel LfPwBrant; sive BeCaCbLj<Ph>Pk; seu LdLm

³⁷ sedis BeCaCbLdLfLjLmPwBrant; cedis Pk

³⁸ quemcumque BeCaCbLdLfLjLmPw; quemque Pk

³⁹ habeat BeCaCbPw; om. Lf

⁴⁰ aut quemcumque – absque Migne; atque Brant

⁴¹ quod BeCbLdLjBrant; qui CaLfLmPw

⁴² fiat - pec. BeCaCbLdLfLjLmPw; absque pecunia fiat Pk; absque omni pecunia fiat Brant

⁴³ et ut BeCaCbLdLjLm<Ph>PkPw; et Lf; ut et Brant

⁴⁴ patricius BeCaCbLdLfLjLmPwBrant; patri eius Pk

⁴⁵ clero et (a add Brant) populo CaCbLdLjPwBrant; populo et clero BePk; clero et episcopo Ld; Deo et populo Lm

⁴⁶ quis CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; aliquis Brant

⁴⁷ el. ep. LfPwBrant; ep. el. BeCaCbLdLjLm<Ph>Pk

⁴⁸ rege laud. CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; laud. rege Brant

⁴⁹ contra BeCaCbLdLfLjLm²PwBrant; om. Lm; esse Pk

⁵⁰ habere add. Lm, om. BeCaCbPw

⁵¹ decrevimus CbPw; decernimus Ca

⁵² in LdLfLjLmMigne, om. BeCaCbLd²Pw

⁵³ irrev- BeCaCbPw; rev- Lm

⁵⁴ corr. fr. exilli Ca

⁵⁵ puniri Sl. Amen. add. EgLgBrant; Expliciunt decreta Panormie Ivonis venerabilis Carnotensis episcopi add. Be; Finitur decreta add. Ca; Explicit Panormie liber Ivonis Carnotensis episcopi add. Cb; Explicit add. BdEaLfRa, Finit, Amen. Expliciunt decreta pontificum. Laus tibi sit Christe per quem liber explicit iste. Scriptori requiem tribuat Deus ipse perennem Ln; Expliciunt decreta pontificum Mq; Explicit pars viii Pt; Te laudamus Deum add. Qa; Panormie Ivonis est hic in propatulo finis add. Ob; Finito libro renuatur cena magistro add. Od; Explicit feliciter add. Vc; Explicit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi Wd; Explicit octava pars huius libri, De Gratias. Alleluia. Invidie vicium

D 63 c 23

se ledit et non alienum *add. We; om. LdLjLm<Ph>PkPwVmWc. Wd³ (s. xiii?) adds at foot: Tempore felici non cognoscuntur amici. Sorte patet misera que sit dilectio vera.*